

СТУДИЈА ЗАШТИТЕ РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА
ДИМИТРОВГРАДА

Студија заштите ратних меморијала општине Димитровград

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ

Ниш, 2023.

Аутори:
Ђорђе Стошић
Ивана Цветковић

Сарадници:
Лазар Динић
Александар Никшић
Техничка подршка:
Никола Миловановић
Данијела Радовановић

Документација:
Завод за заштиту споменика културе Ниш

Пројекат је суфинансиран од стране општине Димитровград

САДРЖАЈ:

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ.....	3
ПОЛОЖАЈ И ГЕОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ.....	6
ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД РАЗВОЈА ЦАРИБРОДА/ДИМИТРОВГРАДА.....	10
БРОЈ И ВРСТА РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ.....	13
ЗАШТИТА РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА.....	15
УПУТСТВО ЗА ЗАШТИТУ РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА ОСЛОБОДИЛАЧКИХ РАТОВА СРБИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ ДИМИТРОВГРАД.....	19
АРХИВСКА ГРАЂА.....	25
Царибродски партизани.....	30
НЕЗАБОРАВНИК (Списак погинулих бораца Осме српске НОУ бригаде из царибродског краја).....	32
ЕВИДЕНЦИЈА И ПРЕГЛЕД СПОМЕНИЧКОГ ФОНДА РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ ДИМИТРОВГРАД.....	34
СПОМЕНИК ПОСВЕЋЕН ПАЛИМ ВОЈНИЦИМА У СРПСКО-БУГАРСКОМ РАТУ ИЗ 1885. ГОДИНЕ.....	35
РАТНИ МЕМОРИЈАЛИ ПОСВЕЋЕНИ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ.....	42
ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕН ПЛОЧА НА КУЋИ У КОЈОЈ ЈЕ ИЛЕГАЛНО БОРАВИО МОША ПИЈАДЕ 1922. ГОДИНЕ, ОДНОСНО ИВАН КАРАИВАНОВ 1923. ГОДИНЕ.....	43
ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕНИК ПОСВЕЋЕН ДЕСЕТОГОДИШЊИЦИ НАРОДНЕ РЕВОЛУЦИЈЕ.....	49
ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕН БИСТА ВАСИЛА ИВАНОВА ЦИЛЕТА.....	54
ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕН ПЛОЧА О ОСНИВАЊУ I ЦАРИБРОДСКЕ БРИГАДЕ.....	59
ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ.....	66
ВИСОЧКИ ОДОРОВЦИ/ГУЛЕНОВЦИ - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ МЕШТАНИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ.....	71
ГОЛИН ДОЛ - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛОМ У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ.....	76
ДОЊА НЕВЉА - СПОМЕН ЧЕСМА ПАЛИМ БОРЦИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ.....	80
СЛИВНИЦА - СПОМЕНИК ПАЛОМ ГРАНИЧАРУ.....	85
ИЗАТОВЦИ - СПОМЕНИК ПАЛИМ БОРЦИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ.....	90
КАМЕНИЦА - СПОМЕН ПЛОЧА О ПРВОЈ АКЦИЈИ ЦАРИБРОДСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА.....	95
КАМЕНИЦА - СПОМЕН ПЛОЧА МУЧКИ УБИЈЕНОМ МИЛИЦИОНЕРУ ОД БУГАРСКИХ ДИВЕРЗАНАТА... 100	
ПЕТРЛАШ - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ МЕШТАНИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ.....	104
ПОГАНОВО - СПОМЕН ЧЕСМА ПАЛИМ МЕШТАНИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ.....	110
РАДЕЈНА - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ.....	115
СЕНОКОС -/ЗНАМЕНИТО МЕСТО/СПОМЕН ЧЕСМА ОСНИВАЊА ЦАРИБРОДСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА.....	119
СЕНОКОС - СПОМЕН ЧЕСМА БОРЦИМА ЦАРИБРОДСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА.....	125
СМИЛОВЦИ - СПОМЕНИК ПАЛИМ МЕШТАНИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ.....	130
ТРНСКИ ОДОРОВЦИ - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ МЕШТАНИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ. 135	
СПОМЕНИЦИ ПАЛИМ МЕШТАНИМА У РАТОВИМА 1912-1918. ГОДИНЕ.....	139
БРАЋЕВЦИ - СПОМЕНИК ПАЛИМ МЕШТАНИМА У РАТОВИМА ОД 1912-1918. ГОДИНЕ.....	140
ВЛКОВИЈА - СПОМЕНИК ПАЛИМ МЕШТАНИМА У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ.....	145
ЛИСТА ПРИОРИТЕТА ЗА САНАЦИЈУ РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА.....	150
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА.....	152

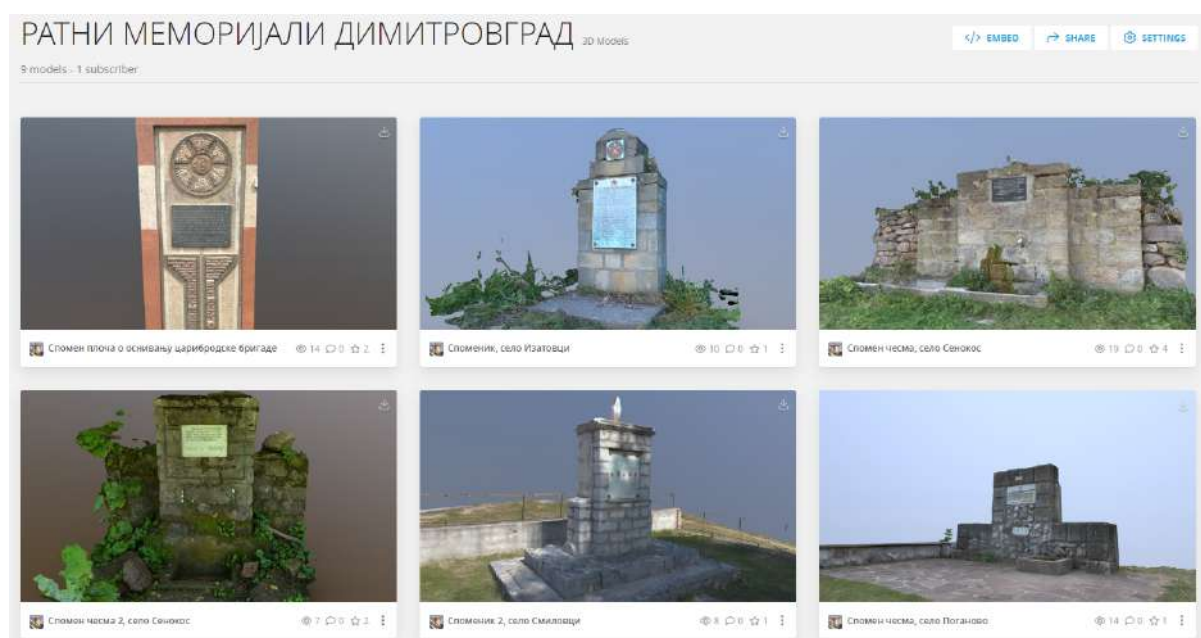
УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Студија заштите ратних меморијала општине Димитровград, израђена на основу Уговора о изради студије заштите ратних меморијала општине Димитровград, закљученог између општине Димитровград и Завода за заштиту споменика културе Ниш, бр. 400-1619/2022-16 од 07.11.2022. године (бр. Завода 1679/1-01 од 04.11.2022. године), а у циљу формирања прописане евиденције која је Законом о ратним меморијалима предвиђена као обавеза локалне самоуправе.

Ратни меморијали ослободилачких ратова Србије на територији општине Димитровград су евидентирани, сачињена је техничка (графичка) и фото документација, и у складу са иновативним технологијама креирани су дигитални, фотограметријски 3д модели обрађеног споменичког фонда. Прописане су мере техничке заштите и дате смернице и упутства за чување ратних меморијала.

Саставни део Евиденције и прегледа стања ратних меморијала на територији општине Димитровград са студијом заштите чини КОЛЕКЦИЈА ЗД ФОТОГРАМЕТРИЈСКИХ МОДЕЛА РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА ОПШТИНЕ ДИМИТРОВГРАД, која је доступна на следећој интернет адреси:

<http://studije-zastite.zzsknis.rs/memorijali-dimitrovgrad/>

Често се у свакодневном говору могу чути речи „меморијали“, „споменик“ и „комеморација“. Учествојући у комеморативном догађају, појединац изражава своју лојалност заједничким погледима на прошлост и признаје њихов значај за садашњост. Комеморација се односи на процес у коме се индивидуална сећања конструишу и препакую за јавну употребу.

Меморијал је широк појам који може да обухвати сваки напор да се обележи неки догађај или особа, посебно када је повезан са стваралаштвом или губитком нечијег живота. То може бити меморијални комплекс, или статуа, пехар, манифестација, али и спортски турнир или активности у контексту издавања књига, фондација, позоришна представа и сл.

Споменик је изграђена структура, дело или ствар која најчешће обележава и подсећа – на историјски догађај или особу, на нешто што се не сме заборавити.

Ратни меморијал је споменичка форма која је изграђена/подигнута/постављена да негује и чува сећање на ратнике, војнике и особе који су изгубиле живот у ратним сукобима.

На територији општине Димитровград подигнуто је више ратних меморијала - споменика и јавних спомен обележја који глорификују јунаштво нашег народа у борби против завојевача и окупатора. Подизањем ових споменика у насељеним местима, или на местима страдања и знаменитим местима, указивало се поштовање према страдалима у ратним дешавањима, одавало се признање палим у борби, скретала пажња на невине жртве освајачког терора и сл.

Споменички фонд ратних меморијала на територији општине Димитровград састоји се од спомен плоча, спомен чесама, спомен бисти, споменика и меморијалних комплекса. Предметни фонд изразито је подложен физичком пропадању, понекад као резултат оригиналних грађевинских недостатака, али најчешће као део нормалног трошења и ерозије (или обоје). Често смо сведоци померања и скидања делова и орнамената са јавних спомен обележја, нестручних интервенција, дисквалификовања у смислу занемаривања важности споменичког фонда ратних меморијала. Ратни меморијали

захтевају суштинско, текуће одржавање и далеко обимније пројекте инвестиционог одржавања. Сваки ратни меморијал има јединствене изазове.

Простор око ратног меморијала мора бити осмишљен и одговарајуће уређен. Напомињемо да сваки ратни меморијал ослободилачких ратова Србије има своје значење и своје особености, које у брзим токовима и збивањима свакодневног живота, често превидимо и заборавимо.

Најчешћи недостаци који се могу установити на споменичком фонду ратних меморијала су:

- нечитки текстови (упрљане, потамнеле спомен плоче, нечитки натписи),
- непрегледност места где се налазе,
- оштећени постаменти,
- попуцале мермерне плоче,
- дотрајале и руиниране ограде,
- механичка оштећења (окрзнућа, кратерска оштећења, напуклине, оштећења од удара и сл.), која проузрокују промену облика или својства
- корозија арматуре и појава мрља.

Најчешћа оштећења на спомен плочама су напуклине у зонама притиска и затезања анкера, односно оштећени и избледели натписи који се морају пажљиво освежити бојом.

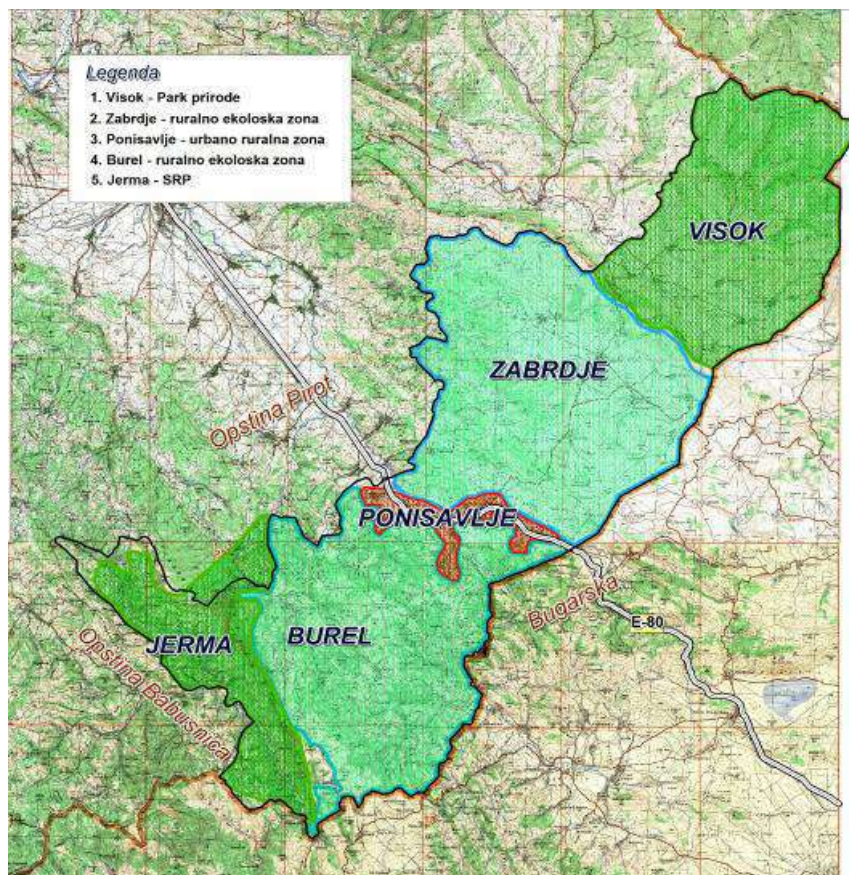
ПОЛОЖАЈ И ГЕОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Територија општине Димитровград налази се на југоистоку Србије. Општина Димитровград административно припада Пиротском округу, у његовом источном и југоисточном делу. Граничи се са општинама Пирот и Бабушница, док се источним делом граничи са Републиком Бугарском.

Кроз Димитровград пролази друмски и железнички магистрални коридор 10, Београд - Ниш - Димитровград - Софија који повезује Европу са Азијом, као и највећи гранични прелаз са Републиком Бугарском - Градина.

Општина Димитровград обухвата градско насеље Димитровград и 42 сеоска насеља распоређена у пет територијалних и рељефних целина. Припада планинском рељефу, при чему је брдско-планински предео просечен долином реке Нишаве.

Према рељефу општине се дели на Понишавље, Висок, Забрђе, Бурел и Дерекул (долина реке Јерме). Понишавље представља долину реке Нишаве, налази у централном делу општине, одакле се у правцу североистока пружају се Забрђе и Висок, а на југозападу доминира брдско-планинско земљиште - Бурел и Дерекул, на истоку ограничено долином реке Лукавице, а на западу просечено клисуром Јерме¹.

Подела општине Димитровград према особеностима рељефа

¹

<https://www.dimitrovgrad.rs/fajlovi/dokumenta/Strateski%20dokumnti/Sektorski-plan-ruralnog-razvoja-opstine-Dimitrovgrad.pdf>

Понишавље обухвата долину Нишаве смештену између Забрђа на северу и Бурела на југу. Налази се на надморској висини 470-500 m. У овој долини је сконцентрисан највећи део становништва, инфраструктуре и привреде општине, укључујући и град Димитровград. Обухвата читаву Димитровградску котлину на потезу од теснаца код села Срећковца (граничног насеља према Пиротској општини) па све до граничног прелаза Градина, где је граница пресеца. Дно котлине је прилично равно, на појединим местима достиже ширину преко 1000 m, док је на државној граници широка 600-700 m. Десна долињска страна је од границе до Димитровграда прилично стрма и спушта се негде до самог речног корита. Поред Димитровграда, у овом подручју се још налазе и делови села Гојин Дол, Жељуша, Лукавица, Градиње, Бачево и Паскашија. У оквиру ове целине сконцентрисана су највећа насеља у којима живи око 86% становника Општине, компактне изграђене структуре, која свој привредно-економски развој могу базирати и на чињеници да кроз ову просторну целину пролази међународни Коридор 10.

Забрђе са Видличем представља разуђени брдски простор надморске висине 500-900 m, који се диже од долине Нишаве до планине Видлич (надморска висина 1100-1200 m), североисточно у односу на Понишавље. У оквиру Забрђа налазе се следећа сеоска насеља: Паскашија, Бачево, Петрлаш, Радејна, Бребевница, Височки Одоровци, Смиловци, Протопоинци, Гуленовци, Мојинци и Мазгош.

Укупно девет насеља ове целине, са уделом од 5,6% у укупном броју становника Општине карактерише одсутност свих производних и друштвено-економских функција. Анализа структуре становништва по свим статистичким обележјима и пројекцијама у овим насељима даје слику комплетне демографске депресије.

Планина Видлич представља природну границу између Забрђа и Висока, на њој се налази Одоровско поље које је највеће крашко поље у Србији. На југозападном делу Одоровског поља је развијен подземни крашки рељеф кога чине понорске пећине Одоровске реке. Најпознатији је комплекс Петерелашке пећине, за коју је покренута процедура заштите. Природно подручје које се предлаже за заштиту налази се у атару села Петрлаш и Височки Одоровци. Део предложеног подручја стављен је под заштиту државе 1969. године као природни споменик „Петрлашка пећина”. Ревизијом и израдом студије заштите 2015. године, повећана је површина за заштиту, чиме је обухваћена група спелеолошких објеката Петрлашка пећина са понором, Тмна Дупка, Данчулица, Недељина Дупка и Оцина Дупка.²

Висок обухвата Горњи Висок и део Старе Планине, и налази се на североисточном делу општине Димитровград. Чине га села Браћевци, Изатовци, Влковија, Доњи и Горњи Криводол, Бољевдол, Каменица и Сенокос.

Височица је изградила поред алувијалне равни, местимично широке и до 800 m, још пет речних тераса изнад којих се издиже стеновит кречњачки гребен Видлича, чије су стране према Високу. Предметна целина са специфичним геоморфолошким, хидролошким и биографским карактеристикама израженим преко вертикалне рашчлањености рељефа и пластичношћу пејзажа, као и антропогеним вредностима у

² <https://www.ekologija.gov.rs/obavestenje-o-postupku-pokretanja-zastite-spomenika-prirode-petrlaske-pecine/>

целости улази у састав заштићеног природног добра Стара планина, тако да ово подручје има наглашене природне и створене туристичке мотиве на основу којих је превасходни развој ове просторне целине усмерен ка искоришћењу спортско рекреативних и туристичких потенцијала.

Подручје Старе Планине у Србији има статус Парка природе I категорије, као заштићено подручје међународног, националног, односно изузетног значаја. Заштићено је на основу Уредбе о заштити парка природе „Стара планина“ („Службени гласник РС“, бр. 23/2009).

Стара планина је стављена под заштиту, да би се у интересу науке, образовања и унапређења културе и одрживог привредног и демографског развоја, очували: изузетна вредност биљног и животињског света, места која изражавају изузетну геолошку разноврсност подручја, као што су одређени облици рељефа, посебне појаве површинских и подземних вода и формације стена које су структурно, палеонтолошки, стратиграфски и минералогски значајне, лепота и разноликост предела, културне вредности које су представљене средњовековним манастирима и другим непокретним културним добрима, објектима народног градитељства, традиционалним алатима, предметима, занимањима и обичајима локалног становништва.³

Бурел се простире уз доњи слив Лукавачке реке и Јерме. Представља брдски простор надморске висине око 900 m, са околним планинским врховима који су преко 1000 m, а највиши је врх планине Гребен са 1.388 m надморске висине. Обухвата следећа села: Гојин Дол, Жељуша и Лукавица, затим села Планиница, Грапа, Прача, Сливница, Верзар, Бањски Дол, Било, Барје, Доња и Горња Невља, Делове Поганова и Драговите, Скрвеница и Вранча. Атари ових села се у највећој мери простиру на нагнутим и стрмим падинама са неповољном пољопривредном структуром и лошим саобраћајним везама, како међусобом, тако и са Општинским центром, па зато насеља на подручју ове целине карактерише мали број становника и изражена депопулација.

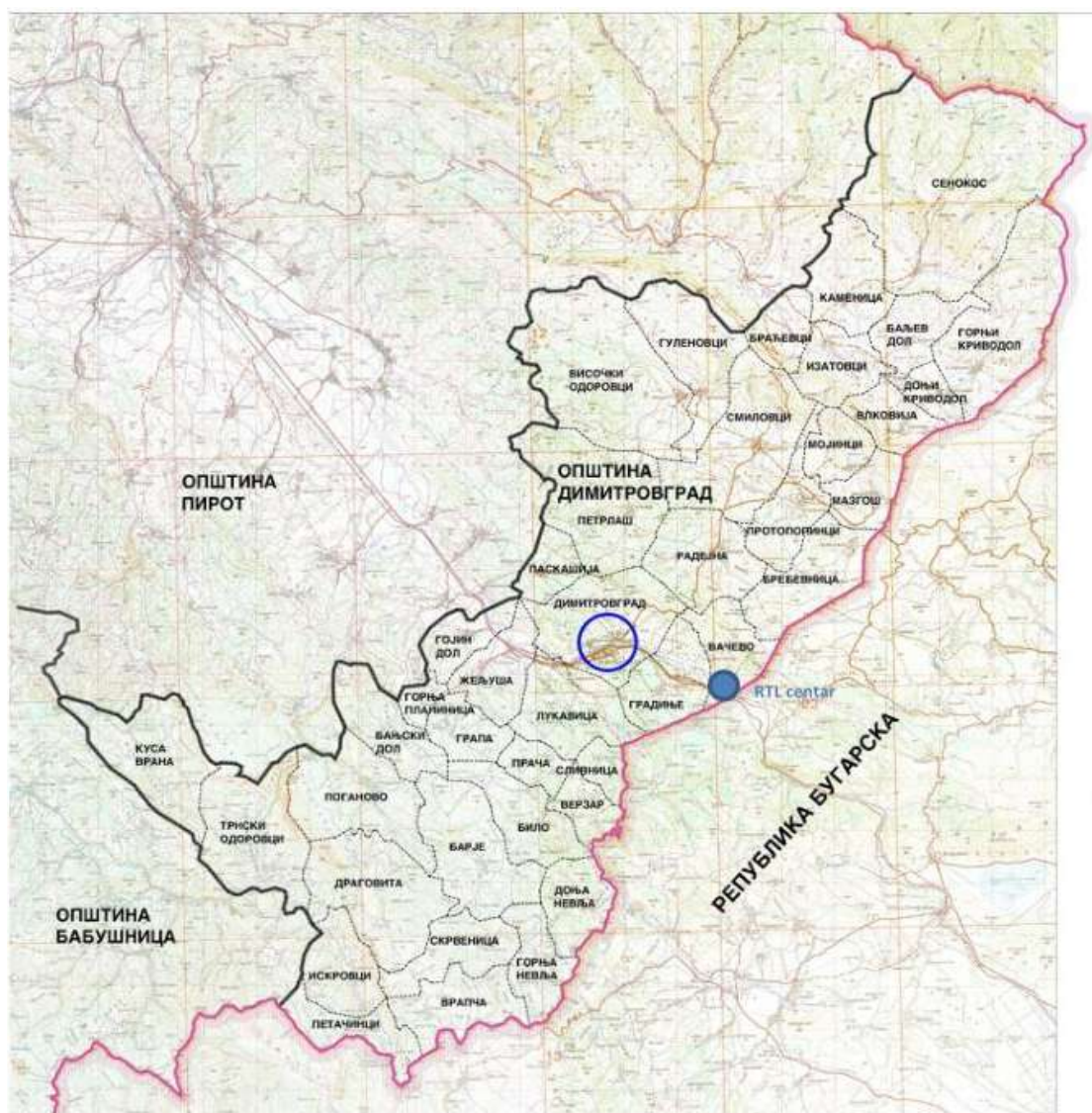
Долина реке Јерме - Дерекул или ЗНЕПОЉЕ СА ДОЛИНОМ ЈЕРМЕ представља уску долину реке Јерме са селима Куса Врана, Трнски Одоровци, као и села Искровци, Петагинци, делове атара Поганова и Драговите. Област је проглашена специјалним резерватом природе (Сл. Гласник РС бр. 55/08).

Специјални резерват природе „Јерма“ има статус заштите I категорије заштите - заштићено подручје међународног, националног, односно изузетног значаја. Заштићено на основу Уредбе о проглашењу Специјалног резервата природе „Јерма“, 05 број 110-8903/2014-1 („Службени гласник РС“, бр.101/2014).

Природно добро обухвата масиве Гребена и Влашке планине као и већи део слива реке Јерме. Специјални резерват природе "Јерма" чини јединствен комплекс долина и кречњачких клисура са импозантним литицама, високим преко 700 m, са бројним пећинама, јамама, увалама, вртачама и остеоњацима.

³ <https://www.zzps.rs/wp/stara-planina/>

Као посебно значајни спелеолошки објекти издвајају се пећина Ветрена дупка (са каналима дугим око 4.000 m) и јама Пештерица (дубока 160 m)⁴. У овој целини доминирају шуме, ливаде и пашњаци, док је грађевинско подручје насеља разуђено и састоји се из великог броја засеока. Читавим простором доминира кречњачки масив Асеново кале (1032 m). Вредности хидрографско-хидролошких појава су изражене кроз разноврсност површинских и подземних вода крашких извора и термоминералних вода специфичног састава⁵.

Границе катастарских општина - атари села у општини Димитровград⁶

⁴ <https://www.zzps.rs/wp/jerma/>

⁵ Просторни план општине Димитровград 2012-2025

⁶ Графичка документација Просторног плана општине Димитровград

ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД РАЗВОЈА ЦАРИБРОДА/ДИМИТРОВГРАДА

Археолошки остаци на тлу данашњег Димитровграда указују на постојање насеља из античког периода. Римски водич за путовања (карта путева) Итинерер Хијеросолимитанум (*Itinerarium Hierosolymitanum*), из III - IV века, садржи попис успутних станица од Бордоа до Јерусалима укључујући и пут Виа милитарис (*Via Militaris*) који је од Цариграда, преко Ниша водио до Београда, садржи станицу Транслитис (*mutatio Translitis*) за коју се верује да представља Цариброд, јер је уписана одмах после Турибуса (Пирота).⁷ Ова станица потврђена је и археолошким налазима и миљоказима пронађеним у Димитровграду. На путу Виа милитарис (*Via Militaris*) лоцирана је још једна успутна станица, Баланстра (*mutatio Ballanstra*), за коју се претпоставља да се налази у атару данашњег Димитровграда, представља данашњу варошицу Калотину у Бугарској.

Словенски топоним насеља - Цариброд, упућује на то да је античко насеље наставило да живи и у време доласка Словена, мада писане изворе о словенском насељу налазимо тек у турском периоду. Судећи по народном предању из средњег века, Цариброд је име добио по царевима који су се у њему срили. Ово предање се везује за српског цара Стефан Душан Немањића и византијског цара Јована Кантакузина, чији се сусрет догодио на Нишави. На месту на коме су два цара наредила да се плаћа бродарина настало је насеље које је добило назив Царев Брод, односно Цариброд.

У војном походу турског султана Сулејмана Величанственог на Београд 1521. године, једно од од коначишта царске војске на путу до Београда био је и Цариброд. У дневнику тог похода записан је под именом "Теквур Бинари" (Царско Врело), што је највероватније турски превод имена Цариброд.⁸

Као путну станицу Цариброд у својим белешкама помиње и секретар аустријског посланства Корнелије Дуплиције Шепер, који је на путу за Цариград ноћио у Цариброду, називајући га варошицом.⁹ Двадесет година касније, августа 1553. године, Немац Ханс Дерншвам записао је да је Цариброд најобичније село, у коме је ноћио под ведрим небом.¹⁰

У турским пописним дефтерима, на почетку XVI века ово насеље је уписано под називом Мали Цариброд, када је било пописано око 50 домаћинстава, а око половине XVI века у турским пописима поред Малог Цариброда уписан је и Велики Цариброд. Тада су оба насеља имала укупно око 60 домаћинстава.

На делу Цариградског друма од Београда до Димитровграда, у последњој деценији XVI века, било је преко 40 насеља, углавном села, укључено у дербенцијску службу, која се састојала у обезбеђењу пута, обавезу храњења поштанских коња, чување пролаза клисура и сл. Међу тих 40 насеља се помиње и Велики Цариброд као дербенцијско

⁷ Историја Ниша, Ниш, књ. I, стр. 58.

⁸ Дневник Сулејмановог похода против Београда 1521. године, издање Г. Елезовић и Г. Шкриванић, како су Турци после више опсада заузели Београд, Зборник за источњачку и књижевну грађу, САНУ, Београд 1956. година.

⁹ П. Матковић, Путовање Корнелија Дуплиција Шепера 1533. године, Рад ЈАЗУ Загреб, бр. 62, 1882.

¹⁰ М. Влаинац, Из путописа Х. Дерншвама 1553-1555. г., Братство XXI, Београд, 1927.

село.¹¹ Постоји још једно предање из времена османске управе, које се дуго одржало овим крајевима, по којем су Цариброд, Драгоман и Калотина били у поседу турског великог везира српског порекла Мехмед паше Соколовића.

У турским пописима растојања у часовима између појединих станица/места на цариградском друму од Софије до Београда из 1663. и 1695. године, убележено је растојање од Сливнице до Цариброда од 6 часова, а од Цариброда до Пирота 5 часова¹². Цариброд је убележен под именом Сариурт, а иначе, осим овог словенског назива, ово насеље је забележено у турским изворима и под називом Чариброд, а дубровачко посланици и трговци бележе га под именом Зари Брод или Зарин Брод. Страни путописци га различито записују, тако га у XVII веку називају Зередарејк, што је приближно словенском називу, али у XVIII веку (1768) француски посланик на турском двору, витез од Сент Приста назива га Сарабарак. Он тврди да је Цариброд село и да “ту, као и на пређашњим ноћиштима није било другог склоништа до хана или штале, јединога склоништа за путнике у Турској”.¹³

Путописац аустријског посланства Г. С. Дриш, које је предводио Хуго Вирмент у Цариград ради ратификације Пожаревачког мира од 1718. године, ноћио је почетком јуна 1719. године у Цариброду. Он је у својим белешкама записао да је то варошица са два моста, јаким бедемима и јаком војничком посадаом и да су становници ослобођени плаћања данка, јер су имали обавезу да чувају овај значајан прелаз на цариградском друму.¹⁴

Цариброд је у првом аустро-турском рату 1689. године био освојен од Аустријанаца, који су га држали до 1690. године. У другом аустро-турском рату 1737. године Аустријанци су у Цариброду сконцентрисали 300 пешака и 1000 коњаника у шанчевима подигнутим за овог дела освојене територије. Аустријски документи помињу постојеће шанчеве у Цариброду што указује да је око насеља већ био начињен одговарајући фортификациони систем.¹⁵

У XVIII веку у аустријској карти Србије уписан је под именом Цариброд. Такође, у XIX веку је у турским документима уписан под тим именом, а 6. новембра 1920. године је ушао у састав Југославије. Према статистичким подацима из Алмнаха Краљевине Срба, Хрвата и Словенца, издатом у Загребу 1926. године, Цариброд је био варошица и средиште истоименог среза. Имао је 2.354 становника, и био је већи од Сокобање, Беле Паланке, Бабушнице и Сврљига по броју становника. Царибродски срез се састојао од десет општина, 43 насеља, са укупно 3.107 домова и 20.981 становника. Општине су биле:

- боровска, са седиштем у селу Борову. Састојала се од пет насеља са 356 кућа и 2.651 становника. Имала је две основне школе.

¹¹ О. Зиројевић, Турско војно уређење У Србији 1459-1683, Београд 1974, 101.

¹² О. Зиројевић, Цариградски друм од Београда до Софије 1499-1683. Зборник историјског музеја Србије, бр.7, Београд, 1970, 40.

¹³ С. Новаковић, Путничке белешке о Балканском полуострву XVII и XVIII века, Годишњица Николе Чушића, књ. 17, Бгд. 1897. стр.155.

¹⁴ К. Протић, Путовање кроз Србију 1719. и 1720. г., Отаџбина, Београд, 1889.

¹⁵ С. Пецињачки, Један нацрт из периода август-септембар 1737. године с аустро-српским пограничним гарнизонима у Србији према Турској, Лесковачки зборник бр.XIV, 1974.,146.

- градинска, са седиштем у селу Градињи. Састојала се од два насеља са 197 кућа и 1330 становника. Имала је две основне школе.

- каменичка, са седиштем у селу Каменици. У саставу општине улазила су шест насеља са 364 кућа и 2.210 становника. Имала је пет основних школа.

- лукавичка, са седиштем у селу Лукавици. И њен састав улазила су четири насеља са 106 кућа и 1.116 становника. Имала је три основне школе.

- одоровачка, са седиштем у селу Одоровци. Састојала се четири насеља са 298 кућа и 2.180 становника. Имала је четири основне школе.

- погановска, са седиштем у селу Поганову. У састав општине улазила су два насеља са 170 кућа и 1.452 становника. Имала је једну основну школу.

- славињска, са седиштем у делу Славиња. У састав општине улазила су три насеља са 161 кућом и 1.052 становника. Имала је једну основну школу.

- смиловска, са седиштем у селу Смиловцу. У састав општине улазила су девет насеља са 322 куће и 2.175 становника. Имала је четири основне школе.

- царибродска, са седиштем у вароши Цариброд. Састојала се од две општине са 548 кућа и 3.517 становника. Имала је две основне школе и гимназију до петог разреда са 7 наставника, седам одељења и 284 ученика.

У читавом царибродском срезу било је 27 основних школа и једна гимназија са 51 одељењем, 50 наставника, 1.919 ученика и четири читаонице у Цариброду, Славињи, Жељуши и Драговити.

После Другог светског рата, 1951. године, Цариброд је променио име у Димитровград, а име је добио по вођи бугарског радничког покрета и државнику Георги Димитрову.

БРОЈ И ВРСТА РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ

На територији општине Димитровград налази се 22 ратна меморијала, са порукама памћења, или именима палих из овог краја у минулим ратовима.

Од укупног броја, осамнаест меморијала посвећено је палим у Другом светском рату/Народноослободилачком рату, а једна спомен плоча сведочи о радничком покрету и делатности Моше Пијаде током 1922. године, односно Ивана Караиванова 1923. године у овом крају. Споменици су подигнути у Димитровграду, Изатовцима и Смиловцима. Споменик палом граничару налази се у атару села Сливница. Спомен зграда је (била) лоцирана у Димитровграду. Знаменито место је “Извориште” код села Сенокоса у подножју Старе планине. Спомен чесме налазе се у селима Поганово, Сенокос и Доња Невља. Спомен плоче постављене су у Димитровграду (две), Каменици, Трнским Одоровцима, Гојином Долу, Петрлашу, Височким Одоровцима и Радејни. Спомен биста се налази у Димитровграду испред ОШ “Христо Ботев”.

“Паметник” (Српско-бугарски рат из 1885. године) доминира на узвишењу “Нешково брдо” изнад Димитровграда/Цариброда, а споменици палим мештанима у балканским и Првом светском рату налазе се у селима Браћевци и Влковија. Недостаје спомен плоча која је била постављена на згради бивше општине/школе у селу Каменици.

Централна места обележавања народноослободилачке борбе и слободарских традиција у димитровградском крају били су на Дан бораца 4. јула, у Петрлашу у Забрђу, и у Доњој Невљи у Бурелу. Такође, 7. јула на Дан устанка у селу Трнски Одоровци код основне школе, односно у Високу у Изатовцима, или на пропланку код знаменитог места “Извориште” коду атару села Сенокос. Дан ослобођења Цариброда од фашизма 1944. године у Другом светском рату обележава се традиционално 8. септембра.

НА „ИЗВОРИШТЕ” — СЕНОКОС

ОТ ТЪРНЕШТОВОТО В ПЕТЪРЛАШ

ОЗНАМЕНУВАНИ ЮЛСКИТЕ ПРАЗНИЦИ В ДИМИТРОВГРАДСКА ОБЩИНА

На „Изворище“ най-тържествено

По традиция юлските празници в Димитровградска община се ознаменуват най-тържествено на две места: Денят на боеца в село Петърлаш и Денят на въстанието в Сърбия на „Изворище“ край село Сенокос.

Тържествата по повод Деня на въстанието в Сърбия започна извидническият отряд от Димитровград на 6 юли с марш по следите на Царибродския партизански отряд и с лагерен огън в село Сенокос в навечерието на празника. На другия ден на „Изворище“ се състоя голямо тържество, на което за значението на празника и за формирането на Царибродския партизански отряд говори председателят на Общинската окупация в Димитровград СЛАВА ТОДОРОВ. Изтъквайки, че

в течение на борческия път на Царибродския партизански отряд от втори юни 1944 година до края на борбата са загинали около 70, а ранени над сто бойци от нашите краища, Тодоров каза: „Заради това днес с вдигнато чело можем да кажем, че работническото движение и въоръжената борба в тези краища са се развивали в рамките на въоръжената борба и социалистическата революция в цялата страна, под ръководство на Комунистическата партия на Югославия и че

този край, в който най-много живеят числящи се към българската народност, е осъществил своята пълна национална и социална свобода, равнопоставеност и всеобщо стопанско и обществено развитие в братската общност с останалите народи и народности.”

След речта на Тодоров бе изнесена подбрана културно-забавна програма, в която участваха членовете на КХД „Георги Цимитров“ при Центъра за култура в Димитровград. Чествуването на празника продължи с народно увеселение до късните следобедни часове.

А. Т.

БРАТСТВО • 17 юли 1987

ЗАШТИТА РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА

Законом о ратним меморијалима ("Службени гласник РС", број 50 од 29. јуна 2018. године) уређују се питања од значаја за заштиту, редовно и инвестиционо одржавање, уређење, уклањање и финансирање одржавања и уређења ратних меморијала, успостављање и вођење прописаних евиденција, као и друга питања од значаја за ратне меморијале у Републици Србији и иностранству.

Овим Законом јасно је дефинисан начин спровођења заштите ратних меморијала, при чему је локална самоуправа један од кључних актера у њиховој заштити. Јединица локалне самоуправе стара се о редовном одржавању ратних меморијала који се налазе на њеној територији, а средства се планирају и обезбеђују у буџету јединице локалне самоуправе. Уређењем и одржавањем ратних меморијала негујемо традиције за будућа поколења, јер поред језика, писма, историје, обичаја и веровања, и непокретна културна баштина представља један од идентификационих кодова сваке нације. Законом о ратним меморијалима се стварају неопходни услови за заштиту нашег културног наслеђа везаног за периоде ослободилачких ратова Србије.

Заштиту ратних меморијала, односно област заштите ратних меморијала на територији Републике Србије и српских ратних меморијала у иностранству у правном систему Републике Србије, пре доношења Закона о ратним меморијалима уређивало је више прописа: Закон о уређивању и одржавању гробаља бораца („Службени гласник СРС”, бр. 22/94, 51/71 и 11/76), Закон о обележавању и одржавању гробаља и гробова припадника савезничких армија и других страних армија на територији Југославије („Службени лист СФРЈ”, број 60/75) и Закон о гробљима и гробовима бораца у иностранству („Службени лист СФРЈ”, бр. 29/73 и 29/76). Сви наведени прописи донети су у периоду постојања Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, односно када је надлежност у овој области била подељена између некадашње савезне државе (ратни меморијали, односно гробови бораца у иностранству и гробови припадника савезничких и других страних армија на територији Југославије) и Републике Србије (гробаља бораца у земљи). Пракса је указала на потребу да се донесе закон којим би се, пре свега, недвосмислено дефинисале надлежности, превазиђена и застарела решења заменила новим, ускладила терминологија и ова област уредила у складу са установљеним начелима модерног грађанског друштва, уз поштовање људских права. Прописи који су регулисали ову област донети су пре више од 40 година. У том временском раздобљу наступиле су многобројне промене, престале су да постоје три државе, а настала је данашња Србија. Територија државе је промењена. Институције које су тада постојале више не постоје, организационо-институционални услови су другачији. Веома битан елемент су економски услови, као и другачији начин управљања средствима и планирање средстава. Новим законским решењем прецизирају се дужности јединица локалних самоуправа везаних за редовно одржавање ратних меморијала на њиховој територији, односно јасно се дефинишу надлежности

Републике Србије у погледу инвестиционог одржавања и јединица локалних самоуправа у погледу финансирања редовног одржавања ратних меморијала у земљи.

Разграничене су надлежности у финансирању редовног одржавања и инвестиционог одржавања између надлежног министарства и јединице локалне самоуправе на чијој територији се налази ратни меморијал.

Решења из закона односе се на све државне органе који се баве заштитом, одржавањем, уређењем и уклањањем ратних меморијала, и то: министарство надлежно за послове неговања традиција ослободилачких ратова Србије, јединице локалне самоуправе на чијој територији се налази ратни меморијал, министарство надлежно за спољне послове, односно територијално надлежна дипломатско-конзуларна представништва Републике Србије за српске ратне меморијале у иностранству.

Локална самоуправа, као субјекат регулације сноси трошкове редовног одржавања ратних меморијала, што је и до сада била обавеза, док министарство надлежно за послове неговања традиција ослободилачких ратова Србије сноси трошкове инвестиционог одржавања ратних меморијала у земљи и иностранству, али и текуће одржавање ратних меморијала у иностранству, укључујући и трошкове за плате чувара српских војничких гробаља у многим земљама света.

Мерама техничке заштите надлежне установе, Заводи за заштиту споменика културе прописују начин редовног, текућег одржавања, али и све остале активности које представљају инвестиционо одржавање: санацију, реконструкцију, рестаурацију и/или конзервацију за сваки ратни меморијал понаособ.

Позитиван ефекат се може мерити и нематеријалним вредностима као што је брига државе и достојанствено сећање на погинуле кроз заштиту ратних меморијала. Циљ је постићи оно што је један од примарних задатака савремене демократске државе – очување културолошког идентитета кроз сталну и стручну бригу о баштини. Богатство културне баштине сведочи о етничкој, културолошкој, језичкој, верској и другим разнородностима ових простора чиме они само добијају на значају.

Законом о ратним меморијалима уређују се питања од значаја за заштиту, редовно одржавање, инвестиционо одржавање, уређење, уклањање и финансирање одржавања и уређења ратних меморијала, успостављање и вођење прописаних евиденција, као и друга питања од значаја за ратне меморијале у Републици Србији и иностранству.

Значење појединих појмова:

1) **ратни меморијал** јесте војно гробље, појединачни гроб, надгробни споменик, спомен костурница, спомен капела, спомен црква, споменик, јавно спомен обележје, спомен плоча, место страдања, знаменито место и други пијететни симбол од значаја за неговање традиције ослободилачких ратова Србије;

2) **место страдања** јесте место и шира просторна целина на којој су вршене егzekуције, злостављања заточених у затворима и заробљеништву, са или без похрањених хуманих остатака, гробница или гробова;

3) **знаменито место** јесте место и шира просторна целина на којој су се догодили ратни догађаји од посебног историјског значаја и утицаја на ратне исходе за Републику Србију;

4) **јавно спомен обележје** јесте споменик или други фигурални објекат, скулптурално или архитектонско дело на површини јавне намене, који је у вези са знаменитим личностима или историјским догађајима из ратних периода;

5) **погинуло лице** јесте лице које је изгубило живот услед ратних догађаја;

6) **заштита ратних меморијала**, у смислу овог закона, подразумева спречавање пропадања и оштећења и одржавање у достојанственом и препознатљивом стању, као и спречавање неовлашћене измене, дораде, измештања, замене или уклањања ратног меморијала или његовог дела;

7) **редовно одржавање** подразумева све радове који се изводе у циљу заштите, а нарочито:

(1) **одржавање писаних и других ознака** на надгробним плочама и споменицима да би били видљиви и читки,

(2) **неговање и обнављање засада**, зеленила и цвећа,

(3) **уредно одржавање ограда**, приступних путева, стаза и других објеката;

8) **инвестиционо одржавање** подразумева реконструкцију, санацију и конзервацију;

9) **уређење ратног меморијала** подразумева обележавање простора ратног меморијала на видљив начин, изградњу или постављање новог ратног меморијала, радње поводом ексхумација, премештања на нову локацију у земљи и иностранству, као и концентрацију посмртних остатака.

Редовно чување и одржавање ратног меморијала и његове непосредне околине обухвата и:

- Чишћење короа и смећа око споменика и брисање записа са споменика који су исписани од стране несавесних лица;
- Обезбеђивање одвода воде да се иста не би задржавала око споменика (спомен чесме или споменика под ведрим небом);
- Омогућавање што боље прегледности спомен плоче, не дозвољавати засађивање дрвећа или постављање високих ограда и сл.;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења о томе се обавештава надлежни орган јединице локалне самоуправе;

- Јединица локалне самоуправе стара се о редовном одржавању ратних меморијала који се налазе на њеној територији, а средства се планирају и обезбеђују у буџету јединице локалне самоуправе;
- Јединица локалне самоуправе обезбеђује непосредну околину ратних меморијала од обављања непримерених активности или изградње објеката чија намена није примерена, или постављања садржаја који нису примерени амбијенту.

Церемонија полагања венаца

Програм обележавања годишњица историјских догађаја ослободилачких ратова Србије мора бити формулисан на основу поштовања потребе очувања достојанственог сећања на жртве и учеснике оружаних сукоба у прошлости.

Церемонија полагања венаца подразумева протоколарно, организовано и достојанствено полагање венаца на месту одржавања пијететног чина.

Приликом обележавања годишњица победа у оружаним сукобима, као и годишњица смрти војсковођа и владара, истакнутих личности из ослободилачких ратова Србије на спомен-обележја савезничких армија полаже се венац начињен од свежег лаворовог листа. Приликом обележавања годишњица пораза у оружаним сукобима, као и страдања цивилног становништва полаже се венац начињен од свежег цвећа у боји државне заставе Републике Србије. Пригодне ленте на венцима које полажу представници државних органа Републике Србије чини тробојка у боји државне заставе Републике Србије и пригодан епитаф исписан ћириличним словима златножуте боје. Приликом одржавања церемоније полагања венаца поштује се пресеанс у складу са принципима и процедурама протокола који подразумева формирање почасне колоне за полагање венаца, као и распоред постављања присутних званичника: - Републике Србије, - локалне самоуправе, - представника удружења грађана и - појединаца.¹⁶

¹⁶ https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/drzavni_program_lista_zvanicnika.pdf

УПУТСТВО ЗА ЗАШТИТУ РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА ОСЛОБОДИЛАЧКИХ РАТОВА СРБИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ ДИМИТРОВГРАД

СПРОВОЂЕЊЕ ЗАШТИТЕ РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА

Заштиту ратних меморијала у Републици Србији спроводе Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и јединице локалне самоуправе према месту где се ратни меморијал налази, као и министарство надлежно за послове одбране у оквиру војних објеката.

Јединица локалне самоуправе стара се о редовном одржавању ратних меморијала који се налазе на њеној територији, а средства се планирају и обезбеђују у буџету јединице локалне самоуправе. Јединица локалне самоуправе обезбеђује непосредну околину ратних меморијала од обављања непримерених активности или изградње објеката чија намена није примерена.

Предлог за инвестиционо одржавање ратних меморијала даје надлежни завод за заштиту споменика културе Министарству. Иницијативу за инвестиционо одржавање ратних меморијала могу поднети државни органи, органи територијалне аутономије, јединице локалне самоуправе, правна и физичка лица, дипломатско-конзуларна представништва страних држава и удружења, Министарству, преко надлежног завода за заштиту споменика културе.

Одређивање приоритета за реализацију текућег, инвестиционог одржавања и конзерваторско-рестаураторских радова подразумева узимање у обзир следећих критеријума:

- стање ратног меморијала,
- регионални, национални значај, или значај за локалну заједницу,
- обележавање важних годишњица историјских догађаја ослободилачких ратова Србије.

Мишљења смо да је на годишњем нивоу потребно третирати што је могуће више спомен плоча и спомен биста, уредити једна спомен чесма, и инвестиционо одрадити два споменика. Меморијалне комплекси захтевају посебан третман, и потребно је одвојити више времена за припрему пројектно-техничке документације и требало би се везивати за значајне годишњице.

УПУТСТВО ЗА ОДРЖАВАЊЕ:

I - Мере техничке заштите и упутство за одржавање ратних меморијала подразумевају следеће:

- Спречити пропадање и оштећење, неовлашћене измене, дораде, измештање, замену или уклањање ратног меморијала или његовог дела.

- Спроводити одржавање ратног меморијала у достојанственом и препознатљивом стању.
- Спроводити перманентно одржавање чистоће ратних меморијала и њихове непосредне околине.
- Редовно вршити уклањање корова и вегетације која угрожава ратни меморијал. Предвидети и спроводити негу зелених површина, и редовно кошење траве непосредне околине. Спровести комунално опремање и одржавање простора уредним и достојанственим.
- Спроводити редовно одржавање ратног меморијала у складу са његовим споменичким карактеристикама и на начин да се тиме обезбеди пуна историјска веродостојност и очување наслеђених културних вредности.
- Приликом редовног одржавања могуће је спроводити неинванзивне методе одржавања (брисање влажном меком крпом и чишћење без употребе хемијских и механичких средстава).
- Није дозвољен приступ унутар ограђеног дела ратног меморијала, осим за потребе одржавања комеморација и свечаности, и постављања венаца.
- Две недеље након постављања цвећа, венаца и слично, обавезно предвидети њихово уклањање.
- Омогућити што бољу прегледност ратног меморијала, уклањањем неадекватних садржаја у његовој близини, и формирањем амбијента који је у складу са његовим значајем и споменичким вредностима.
- Планским мерама не сме бити угрожен интегритет, нити споменичка својства добара, већ је потребно створити оптималне услове за чување и трајну заштиту и презентацију ратних меморијала, а надлежни завод за заштиту споменика културе посебним правним актом утврђује посебне услове чувања, коришћења и одржавања, као и услове за предузимање конкретних мера техничке заштите, за сву планску и пројектну документацију.
- Предупредити конструктивне деформације или оштећење ратног меморијала.
- **У случају настанка графита и сличних натписа, или било којих промена или облика девастације ратних меморијала (одломљени делови споменика, статичке нестабилности, механичка оштећења и друге врсте оштећења) председник месне заједнице/власник/корисник у обавези је да одмах писаним путем обавести надлежни орган општине Димитровград, који ће неодложно обавестити надлежни завод за заштиту споменика културе за прописивање посебних услова за њихово уклањање.**
- Забрањено је коришћење ратног меморијала у сврхе које нису у складу са Законом о ратним меморијалима или њиховим споменичким карактеристикама.
- Јединица локалне самоуправе стара се о редовном одржавању ратних меморијала који се налазе на њеној територији, а средства се планирају и обезбеђују у буџету јединице локалне самоуправе.
- Јединица локалне самоуправе обезбеђује непосредну околину ратних меморијала од обављања непримерених активности или изградње објеката чија намена није примерена.

УПУТСТВО ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ РАДОВА НА ТЕКУЋЕМ ОДРЖАВАЊУ:

- Извођење радова на текућем одржавању споменичког фонда који се односи на ослободилачке ратове Србије или његовој непосредној околини на територији општине Димитровград може се изводити само под условима надлежног завода за заштиту споменика културе и на начин утврђен одредбама Закона о ратним меморијалима.
- За споменике који су заштићени као непокретно културно добро, или се налазе у границама заштите непокретних културних добара, примењује се и Закон о културном наслеђу.
- Локална самоуправа, као субјекат регулације сноси трошкове редовног одржавања ратних меморијала који се налазе на њеној територији, и потребно је да средства планира и обезбеђује у буџету јединице локалне самоуправе.
- Редовно одржавање подразумева следеће радове:
 - одржавање писаних и других ознака на надгробним плочама и споменицима да би били видљиви и читки.
 - неговање и обнављање засада, зеленила и цвећа.
 - уредно одржавање ограда, приступних путева, стаза и других објеката.
- Пре било каквих радова на споменику/спомен обележју, неопходно је надлежном заводу за заштиту споменика културе послати захтев за издавање услова за утврђивање мера техничке заштите и других радова, за свако појединачно спомен обележје.
- На основу овог документа конзерватор/рестауратор израђује Елаборат о текућем одржавању за свако појединачно спомен обележје.
- Обавезни елементи Елабората су пројектни задатак; опис затеченог стања, фотографије затеченог стања, прецизна техничка документација постојећег стања са свим карактеристичним детаљима, описом материјала и уцртаним врстама оштећења, технички опис конзерваторско-рестаураторских радова (методe, техника и технологија извођења радова).
- Урадити Елаборат (пројектно-техничку документацију) који обухвата архитектонско-грађевински део и студију о стању споменика, са предлогом радова и враћања у изворно стање.
- Елаборат о текућем одржавању се предаје надлежном заводу на одобрење.
- Након добијене Сагласности на израђену документацију, односно на Елаборат који је израђен у складу са издатим Условима, локална самоуправа може приступити реализацији процедуре за извођење радова на ратном меморијалу.
- Завод ће доделити стручну особу, која ће вршити обавезан конзерваторски надзор над изведеним радовима.
- Радове на ратном меморијалу не може изводити некомпетентан кадар (мајстор, каменорезац, грађевинац и слично), неопходно је ангажовати конзерватора/рестауратора са положеним државним испитом.
- Поступак конзервације споменика у целости треба да изводи/контролише конзерватор-рестауратор.

- На ратним меморијалима није дозвољено изводити било коју врсту радова до добијања одобрења Елабората о конзерваторско-рестаураторским радовима.

УПУТСТВО ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ РАДОВА НА ИНВЕСТИЦИОНОМ ОДРЖАВАЊУ И КОНЗЕРВАТОРСКО-РЕСТАУРАТОРСКИМ РАДОВИМА

- Јединица локалне самоуправе, уз претходно прибављену сагласност Министарства надлежног за послове неговања традиција ослободилачких ратова Србије може да спроводи инвестиционо одржавање ратног меморијала.
- Министарство надлежно за послове неговања традиција ослободилачких ратова Србије може да сноси трошкове инвестиционог одржавања ратних меморијала.
- Предлог за уређење ратних меморијала могу поднети државни органи, органи територијалне аутономије, јединице локалне самоуправе, правна и физичка лица. Уређење или уклањање ратних меморијала може се вршити само на основу решења издатог од стране Министарства.
- Иницијативу за инвестиционо одржавање ратних меморијала могу поднети државни органи, органи територијалне аутономије, јединице локалне самоуправе, правна и физичка лица, дипломатско-конзуларна представништва страних држава и удружења, Министарству, преко надлежног завода за заштиту споменика културе.
- Предлог за инвестиционо одржавање ратних меморијала даје надлежни завод за заштиту споменика културе према Министарству.
- Извођење радова на инвестиционо одржавању споменичког фонда који се односи на ослободилачке ратове Србије или његовој непосредној околини на територији општине Димитровград, може се изводити само под условима надлежног завода за заштиту споменика културе и на основу н пројектне документације на коју је дата сагласност надлежног завода и сагласност Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања РС, односно на начин утврђен одредбама Закона о ратним меморијалима.
- За споменике који су заштићени као непокретно културно добро, или се налазе у границама заштите непокретних културних добара, поред Закона о ратним меморијалима, примењује се и Закон о културном наслеђу и важећи делови Закона о културним добрима.
- Пре било каквих радова на споменику/спомен обележју, неопходно је надлежном заводу послати Захтев за издавање услова за спровођење мера техничке заштите и других радова, за свако појединачно спомен обележје.
- На основу овог документа конзерватор/рестауратор пише Елаборат о инвестиционо одржавању и конзерваторско-рестаураторским радовима за свако појединачно спомен обележје.
- Обавезни елементи Елабората су пројектни задатак; опис затеченог стања, фотографије затеченог стања, цртежи затеченог стања са уцртаним оштећењима, технички опис конзерваторско-рестаураторских радова (методе, техника и технологија извођења радова).

- На основу детаљног снимања постојећег стања, старих фотографија и архивске документације, као и резултата претходног истраживања, изградити прецизну техничку документацију постојећег стања, са свим карактеристичним детаљима, описом материјала и уцртаним врстама оштећења.
- Урадити Елаборат (пројектно-техничку документацију) који обухвата архитектонско-грађевински део и студију о стању споменика, са предлогом конзерваторско-рестаураторских радова и враћања у изворно стање.
- Елаборат о инвестиционо одржавању и конзерваторско-рестаураторским радовима се предаје надлежном заводу на сагласност.
- Након добијене Сагласности на достављени Елаборат урађен у складу са претходно издатим Условима, локална самоуправа обраћа се Министарству надлежном за послове неговања традиција ослободилачких ратова Србије.
- Тек након добијања сагласности Министарства може се приступити реализацији процедуре за извођење инвестиционог одржавања на ратном меморијалу.
- Завод ће доделити стручну особу, која ће вршити надзор над изведеним конзерваторско-рестаураторским радовима.
- Поступак конзервације споменика у целости треба да изводи/контролише конзерватор рестауратор, односно мултидисциплинарни тим, обучен за ову за ову врсту послова (конзерватор за камен, метал, технолог, архитекта-конзерватор, пејзажни архитекта), зависно од комплексности радова на ратном меморијалу.
- На споменицима/спомен обележјима није дозвољено изводити било коју врсту радова до добијања одобрења Елабората о конзерваторско-рестаураторским радовима.

ОСНОВНЕ МЕРЕ ЗАШТИТЕ РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА:

- Очување изворног изгледа, оригиналних материјала и оригиналних натписа.
- Забрана градње и постављања трајних или привремених објеката, који својом наменом и волуменом могу угрозити или деградирати ртни меморијал и непосредну околину;
- Забрана промене облика и намене терена или коришћења непосредне околине;
- Забрана одлагања, складиштења и депоновања отпада и отпадних материја у ближем окружењу;
- Конзерваторско-рестаураторске радове и уређење могуће је планирати под условом да се тиме обезбеди пуна историјска веродостојност, очување наслеђених вредности и аутентичност изворног ауторског решења споменика, материјала и начина обраде, и према претходно описаном поступку;
- Радове планирати са циљем да се унапреди тренутно стање споменика и афирмише његова вредност, и њима не смеју бити угрожене, већ у пуној мери поштоване и афирмисане споменичке вредности и аутентичност ратног меморијала;
- Сачувати и рестаурирати све детаље и елементе који својим обликовањем представљају ауторски израз и израз времена градње споменика. За све радове

на самом споменику водити се принципом минимума интервенција и применом метода од мање инванзивних.

НАРОЧИТО НИЈЕ ДОЗВОЉЕНО СПРОВОДИТИ СЛЕДЕЋЕ АКТИВНОСТИ:

- Употреба брусила – брушење полирање камена, употреба челичних четки на бронзаним и каменим споменицима;
- Пескирање споменика – употреба апарата под воденим притиском и абразива;
- Фарбање површина бојама – премазивање површина мермера, постамената различитим бојама или лаковима;
- Пресвлачење постамената новим материјалима – апликација декоративних малтера;
- Замена оплата (завршне обраде) – на постаментима, степеницима, и сл.;
- Прање водом и чишћење комерцијалним средствима;
- Заваривање елемената споменика – који су се одвојили или сломили;
- Лепљење одломљених делова.

АРХИВСКА ГРАБА

Часопис "Братство" је на следећи начин извештавало о обележавању важних датума везаних за НОР и социјалистичку револуцију од 1941-1945. године:

Честување на Деня на боеца и Деня на въстанието в Сърбия в Димитровградско

Комитетът за честуване Деня на боеца и Деня на въстанието в Димитровград окончателно прие програмата за тържествата, които по повод на тези два празника ще бъдат устроени в Димитровградско. Програмата предвижда среща 4 юли да се проведат тържествени събрания във всички селища на Димитровградско, а на самия ден във всички селища да бъде организирано групово слушане на радиопредаването от централните тържества в Титово Ужице.

Денят на въстанието в НР Сърбия ще бъде чествуван на две места в Димитровградско - в Изатовци и в Трънско Одоровци. В Изатовци ще се съберат хората от района Забърдие и Висок, а в Трънско Одоровци от Поганово, Трънско Одоровци и другите райони южно от Димитровград. На двете места ще бъдат устроени митинги. На митинга в Трънски Одоровци ще говори съюзният народен представител на димитровградска изборителна колегия Тодор Славински.

Тържествата в Трънско Одоровци ще бъдат допълнени и с тържествено откриване на новопостроеното основно училище.

В навечерието на 7 юли, в районите, където ще се състоят тържествата, ще бъдат за-

палени лагери огньове и фойервер. На 6 юли ст Димитровград в посока Висок и посока Трънско Одоровци тръгват 250 души на партизански марш.

ЕЛЕКТРИФИКАЦИЯ НА СЕЛО БОЖИЦА

През миналата и тази година електрическата мрежа в Божица се разшири в значителна степен, така че малък брой махали останаха неелектрифицирани. След електрификацията на махалата Център и част от Деянова и Златанова, селяните от махалите Могила и Велкичева със собствени средства построиха електропровод, дълъг около 2,5 километра. Техния пример последваха и махалите Романовска, Кодина, Маричева. Дживина и напълно се електрифицираха Деянова и Чорбанова махала.

Благодарение на помощта на Кодина и Романовска махали се електрифицира и махалата Прекопланци, намираща се на разстояние от около 10 километра от Божица.

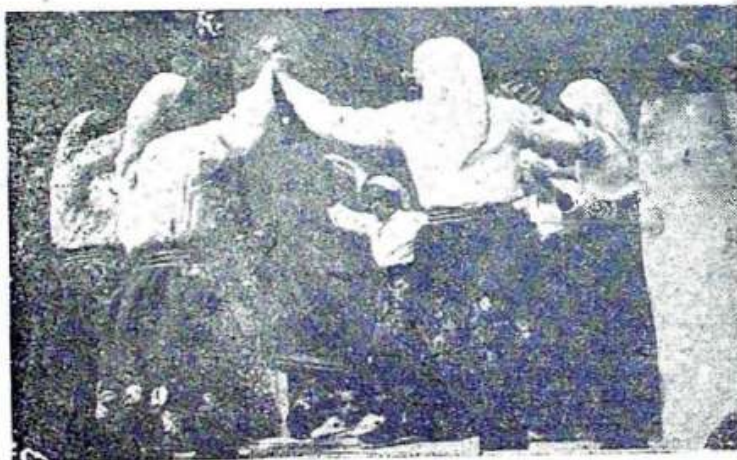
Р. Х.

И в село Изатовци

На митинга в с. Изатовци говори Живко Виденов, боец от димитровградския партизански отряд „Момчил Войвода“ формиран

към средата на месец юли 1944 година. Този отряд за едно с пиротския действуваше във Висока и имаше голяма подкрепа от

страна на местното население против българските окупатори. Говорейки за значението на на 7 юли за развитието на въстанието в Сърбия и в цялата страна изобщо, др. Виденов подчерта, че народът от този край също даде своя принос в борбата против антинародните режими. Голямият брой паметници и възпоменателни плочи в димитровградския край говорят за големия брой загинали бойци из цялата ни страна до окончателното унищожение на вражеските формации в нашата страна.

Фолклорната група на основното уч. в Тр. Одоровци

ВЕНЦИ ЗА ПАДНАЛИТЕ ГЕРОИ

Освен другите подготовки за тържественото чествуване на 20-годишнината от народната революция,

знакообразна културно-художествена програма.

На 4 юли бе организиран народен събор в Стойковци

След речта на другаря Виденов бе изнесена културно-художествена програма с участието на младежки групи от Болев дол, Криводол и Сенокос.

Народното увеселение продължи през целия ден. В чествуването участваха и голям брой младежи от Забърдието.

Братство

ВЕСТНИК ЗА ОБЩЕСТВЕНО-ПОЛИТИЧЕСКИ И КУЛТУРНИ ВЪПРОСИ НА БЪЛГАРСКОТО МАЛАЦИНСТВО В ЮГОСЛАВИЯ

ГОД. III БРОЙ 50
НИШ, 16. VII 1961 ГОД.
УРЕЖДА РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ
Редакция: Ниш, Ст. Паунович
Лб 10 — Тел. 24-25
Тек. сметка: 117-14-3-94
Главен и отговорен редактор
ТОДОР СЛАВИНСКИ
Вестникът излиза на 1 и 16
в месеца
Печатница „Грфика“—Пирот
ЦЕНА 10 ДИНАРА

ПРЕД ПРАЗНИКА НА СВОБОДАТА

Освобождението на Димитровградско ще бъде тържествено отпразнувано

Според плана на отбора за празнуване на освобождението на Димитровградско от фашистко робство се предвиждат големи тържества във всички селища на комуната. Тези дни започнаха сериозни приготовления. Отборът е поканил всички партизани от цариградския партизански отряд „Момчил войвода“, да изпатят свои спомени, според които да бъде изготвена катедра на страда-

ни 8 август т. г. спомените на някои бойци ще бъдат записани на магнитофонна лента.

Централните тържества ще станат на 7 и 8 септември в Димитровград. На тържественото събрание в Димитровград ще присъствуват всички бойци от отряда, ятаци и други сътрудници. В деня на освобождението на Димитровград — 8 септември ще бъдат положени венци пред паметниците на загиналите бойци от войната в

Димитровград, Петърлаш, Смиловци, Т. Одоровци, Поганово, Д. Невля, Одоровци и други села. Същия ден в село Каменца ще бъде открита възпоменателна плоча в спомен на двата сегогодишника от формирането на цариградския партизански отряд, който първата си акция е направил в Каменца. След тази акция, проведена през средата на юни 1944 година престана да работи първата фашистка община в Димитровградско. На тържественото откритие ще присъствуват бойци от партизанския отряд и населението от Висок. Съвременна група бойци ще посети село Бачево, където са направени първите връзки между отряда и бойните групи в Димитровград.

В чест на празника на свободата се предвиждат още много културни манифестации. В скоро време ще започне физкултурно съревнование за Купа на свободата и съревнование между най-добрите певци в общината. На 8 септември ще бъде провъзгласен най-добрият певец в комуната. За победителите в тези съревнования се предвиждат отделни награди.

А в училищата в началото на септември бойци от партизанския отряд ще изнесат спомени от патризпаското движение и освободителната война.

В. Ник.

Бойци от VII сръбска бригада

Тържествено

ИЗДАНИЕ ЗА БЪЛГАРСКАТА НАРОДНОСТ В СОЦИАЛИСТИЧЕСКА ФЕДЕРАТИВНА РЕПУБЛИКА ЮГОСЛАВИЯ

ГОД. VI БРОЙ 162
16 юли 1964 година
ТРЕЖДА РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Редакция: Ник. Ук. и У.
конгрес 22/4 Тел. 20-00
Тек. сметка: 117-11-000-70

Главен редактор
ТОДОР СЛАВИНСКИ

Вестникът излиза веднъж
четвъртък

Печатница „Трафика“ Пловдив
ЦЕНА 10 ДИНАРА

СЕДМИ ЮЛИ-ТЪРЖЕСТВЕНО ОЗНАМЕНУВАН В ДИМИТРОВГРАДСКО

Денят на въстанието в Сърбия, 7 юли, бе тържествено празнуван в Димитровградско. В село Изатовци, където беше централното тържество, народното увеселение започна в ранните утринни часове. В 9,30 часа 43 младежи, участници в партизанския поход, който се състоя на 6 и 7 юли по маршрут: Димитровград, Градина, Бачево, Бребевница, Смиловци, В. Одоровци, Брайковци и Изатовци пристигнаха в Изатовци. Те бяха посрещнати от местното население, гостите и духова музика, която в момента на пристигането започна с изпълнение на композицията „Маршът към Дрина“. В 11,45 часа, пред паметната плоча на загинали бойци от Висок, бяха положени венци от свежи цветя, а председателят на Съюза на бойците, другаря Димитър Петров, произнесе слово, в което подчерта значението на 7 юли, като една от най-важните дати в историята на СР Сърбия.

Времето от 13—15 часа бе предвидено за спортни състе-

зания. Освен спортна стрелба, където взеха участие отборът на стрелците от Димитровград. Съюзът на бойците и представители на младежта и местното население, се състоя и футболен мач между отборите на „Свобода“ и „Сточар“. Финалистите от тазгодишните работническо-спортни игри, със своето участие, дадоха свой принос на увеселението и бяха внимателно наблюдавани. След добра и интересна игра, победител на срещата беше отборът на „Сточар“ с резултат 6:3, който като „домакин“ на срещата спечели симпатии на зрителите.

След спортните състезания, започна народно увеселение, което продължи до късните вечерни часове.

Освен в Изатовци, най-тържествено е празнуван 7 юли в Т. Одоровци. Съюзът на бойците в Т. Одоровци е положил венец на паметната плоча на загиналите бойци, а след това е започнало народно увеселение.

А. Д.

14 ЮЛИ 1972

*

БРОЙ 558/59

*

ГОДИНА XIV

*

ЦЕНА 50 ПАРИ

ОБЩИНСКАТА СКУПЩИНА,
ОБЩИНСКИЯТ КОМИТЕТ НА СЪЮЗА НА КОМУНИСТИТЕ,
ОБЩИНСКАТА КОНФЕРЕНЦИЯ НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИЯ
СЪЮЗ,
ОБЩИНСКИЯТ СИНДИКАЛЕН СЪВЕТ,
ОБЩИНСКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ НА СЪЮЗА НА БОЙЦИТЕ И
ОБЩИНСКАТА КОНФЕРЕНЦИЯ НА СЪЮЗА НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКАТА МЛАДЕЖ

Димитровград

На всички граждани и трудещи се

**ЧЕСТИТЯТ 8 септември — деня на
освобождението**

с пожелания за още по-добри резултати в социалистическото изграждане напред

ОБЩИНСКАТА СКУПЩИНА
ОБЩИНСКАТА КОНФЕРЕНЦИЯ НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИЯ СЪЮЗ
ОБЩИНСКИЯТ КОМИТЕТ НА СЪЮЗА НА КОМУНИСТИТЕ
ОБЩИНСКИЯТ СИНДИКАЛЕН СЪВЕТ
ОБЩИНСКАТА КОНФЕРЕНЦИЯ НА СЪЮЗА НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКАТА МЛАДЕЖ
ОБЩИНСКИЯТ ОТБОР НА СУБНОР

В БАБУШНИЦА

на всички граждани и трудещи се, на младежта и пионерите

ЧЕСТИТЯТ

6 СЕПТЕМВРИ — ДЕНЯ НА ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА БАБУШНИЦКА ОБЩИНА ОТ ФАШИЗМА

С пожелания за още по-високи завоевания в изграждането на социалистическото самоуправление у нас

БРАТСТВО ■ 1 СЕПТЕМВРИ 1989

ДИМИТРОВГРАД САМО ВЕНЦИ И ЦВЕТА

За разлика от досегашните ознаменувания на 7 юли - Деня на въстанието в република Сърбия, тази година дата от историята на Сърбия и Димитровградска община е ознаменуван най-скромно. Изостанаха рейсове с трудещи се от предприятията до местността Изворище, недалеч от село Сенокос, където всяка година се организираше централно

тържество. Изостана и традиционният марш на младите по следите на Царибродски партизански отряд. И много други неща, свързани с Деня на въстанието.

Все пак Седми юли е ознаменуван на Изворище. Делегация на бойците от Димитровградска община по този повод е положила венци и цветя на мястото, на което е формиран Царибродски партизански отряд.

А.Т.

ОЗНАМЕНУВАН ДЕНЯТ НА ДА НАДДЕЛ

Заради бъдещето на нашата

Царибродски партизани

Прва царибродска бригада је настала од Царибродског НОП одреда, тј. наредбом штаба 22. српске дивизије од 10 септембра 1944 (која није сачувана), одред је прерастао у бригаду. Када је основан, 2. јуна 1944, на месту званом Извориште, код села Сенокоса на Старој планини, Царибродски партизански одред (командант Тодор Колев Гогов, политички комесар Васил Станков Ленко) имао је као најпречи задатак да окупља борце из редова бугарског живља, као и све друге родољубе без обзира на њихову националну припадност, који су били спремни да се боре против фашизма. Како му је оперативном подручје било уз југословенско-бугарску границу, требало је да својим деловањем што више доприноси развијању добросуседских односа међу становништвом и јачању, у оквиру својих могућности, партизанских јединица у Бугарској. Такође, стављено му је у задатак да на свом терену држи политичке зборове и конференције, руши на све могуће начине окупаторску власт и ради на организовању народноослободилачких одбора и масовних друштвено-политичких организација (фронтовских, омладинских и др.). Значајну помоћ очекивао је (и добио) од искуснијих бораца Пиротског НОП одреда. Прву већу акцију Царибродски одред је извео 15. јуна те године, када је са једном четом Пиротског одреда напао бугарску фашистичку општину у Каменици, и ево шта о њој пише у спомен-албуму Царибродског одреда: "Током јуна месеца 1944. године Царибродски партизански одред и чета Пиротског имали су за задатак да се прикрију у близини села Браћевци, у подножју Видлича, да би организовали заседу бугарској војсци... Обавештења нису била тачна, па смо отишли на извршење другог постављеног задатка - ликвидације општине у Каменици. Пошто је то била прва већа акција, добро смо се били припремили... Ова акција је организована на молбу височког становништва коме су дојадиле свакодневни позиви бугарске власти и реквизиција животних намирница. Акцију нисмо до краја обавили, мада је спаљена општинска зграда и архива, кмет општине и његов полицајац су побегли. Идућег дана поново смо покушали да заробимо полицајца, али је он успео да побегне. Општински кмет Борис Тикварски био се сакрио у селу, али није предузимао никакве мере да обнови рад општине. Од нашег сарадника Илије Ранчева смо сазнали да кмет хоће да разговара са одредом. На сусрету је рекао да хоће и он у одред и ми смо га примили... После ове акције у одред је дошло 7 нових бораца, а број сарадника се знатно увећао". Неколико дана касније (21. јуна), Царибродски одред је онеспособио за рад бачију у селу Влковији, што је изазвало реакцију бугарске војске и полиције (претрес по кућама, злостављање становништва), али је одред, као противмеру и да би одвратио фашисте од Влковије, организовао напад на општину у селу Комштица, што је била једна од првих његових акција са друге стране границе. Следе затим акције у селима Липници, Стањанци, Голешу, Смолчи и Брљи (разбијене радионице за прераду млека, разоружани кметски намесници, заплењене општинске архиве), затим прелазак на леву обалу Нишаве (у јулу) и успешан збор за време сеоске славе у Драговити, нове акције, повратак у Висок и стварање слободне територије у Височној котлини, између Видлича и Старе планине и од Сенокоса и Влковије до Дојкинаца код Пирота, која се повезивала са ослобођеним подручјима у јужној и источној Србији. У августу су Царибродски партизани, заједно са Пиротским и Фердинандским партизанским одредом (овај

последњи је био са територије Бугарске), извели више успешних акција с једне и с друге М9. Исто, стр. 265-266 (из спомен-албума Дните на борбата, 00 СУБНОР Димитровград, 1964, лист 8; с напоменом да се у албуму наводи да је акција изведена 17. јуна, но учесници у њој износе, према сећању, да је то ипак било 15. јуна). стране југословенско-бугарске границе. До ослобођења Цариброда (Димитровград), 8. септембра 1944. године, Царибродски одред је за нешто више од три месеца постојања учествовао у 64 оружане акције, у којима су убијена три бугарска официра и више од 20 војника, заробљено је 97 официра и 82 војника, а разоружано око 300 полицајаца (и још око 3000 окупаторских војника и официра приликом ослобођења Цариброда). За све то време одред је протерао окупаторску власст из две општине и запалио две општинске зграде, две потпуно онеспособио за даљу употребу, спалио пет општинских архива и готово све архиве кметских намесника на свом терену, а уништио је и 11 бачија за прераду млека. Уз то, одржао је 43 народна збора, допринео оснивању Среског поверенства КПЈ, те четири актива СКОЈ-а, осам месних народноослободилачких одбора, два месна одбора Народног фронта и једног месног одбора антифашистичке омладине. У ослобођеном Цариброду одред је брзо прерастао у бригаду која, је, 28. септембра 1944, када је напустила град и кренула на фронт, имала хиљаду бораца (односно, према њиховим сећањима, око 1200), распоређених у четири батаљона, сваки са по четири чете. Командант бригаде био је Бранко Вуковић, политички комесар Драгољуб Станковић Дракче, заменик команданта Тодор Колев, начелник штаба Митко Пејчев, интендант Славча Колев и члан штаба Гриша Агопајн, црвеноармејац (помоћник политичког комесара није био одређен). Командант и политички комесар Првог батаљона били су Живко Виденов и Гроздан Велев, Другог - Методи Петров и Петар Давитков, за Трећи се зна само командант - Борис Димитров Дуруз, док за Четврти нису тачно утврђени ни командант ни политички комесар (према једнима, наиме, командант је био Славко Петровић Ђаков, а према другима је он био политички комесар). Ушавши у састав 22. дивизије НОВЈ, Прва царибродска бригада је преко Пирота (докле је пребачена возом) и Бабушнице (стигла пешке) упућена за Власотинце. У селу Црној Бари, међутим, подељена је на два дела. Само је Други батаљон продужио према Власотинцу, где је требало да учествује у борбама које су се тамо водиле, док су преостала три батаљона кренула преко Запаља до Горњег и Доњег Барбеша. Али, план је још једном промењен, те се и Други батаљон придружио главнини бригаде у Доњем Барбешу, одакле је наређен покрет у правцу Ниша. Успут је бригада, крећући се за непријатељским јединицама које су се повлачиле ка Нишу, ушла у село Габровац, где су њени борци дочекани као ослободиоци. Настављајући покрет, бригада је стигла до Ниша у време завршних борби за његово ослобођење, тако да се нашла међу првим јединицама које су продрле у центар града. Пошто се сместила у Светосавској школи, Царибродска бригада је у ослобођеном Нишу обављала разне дужности (обезбеђење важнијих зграда, чување државне имовине и сл.) - све док није ушла у састав Осме српске бригаде¹⁷

¹⁷ ДАМЈАНОВ, Петар Осма српска НОУ бригада, Републички одбор СУБНОР-а Србије: Секција Осме српске НОУ бригаде, 1995 (Врање: Нова Југославија). - 342 стр.

НЕЗАБОРАВНИК (Списак погинулих бораца Осме српске НОУ бригаде из царибродског краја)¹⁸

1. АЛЕКСИЋ /ГАРЕ/ Димитар, рођен 1925. године, Изетовац, Димитровград; рањен 12.04.1945. године, Батровци, на реци Босуту; умро од задобијених рана у болници у Београду.
2. АЛЕКСИЋ С. Добривоје, из села Изатовца, Димитровград, погинуо 12.04.1945. године, Батровци, на реци Босуту.
3. АЛЕКСОВ /НАЈДАНА/ НАЦКО, рођен 1925. године, Изатовац, Димитровград; погинуо 12.04.1945. године, Батровци, на реци Босуту.
4. АНГЕЛОВ /СТАМЕНА/ ИВАН, рођен 1919. године, Височки Одоровци, Димитровград; погинуо децембра 1944, Сјеница.
5. АНГЕЛОВ /МИЛАНА/ КРУМ, рођен 1915. године, Доња Невља, Димитровград; погинуо 12.04.1945, Батровци, на реци Босуту.
6. АНДОНОВ /РАДОЈКА/ НИКОЛА, рођен 1916. године, Гуленовци, Димитровград; погинуо 12.04.1944, Батровци, на реци Босуту.
7. АНЂЕЛОВИЋ /ВЛАЈКА/ ЖИВОЈИН, рођен 1924. године, Сиња Глава, Димитровград; погинуо 12.04.1945, Батровци, на реци Босуту.
8. АНЂЕЛКОВИЋ ЈОВАН, из села Одровце, Димитровград; погинуо 15.12.1944. године, Сјеница.
9. АРСЕНОВ /ЈОВАНА/ АСПАРУХ, рођен 1924. године, Радејна, Димитровград; погинуо 12.04.1945. године, Батровци, на реци Босуту.
10. ВУЧУРОВИЋ /МИТРА/ ИЛИЈА, рођен 1910. године, Димитровград; погинуо децембра 1944. године, Сјеница.
11. ГЕОРГИЈЕВ /ВАСИЛА/ ТОДОР, рођен 1924. године у селу Смиловац, Димитровград; погинуо фебруара 1945. године, на Дринском фронту код Зворника.
12. ГЛИГОРОВ Б. ВОЈИН, из села Петрлиша, Димитровград; погинуо 12.04.1945. године, Батровци на реци Босуту.
13. ГОГОВ /ВАСИЛА/ ПЕТАР, рођен 1924. године, Смиловац, Димитровград; погинуо 12.04.1945. године, Батровци на реци Босуту.
14. ГРГОВ /ПЕТРА/ НИКОЛА, рођен 1924. године, Доњи Криводол, Димитровград; погинуо фебруара 1944. године, на Дринском фронту код Зворника.
15. ДЕНКОВ /ВЕРДА/СТОЈАН, рођен 1920. године Бачево, Димитровград; погинуо 12.04.1945.године, Батровци на реци Босуту.

¹⁸ Војни архив, фонд НОР-а, кут. РПК 31, бр. рег. 1/1,2/1,3/1,4/1,5/1,6/1,7/1,8/1,9/1, 10/1,11/1,12/1,13/1,14/1,15/1,16/1,17/1,1/3, 2/3,3/3,4/3,5/3,6/3,7/3 и 8/3; кут. РПК 73, бр. рег. 5/1: кут. РПК 83, бр. рег. 3/1 и 3/4; кут. РПК90, бр. рег. 1/1,2/1,3/1,1/2,2/2,6/2, 7/2,1/3, 4/3, 7/3,15/3, 24/3, 34/3, 37/3,15/4,16/4 и 45/5; Алеја части Спомен-обележја "Сремсх фронт\ Шид, 1988; одговарајуће монографије, хронике и хронологије; документација општинских одбора СУБНОР-а Врања, Пирота, Сурдулице, Трговишта, Власотинца, Димитровграда, Бујановца итд; с напоменом да се ни овај списак не може сматрати коначним, мада на извешан начин представља допуну ратних докумената, дневника, сећања и записа који су коришћени приликом описа појединих догађаја.

16. ДОНЧОВ /ВАСИЈА/ АНДОН, рођен 1920. године, Бачевац, Димитровград; погинуо 12.04.1945. године, Батровци на реци Босуту.
17. ЗЛАТАНОВ /ИВАНА/ ИЛИЈА, рођен 1920. године, Поганово, Димитровград; погинуо 12.04.1945.године
18. ИВАНОВ /ГИГОВ/ БОРИС, рођен 1924. године, Гајин Дол, Димитровград; погинуо 18.04.1945. године, на путу према Винковцима.
19. ИЛИЈЕВ /АЛЕКСАНДРА/ ГЕОРГИ, рођен 1923. године, Смиловац, Димитровград; рањен 12.04.1945. године, Батровци на реци Босуту, умро од задобијених рана 7.05.1945. године.
20. ЈОРДАНОВ /АНГЕЛА/ БОГДАН, рођен 1925. године, Изетовце, Димитровград; погинуо 17.11.1944.године на реци Лабу код Вучитрна.
21. ЈОЦИЋ /АРСЕНА/ АСПАРУХ, рођен 1924. године, Петрлаш, Димитровград; погинуо 12.04.1945. године, Батровци на реци Босуту.
22. КОСТОВ ГОРЧЕ-ГОНАНИ, рођен 1925. године, Смиловац, Димитровград, погинуо 17.12.1944. године, Сјеница.
23. МАНОЈЛОВИЋ /ЛЕКЕ/ ВАСИЧ, рођен 1925. године, Поганово, Димитровград; погинуо новембра 1944. године, Копаоник.
24. МИХАЈЛОВИЋ /ДЕЈТЕ/ КАМЕН, рођен 1919. године, Горња Невља, Димитровград; рањен 12.04.1945. године, Батровци на реци Босуту, а умро у болници у Бачкој Тополи 16.04.1945. године.
25. ПЕТРОВИЋ/ВЛАДИМИРА/АНГЕЛ, рођен 1924. године, Доња Невља, Димитровград; погинуо 12.04.1945. године, Батровци на реци Босуту.
26. ПОПОВ /ВАСИЛА/ ТОДОР, рођен 1921. или 1923. године, Смиловац, Димитровград; погинуо 4.03.1945. године на Дрини између Малог Зворника и Љубовије.
27. РАНГЕЛОВ /МИЛАДИНА/ ЕФТИМ, рођен 1926. године, Радејна, Димитровград; нестао на Сремском фронту 1945. године.
28. СТОЈМЕНОВ /ГЕОРГИЈА/ СИМОН, рођен 1925. године, Гуленовац, Димитровград; умро од задобијених рана у болници у Београду 6.04.1945. године.
29. ТОДОР /ИВАНА/ АСЕН, рођен 1923. године, Каменица, Димитровград; погинуо јануара 1945. године, на Дрини између Малог Зворника и Љубовије.
30. ТОДОРОВ /ТОДОРА/ АСЕН, рођен 1922. године, Каменица, Димитровград; погинуо 18.02.1945. године на Дрини код Љубовије.
31. ТОДОРОВ /ГРОЗДАНА/ ДУШАН, рођен 1924. године, Бањски Дол, Димитровград; погинуо новембра 1944. године, Копаоник.
32. ТОДОРОВ /АСЕНА/ МИЛКО, рођен 1921. или 1924. године, Горња Невља, Димитровград; погинуо 18.02.1945. године на Дринском фронту код Љубовије.
33. ТОМЕВ /НАСКА/ ГЕОРГИ, рођен 1919. године, Доња Невља, Димитровград; погинуо 12.04.1945. године, Батровци на реци Босуту.
34. ТОШЕВ /АПАУНА/ ГЕОРГИ, рођен 1919. или 1922. године, Доња Невља, Димитровград; погинуо 12.04.1945. године, Батровци на реци Босуту.

ЕВИДЕНЦИЈА И ПРЕГЛЕД СПОМЕНИЧКОГ ФОНДА РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА НА ТЕРИТОРИЈИ ОПШТИНЕ ДИМИТРОВГРАД

СПОМЕНИК ПОСВЕЋЕН ПАЛИМ ВОЈНИЦИМА У СРПСКО-БУГАРСКОМ РАТУ ИЗ 1885. ГОДИНЕ

1. ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕН КУЛА/КОСТУРНИЦА “ПАМЕТНИК” НА НЕШКОВОМ БРДУ

РАТНИ МЕМОРИЈАЛИ ПОСВЕЋЕНИ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ

2. ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕН ПЛОЧА НА КУЋИ У КОЈОЈ ЈЕ ИЛЕГАЛНО БОРАВИО МОША ПИЈАДЕ 1922. ГОДИНЕ, ОДНОСНО ИВАН КАРАИВАНОВ 1923. ГОДИНЕ
3. ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕНИК ПОСВЕЋЕН ДЕСЕТОГОДИШЊИЦИ НАРОДНЕ РЕВОЛУЦИЈЕ
4. ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕН БИСТА ВАСИЛА ИВАНОВА ЦИЛЕТА
5. ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕН ПЛОЧА О ОСНИВАЊУ I ЦАРИБРОДСКЕ БРИГАДЕ
6. ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
7. ВИСОЧКИ ОДОРОВЦИ/ГУЛЕНОВЦИ - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ МЕШТАНИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
8. ГОЛИН ДОЛ - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛОМ У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
9. ДОЊА НЕВЉА - СПОМЕН ЧЕСМА ПАЛИМ БОРЦИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
10. СЛИВНИЦА - СПОМЕНИК ПАЛОМ ГРАНИЧАРУ
11. ИЗАТОВЦИ - СПОМЕНИК ПАЛИМ БОРЦИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
12. КАМЕНИЦА - СПОМЕН ПЛОЧА О ПРВОЈ АКЦИЈИ ЦАРИБРОДСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
13. КАМЕНИЦА - СПОМЕН ПЛОЧА МУЧКИ УБИЈЕНОМ МИЛИЦИОНЕРУ ОД БУГАРСКИХ ДИВЕРЗАНАТА
14. ПЕТРЛАШ - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ МЕШТАНИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
15. ПОГАНОВО - СПОМЕН ЧЕСМА ПАЛИМ МЕШТАНИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
16. РАДЕЈНА - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
17. СЕНОКОС - ЗНАМЕНИТО МЕСТО/СПОМЕН ЧЕСМА/ОБЕЛЕЖЈЕ МЕСТА ОСНИВАЊА ЦАРИБРОДСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
18. СЕНОКОС - СПОМЕН ЧЕСМА БОРЦИМА ЦАРИБРОДСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
19. СМИЛОВЦИ - СПОМЕНИК ПАЛИМ МЕШТАНИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
20. ТРНСКИ ОДОРОВЦИ - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ МЕШТАНИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ

СПОМЕНИЦИ ПАЛИМ МЕШТАНИМА У РАТОВИМА 1912-1918. ГОДИНЕ

21. БРАЋЕВЦИ - СПОМЕНИК ПАЛИМ МЕШТАНИМА У РАТОВИМА ОД 1912-1918. ГОДИНЕ
22. ВЛКОВИЈА - СПОМЕНИК ПАЛИМ МЕШТАНИМА У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ

СПОМЕНИК ПОСВЕЋЕН ПАЛИМ ВОЈНИЦИМА У СРПСКО-БУГАРСКОМ РАТУ ИЗ 1885. ГОДИНЕ

Назив: ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕН КУЛА/КОСТУРНИЦА “ПАМЕТНИК” НА НЕШКОВОМ БРДУ

АДРЕСА: Димитровград

Катастарски подаци: на катастарској парцели број 4413 КО Димитровград

ГПС координате:
N: 4764857 E: 643798

Ситуациони план: Геосрбија

Изглед споменика “Паметник” (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

На врху Нешковог брда, северно од Цариброда, изграђен је споменик бесмислу рата, у облику куле, који је сагледљив из свих делова града. Висине је преко 12 метара. Представља гробницу палим ратницима у српско-бугарском рату 1885. године. Састоји се из три степенасто изграђена дела, од којих је први, доњи, најшири и представља основу, начињену од тесаних камених блокова, док је средњи део нешто

ужи. Највиши део споменика има пирамидални изглед и изграђен је од опека, завршно малтерисан и бојен. Због конфигурације и пада терена, део споменика који је окренут према Цариброду је много виши и монументалнији. На споменику првобитно није било записа, односно спомен плоча, које су додате накнадно.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧА:

12 Новембра 1885 г. у братоубилачком српско-бугарском рату
је погинуло стотину бугарских и српских војника и официра

ВЕЧНА ИМ СЛАВА

Тук на 12 ноември 1885 година през братоубийствената србско-българска война в
сражение загинаха стотици българских и србских войници и офицери

ВЕЧНА ИМ СЛАВА

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Објавом рата Бугарској 14. новембра (2. новембра по ј.к) 1885. године Србија је почела са војним операцијама. Краљ Милан Обреновић наредио је напад и истога дана српска Дунавска дивизија ушла је у Бугарску и заузела је Цариброд. Српска војска је напредовала до Сливнице. Ту је дошло до битке, после које се српска војска повукла, а бугарска напредовала и 23. новембра је груписала своје снаге пред Царибродом. Тога дана бугарске снаге су нападе Дунавску дивизију на Оштром вису и Бабиној глави, тако да се Дунавска дивизија повукла према Пироту. После овог повлачења једини истурени део српске војске био је пук Шумадијске дивизије на Нешковом брду код Цариброда. У току ноћи 24. новембра Бугари су са великим снагама пребаченим са Сливнице, напали у концентричним круговима положаје 11. пука на Нешковом брду. Пук је пружао снажан отпор читаве ноћи, и пошто је претрпео знатне губитке, повукао се према Пироту. На Нешковом брду је погинуло око 40 српских, и исто толико бугарских војника. Само четири дана после ове битке, рат је 28. новембра, обустављен на интервенцију великих сила. Укупни српски губици у овом рату износили су 750 погинулих и 4.600 рањених, а 1.650 несталих војника. „Борба на Нешковом вису спада у ред најтежих борби које су вођене у овом рату. Било је више примера личне храбрости и јунаштва... Када је дошло до гушања и борбе прса у прса, пуковска застава пала је у руке Бугара. Спазивши то, капетан Михаило Катанић јурнуо је с неколико својих војника у гомилу Бугара, отео заставу и

бранећи је, убио из револвера четири бугарска војника, али је и сам био тешко рањен у врат и ногу. Задњим трзајем успео је да добаци заставу једном свом подофициру, који ју је спасао.”¹⁹

Катанић на Нешковом вису

Након битке, на иницијативу бугарског команданта пуковника Пачева, подигнута је спомен-костурница, односно Паметник.

Спомен пирамида на “Нешковом брду/вису” (фотограмetriја: А. Никшић, 2020.)

¹⁹ Саво Скоко, *Војвода Степа Степановић у ратовима Србије : 1876-1918*, 1981, стр. 134

Спомен пирамида на “Нешковом брду” (фотограмetriја: А. Никшић, фото: З. Радосављевић, 2020.)

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

“Паметник” на Нешковом брду налази се у релативно задовољавајућем стању, али је потребно наставити са уређењем непосредне околине. Одређени радови на обнови споменика спроведени су током последње деценије, а 2019. године уређиван је приступни пут према споменику и извршено је спровођење електроинсталација до споменика, чиме је споменик осветљен.

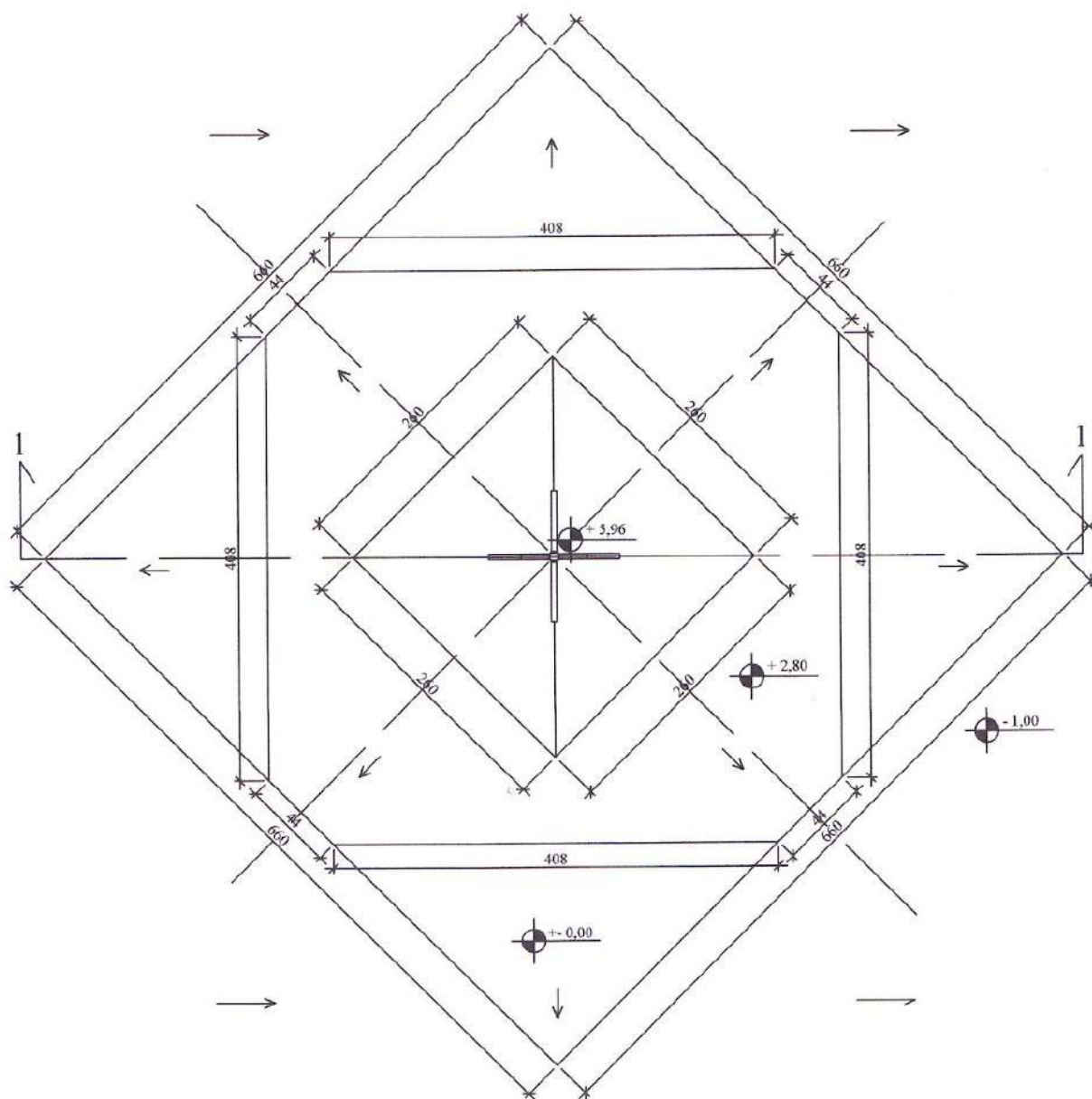
ЛИТЕРАТУРА:

С. Новаковић, Бугарско-српски рат и оновремене кризе 1885-1886. г. Годишњица Н. Чупића XXVIII, 1907; В. Ђорђевић, Историја српско-бугарског рата I и II, Београд, 1908. г.; С. Јовановић, Влада Милана Обреновића, књ. III, Београд 1934.г.

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

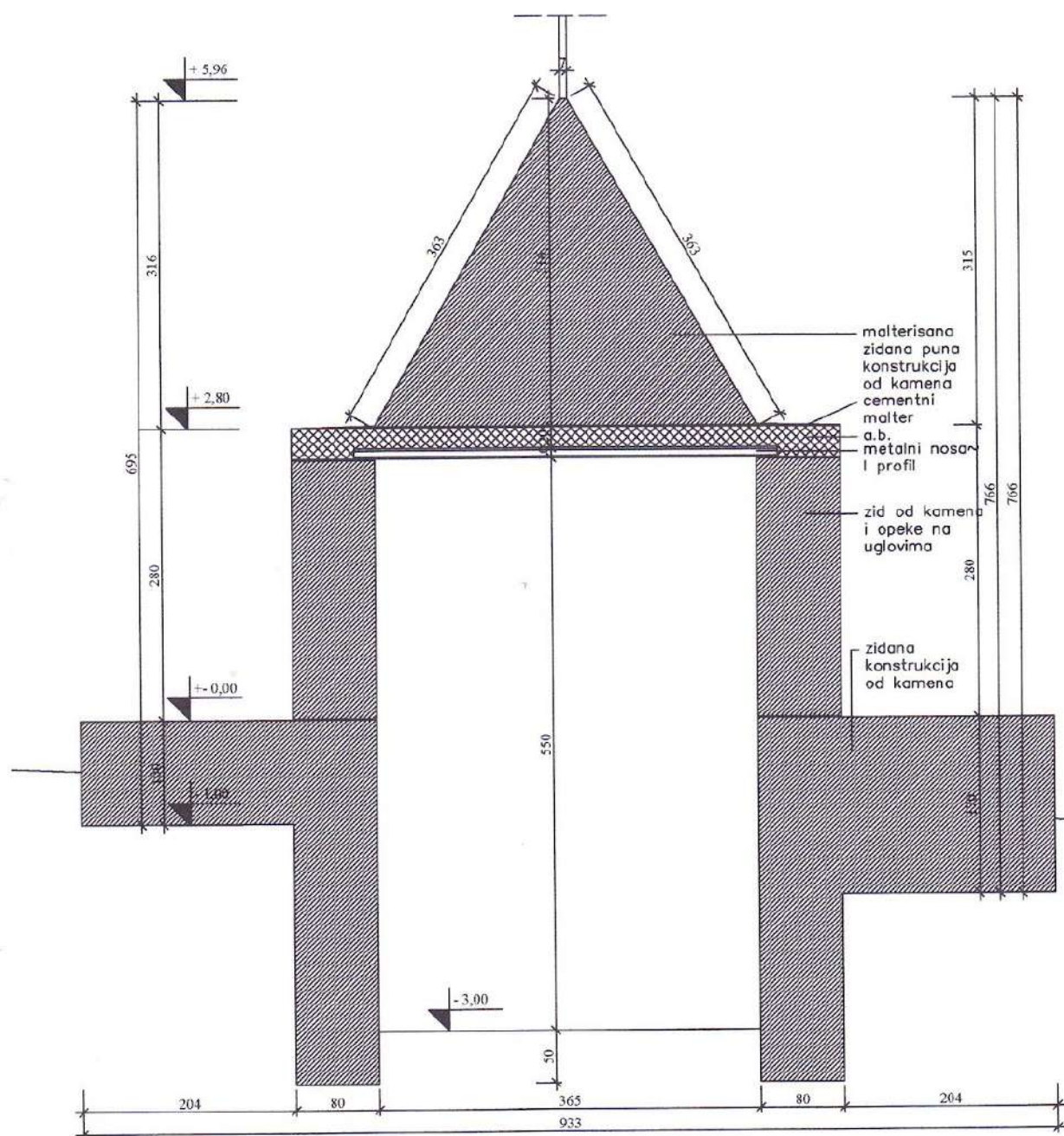
- За све планиране радове на споменику неопходно је, у складу са Законом о ратним меморијалима, обратити се за претходно прописивање мера техничке заштите (МТЗ) и сагласности надлежног завода;
- Спровојити редовно одржавање и чишћење непосредне околине;

- Могуће је и пожељно планирати урбанистичко-архитектонско уређење непосредне околине споменика, нарочито имајући у виду споменик представља симбол Димитровграда, а позиција на којој се налази својеврсан видиковац;
- Спомен костурницу могуће је санирати уз обавезно очување свих архитектонски и споменичких вредности;
- Санирати и поправити све оштећене комаде опеке и камена, а по потреби заменити новим у кречном малтеру у свему по узору на постојеће стање;
- Дерсовати камене површине споменика, и извршити фуговање зиданих површина од опеке;
- Извршити малтерисање пирамидалног, горњег дела споменика, у свему по узору на изворно стање;
- Спомен плоче од белог мермера третирати одговарајућим поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инвазивних. Спомен плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе и употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадње. Финално импрегнирати и заштити спомен плочу одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
- Санирати и четири скупине камена кој с налазе на пирамидалном постољу, у свему по узору на изворни изглед;
- Поступак конзервације споменика треба да изводи/контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења власник/корисник објекта на коме се налази о томе обавештава надлежни орган Димитровграда.

ОСНОВА Р 1:50

	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИИП		Датум:	Параф:
	Назив објекта локалитета: Спомен-костурница на брду Нешковом изнад Димитровграда	Обрадио цртао: д.и.а. Е.Васић-Петровић		
	Место, Република: Димитровград, Србија	Пројекат-конструктор: д.и.а. Е.Васић-Петровић		
Садржај: Основа	Датум списица: Септембар, 2005.	Општорни пројекат: д.и.а. М.Велковић		
	Датум тех. обраде: Септембар, 2005.	Кошница:		
	Бр. листа: 1 Размер: 1:50			

ПРЕСЕК 1-1 Р 1:50

	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ		Датум:	Параф:
	Назив објекта-локалитет: Споменик-конструкција на брду Нешково изнад Димитровграда		Обрадио цртао: д.и.а. Е.Васић-Петровић	
	Место/Република: Димитровград, Србија		Пројектовао-конструктор: д.и.а. Е.Васић-Петровић	
	Садржај: Пресек 1-1		Одговорио пројектовао: д.и.а. М.Великовић	
		Датум снимања: Септембар, 2005. Датум тех.обраде: Септембар, 2005. Бр.листа: 2	Размери: 1:50	Кошлица

**РАТНИ МЕМОРИЈАЛИ ПОСВЕЋЕНИ
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ**

Назив:

**ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕН ПЛОЧА НА КУЋИ У КОЈОЈ ЈЕ ИЛЕГАЛНО БОРАВИО
МОША ПИЈАДЕ 1922. ГОДИНЕ, ОДНОСНО ИВАН КАРАИВАНОВ 1923. ГОДИНЕ**

АДРЕСА:

Ул. Тирила и Методија бр.36, Димитровград

Катастарски подаци:

411/4 КО Димитровград

ГПС координате:

N: 4764317 E: 645126

Изглед спомен плоче на кући у којој је боравио Моша Пијаде (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС РАТНОГ МЕМОРИЈАЛА:

Спомен плоча на кући у којој је илегално боравио Моша Пијаде налази(ла) се у улици Моша Пијаде бр.14, у махали “Строшена чесма”. Кућа је била већег габарита, али је променила свој првобитни изглед. Раније је имала избачен централни део, а од њега, лево и десно још две просторије. Власник објекта временом је доста променио изглед објекта. На централном делу куће налазила се спомен плоча од белог мермера.

Изглед спомен плоче на кући у којој је боравио Моша Пијаде (ЗЗСК Ниш, 2011.)

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

През времето на илегалната партијна работа в тази къща е свършал и работил през 1922 год. другаря Моша Пияде, член на Политбюро на ЦК на ЮКП.

В същата къща свършал е и работил през 1923 год. и другаря Иван Караиванов, активен деятел на Българското работническо движение.

21 - XII-1951 год.

населенито от димитровградско

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Почетком јуна 1922. године Моша Пијаде је као делегат КПЈ учествовао у раду балканског комунистичке федерације у Софији. Поднео је извештај о стању у Југославији и ситуацији у КПЈ и о синдикалном покрету, На карају рада конференције изабран је за члана Привременог извршног одбора Балканске комунистичке федерације.

Изглед спомен плоче на кући у којој је боравио Моша Пијаде (ЗЗСК Ниш, 1980.)

Изглед спомен плоче на кући у којој је боравио Моша Пијаде (ЗЗСК Ниш, 1980.)

Моша Пијаде је кренуо на конференцију у Софији под псеудонимом Милован Поповић. Из Пирота и цариброд довео га је Зора Панов, обућарски радник. Из Цариброда је пребачен у суседно село Градину, на Југословенско-бугарској граници и ту је провео неколико дана у кући Симе Милошева, док није дошао бугарски комуниста Петар Георгијев-Змај, са којим је Моша Пијаде прешао границу и отишао у Софију. По завршетку Конференције, Петар Георгијев је истим путем вратио Мошу Пијаде у Градину, где је због полицијске рације остао 10 дана. Затим је пребачен у Цариброд у кућу Власаки Алексова. Илегалан боравак Моше Пијаде у Цариброду и активности комуниста око његовог скривања представљају једну епизоду радничког покрета Цариброда.

Иван Караиванов је завршио Филозофски факултет Универзитета у Софији и био је истакнути активиста радничког покрета и члан Комунистичке партије Бугарске од 1918. године. Учествовао је у неуспелом Септембарском устанку 1923. године, током

којег је био члан Револуционарног комитета и блиски сарадник Георги Димитрова и Васиља Коларова. Караиванов је након пропасти устанка емигрирао у Беч, где је заједно са Димитровим и Коларевим издавао илегални лист *Работнически весник*. У Совјетски Савез је отишао 1926. године, где је до 1929. године радио у Институту Маркса и Енгелса, а затим и на Комунистичком универзитету радника Истока. Од 1934. до 1944. године био је члан Извршног комитета Коминтерне у Москви. Након ослобођења Бугарске (1944) одлази у ову земљу, али због несугласица са појединим руководиоцима Комунистичке партије Бугарске долази у Југославију где потом добија држављанство. Караиванов је био народни посланик Савезне народне скупштине ФНРЈ, а на Шестом и Седмом конгресу Савеза комуниста Југославије био је изабран за члана Централног комитета КП Југославије. Иван Караиванов био је и уредник листа *Глас Бугара*. Одликован је Орденом јунака социјалистичког рада (1959), као и другим страним и југословенским одликовањима.²⁰

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Кућа (спомен кућа) у којој је 1922. године илегално боравио Моша Пијаде налази се у Улици Ћирила и Методија 36 на кп 411/4 КО Димитровград (некадашња Ул. Моше Пијаде).

Кућа је била приземна, већег габарита, лоцирана у унутрашњости дворишта. На згради је постојала спомен плоча са текстом који сведочи о илегалном боравку Моше Пијаде у Цариброду, али и Ивана Караиванова, током 1923. године, активног делаоца у оквиру бугарског радничког покрета. Пошто је кућа била “склона паду”, власник Ценко Ћирилов склонио је спомен плочу, и чува је у преосталом, сачуваном делу објекта.

Изглед спомен плоче на кући (ЗЗСК Ниш, И. Цветковић, 2011)

²⁰ <https://www.diplomacy.bg.ac.rs/istorija/ivan-karaivanov-1949-1951/>

Изглед куће са које је уклоњена спомен плоча, октобар 2020. године (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић)

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен плочу осигурати од могућег оштећења;
- Спроводити редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Предвидети постављање спомен плоче на одговарајућу локацију у непосредној близини аутентичног места, а у складу са одредбама Закона о ратним меморијалима;
- Спомен плочу од белог мермера третирати одговарајућим поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инвазивних. Спомен плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе и употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадне. Финално импрегнирати и заштити спомен плочу одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
- Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи/контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних мера техничке заштите (МТЗ) и сагласности надлежног завода;

- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења власник/корисник објекта на коме се налази о томе обавештава надлежни орган Димитровграда.

ПРИПРЕМЕ ЗА ОТКРИВАЊЕ СПОМЕН-ПЛОЧА У ДИМИТРОВ- ГРАДУ

Димитровград, 15 септембра
У оквиру прославе десетого-
дишњице Народне револуције,
народ Димитровградског среза
поставиће на дан Републике
спомен-плочу на железничкој

станици у **Димитровграду** у
знак сећања на посету друга
Тита Бугарској и Димитрова
Југославији. На спомен-плочи
биће урезане речи Георги Ди-
митрова које је том приликом
упутио припадницима бугарске
националне мањине у Југосла-
вији: „Ви треба да будете жи-
ви мост који ће везивати Бео-
град и Софију”. У Димитров-
граду ће бити подигнута и спо-
мен-плоча на кући у коју је
за време илегалне борбе КПЈ
још 1923 године навратио друг
Моша Пијаде. Поред тога, биће
отворена велика изложба фо-
тографија о боравку маршала
Тита у Бугарској и Георги Ди-
митрова у Југославији.

(Танјуг)

САНИТЕТСКА ИЗЛОЖБА У ДОМУ ЈА У СКОПЉУ

Скопље, 15 септембра
Поводом недавно одржане
скупштине војних лекара скоп-
ске војне области у Дому ЈА у
Скопљу отворена је изложба
војног санитета. На изложби је
приказано преко 320 фотогра-
фија и других докумената из
рада војних лекара и помоћног
медицинског персонала скопске
војне области. (Б. В.)

БОРБА

Београд, 16 септембар 1951

Назив:

ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕНИК ПОСВЕЋЕН ДЕСЕТОГОДИШЊИЦИ НАРОДНЕ РЕВОЛУЦИЈЕ

АДРЕСА:

Ул. Балканска између бр.101а и 101б, Димитровград

Катастарски подаци:

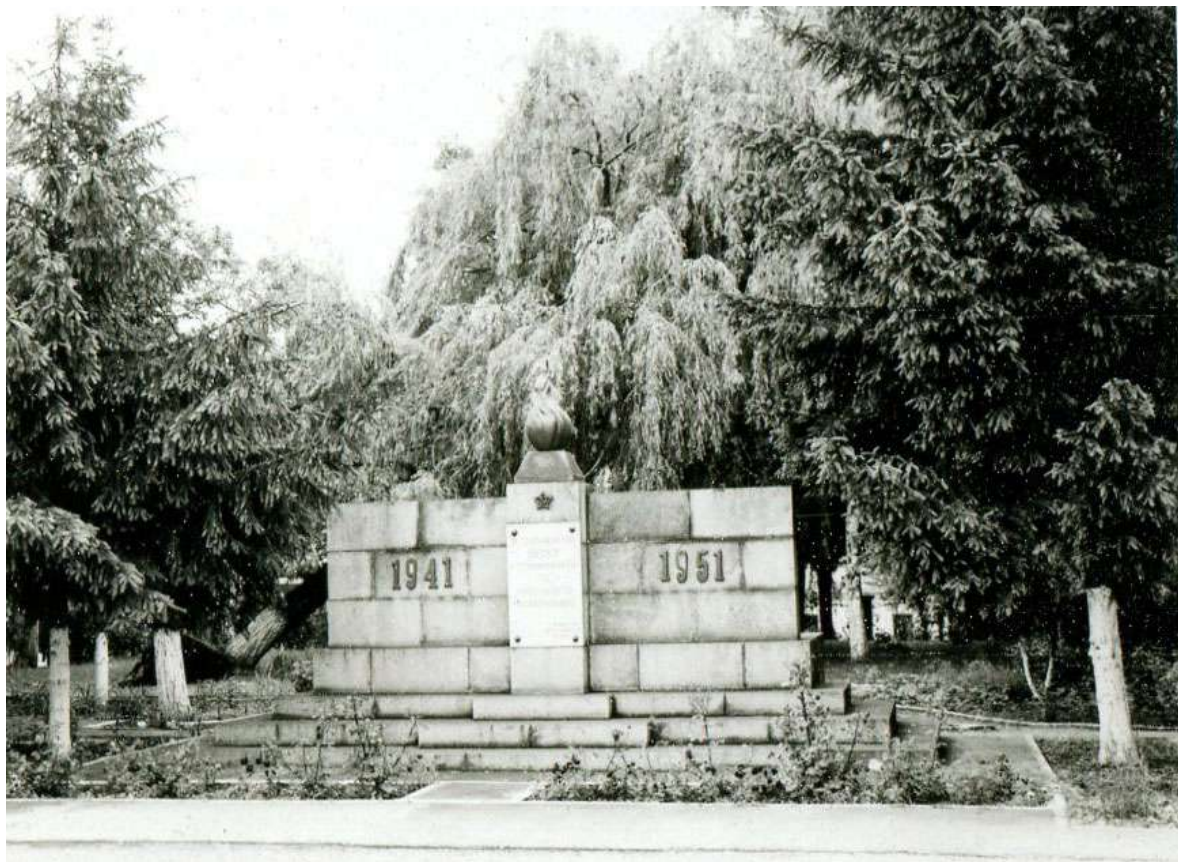
на граници катастарских
парцела 1643/1 и 1176/3
КО Димитровград

ГПС координате:

N: 4763707 E: 644126

Ситуациони план: Извор Геосрбија

Споменик посвећен десетогодишњици народне револуције (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС НЕКАДАШЊЕГ ОБЈЕКТА:

Ратни меморијал се налазио се на перону димитровградске железничке станице. Грађен је у облику масивног зида са централно постављеним пиластром/постаментом, са спомен плочом, звездом петокраком и великом буктињом од метала у спомен на погинуле. На централни елемент надовезивали су се са леве и десне стране два равна зида. На паноима лево и десно од стуба, исписане су године: “1941-1951”.

Читав споменик је био постављен на тровисинском степенастом постољу, у оквиру лепо уређене зелене површине и партерно решеног приступа.

Споменик је имао монументални карактер.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

В спомен на
десет
годишината
1941. от 1951.
народната
револуција
Народот от
димитровградската
околия

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Дан устанка, 7. јули 1951. године обележен је у Димитровграду откривањем овог монументалног споменика којим је прослављена прва деценија од почетка народноослободилачког рата.

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Споменик посвећен десетогодишњици народне револуције налазио се на перону димитровградске железничке станице.

Споменик је уклоњен/измештен са перона димитровградске железничке станице, и тренутно се налази у фрагметима, лоциран у оквиру простора железничке станице, иза Газпромове бензинске пумпе у Димитровграду, у стању набацане хрпе камења ураслог у траву, између катастарских парцела број 1643/1 и 1176/3 КО Димитровград. Главни пројекат измештања у железничкој станици Димитровград бр. 292-13/03 од марта 2003. године, у склопу програма модернизације пруге Ниш - Димитровград - граница Бугарске, израдио је ЦИП Саобраћајни институт из Београда, а одговорни пројектант је Жарко Ратковић, дипл.инж.арх.

Пројекат је предвиђао демонтажу, измешање и поновну монтажу, односно изградњу споменика на нову локацију и оквиру простора железничке станице. Измештање је

захтевано због изградње трафо-станице. Завод је прописао услове под којима може бити спроведено измештање споменика. Међутим, споменик је демонтиран, извршена је анистилоза (обележавање појединачних камених блокова,) али његова поновна монтажа/изградња није изведена, већ је пренешен у комадима на нову локацију, и остављен као хрпа разбацаног камења.

Остаци споменика посвећеног десетогодишњици народне револуције (ЗЗСК Ниш, И. Цветковић, 2020.)

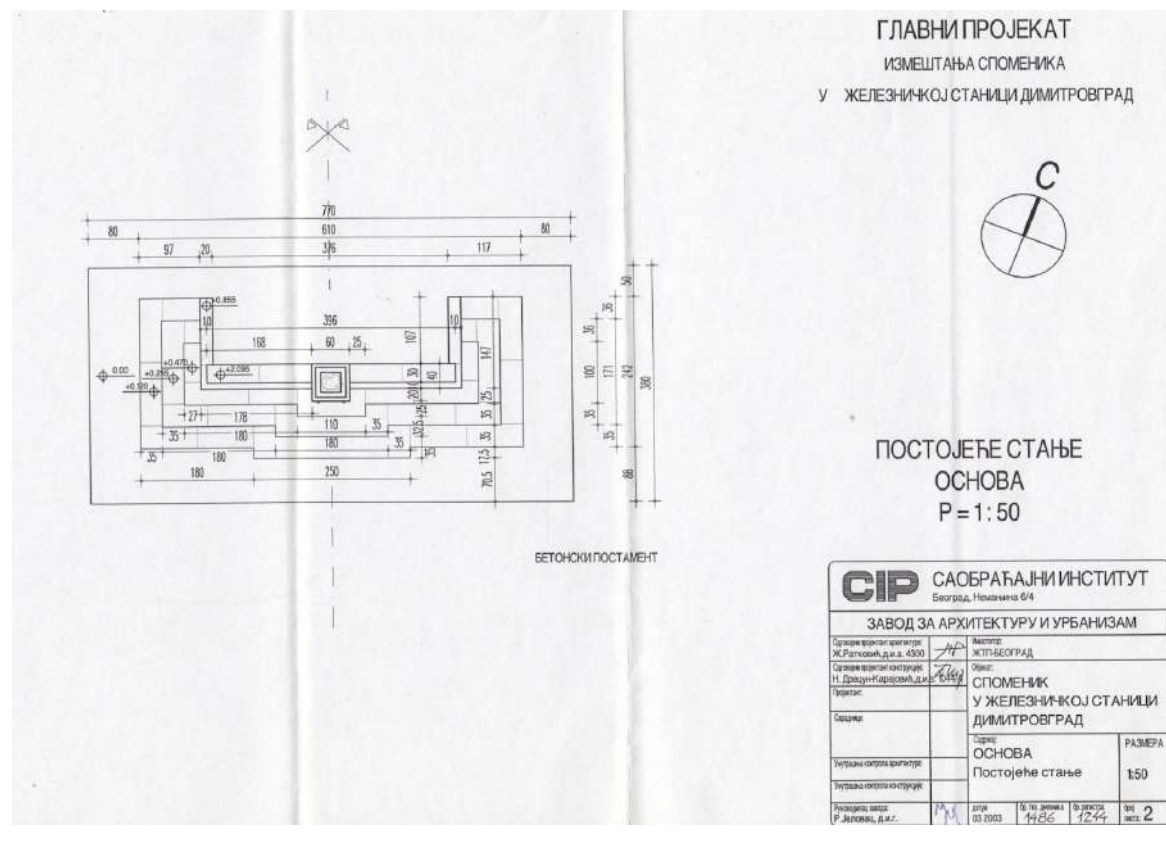

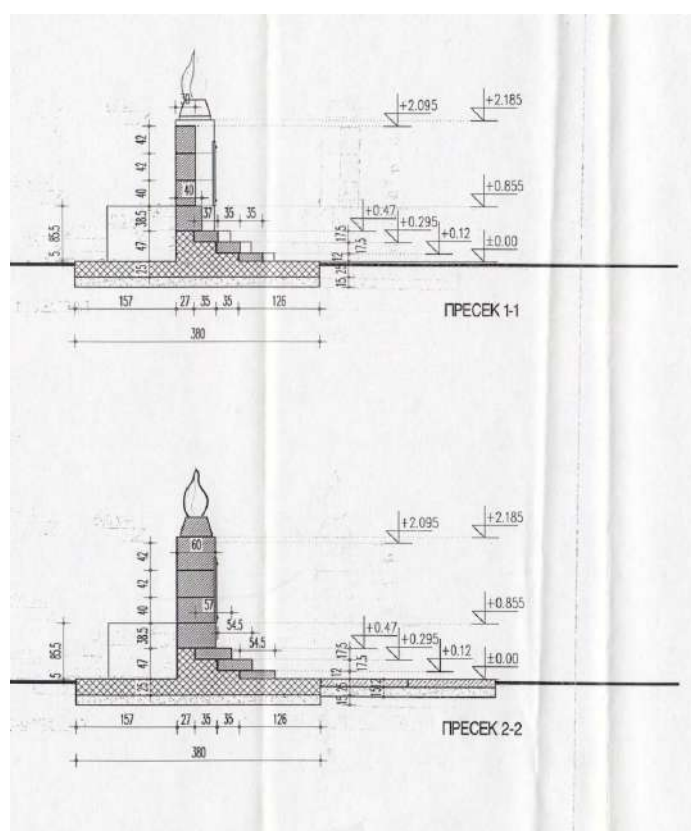
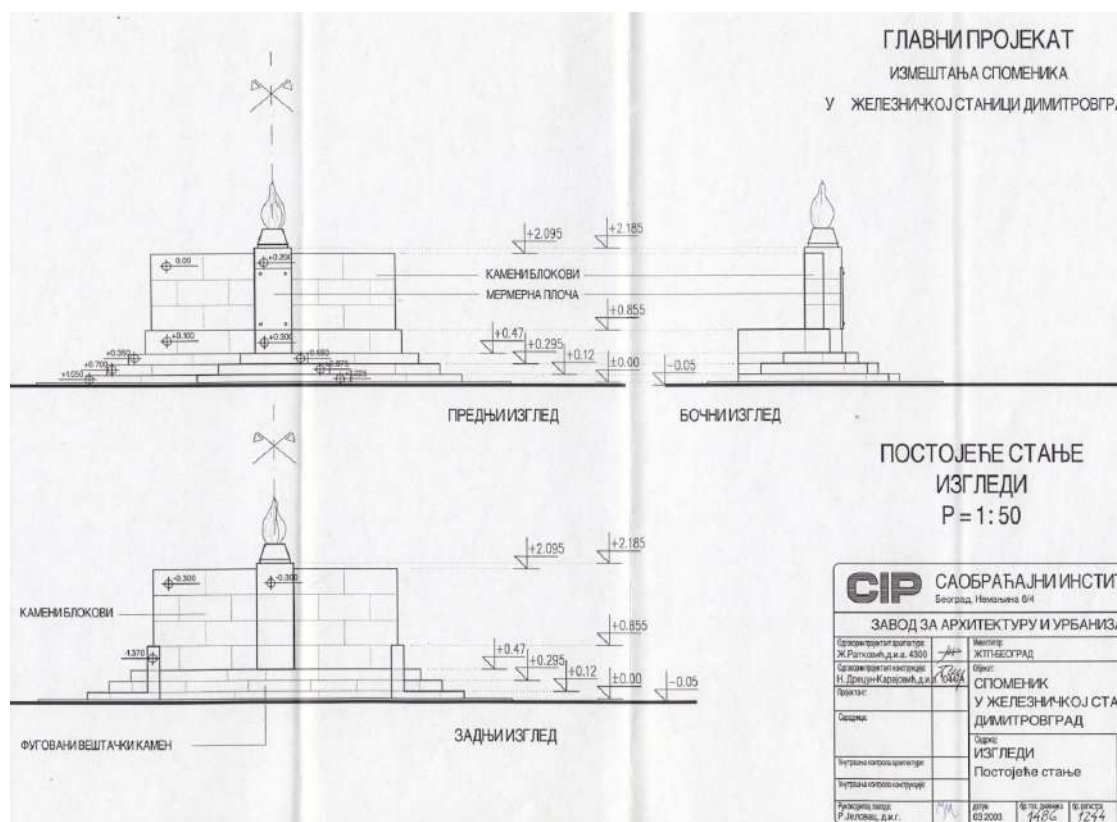
Остаци споменика посвећеног десетогодишњици народне револуције (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Завод је за потребе измештања споменика 2003. године прописао следеће услове:
 - Споменик треба да буде дислоциран на нову локацију у истом комплексу, на најмање удаљење прихватљиво у оквиру новог урбанистичког решења;
 - Прихвата се дислокација транслаторним померањем за 10 метара источно од постојеће локације;
 - На ново локацији споменик треба да буде оријентисан тако да се обезбеди коректна презентација, како у погледу сагледивости и приступа, тако и у погледу сигурности;
 - Дислокацију треба реализовати одговарајућим приступом, који ће гарантовати потпуно очување споменика, без икаквих оштећења или других нежељених последица.
- Имајући у виду да претходно прописани услови нису испоштовани, односно да су извршени радови на демонтажи, али не и на поновној монтажи и изградњи споменика, потребно је извршити већ предвиђене радове премештања споменика, који нису реализовани и на тај начин вратити споменик у изворно и достојанствено стање;
- С обзиром да се обележени делови споменика налазе у оквиру простора железничке станице, потребно је прегледати разбацане елементе и утврдити чињенично стање, односно постојање свих камених блокова, мермерне плоче, и других пијететних елемената, који су саставни део споменичке композиције, и о томе сачинити извештај.

ТЕХНИЧКА ДОКУМЕНТАЦИЈА:

	АРМИРОВАННЫЙ БЕТОН
	НАБИВНЫЙ БЕТОН
	КАМЕНЬ
	ШЛЮНКА

Назив:**ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕН БИСТА ВАСИЛА ИВАНОВА ЦИЛЕТА****АДРЕСА:**Ул. Христе Ботева бр.3,
Димитровград**Катастарски подаци:**

599/1 КО Димитровград

ГПС координате:

N: 4763998 E: 644961

Ситуациони план: Извор Геосрбија

Изглед спомен бисте Васи́ла Ива́нова Ци́лета (ЗЗСК Ниш, 1980.) и (ЗЗСК Ниш, 2023.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Налази се испред зграде основне школе у улици Христе Ботева бр.3 у Димитровграду.

Састоји се из бетонског постамента обложеног вештачким каменом, на који је постављена бронзана биста Васи́ла Ива́нова Ци́лета висине 57cm. Постамент је висине 160cm, а укупно са бистом, висина овог спомен обележја износи 217cm.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

Васил Иванов-Циле
револуционаер
член на КПЮ
1908-1942

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Спомен бисте је откривена 1966. године.

Рад је академског вајара Душана Донкова из Ниша и рађена је у стилу академског реализма, у стандардно решеној и занатски добро изведеној композиционој целини.

Васил Иванов је рођен у Димитровграду 10. априла 1908. године у занатлијској породици, Основну школу је завршио у Цариброду, а гимназију у Пироту, Активан је члан школске литерарне друштине “Искра”, у коју уноси марксистичку литературу. Учествоје 1925. године у раду окупне конференције СКОЈ-а у Пироту и то као делегат Цариброда, Захваљујући његовом делатношћу у Цариброду је основан актив СКОЈ-а. Завршивши гимназију, 1928, године уписује се на Технолошки факултет у Београду. После завршетка студија и одслужења војне обавезе, запослио се 1935, године у Фабрици шећера у Белом Манастиру. Прелази 1938, године у Београд и ради у Удружењу инжењера, Активни члан КПЈ и учествује на студентским демонстрацијама 1939, године када је говорио код Вуковог споменика, после чега добија отказ на службу у Удружењу инжењера. Јануара 1940. године запослио се у лабораторији Водовода у Белим водама код Београда, где увелико спроводи партијски рад, Као члан Месног комитета Београда, један је од организатора 27-мо-мартовских демонстрација на Чукарици и Белим водама, Током окупације 1941. године ради на консолидацији партијских организација Београда, одржавао је везу са одедима у Војводини и слао је борце у њих. Почетком 1942, године

координира и руководи радом једанаест партијских организација у Београду. Крајем септембра 1942. године рацијом полиције Иванов је откривен на једном партијском састанку и приликом бекства тешко је рањен. Умро је у болници.

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Спомен биста са постаментом није у задовољавајућем стању. Потребно је спровести интервенције на чишћењу и конзервацији бронзане спомен бисте, као и на поправци завршне обраде постамента, односно поправку вештачког камена, у свему у складу са изворним изгледом.

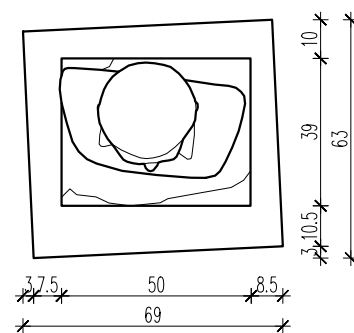
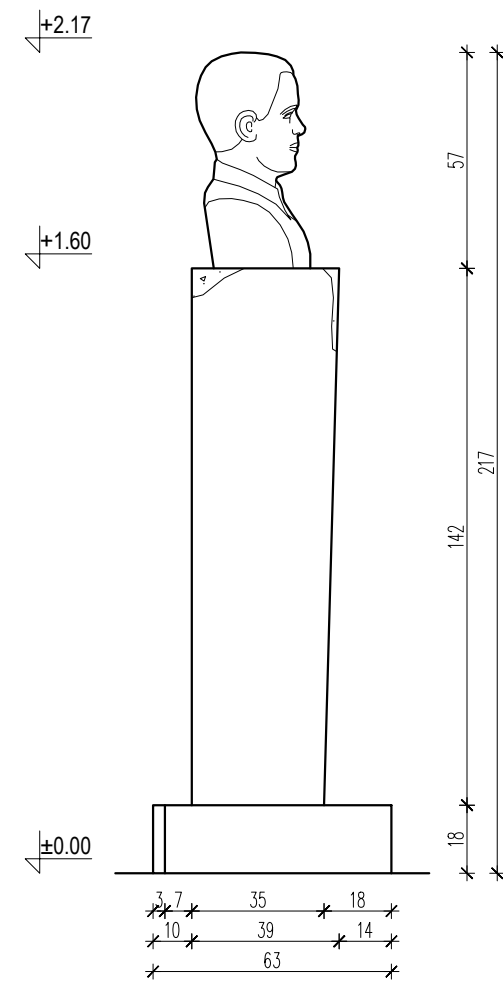
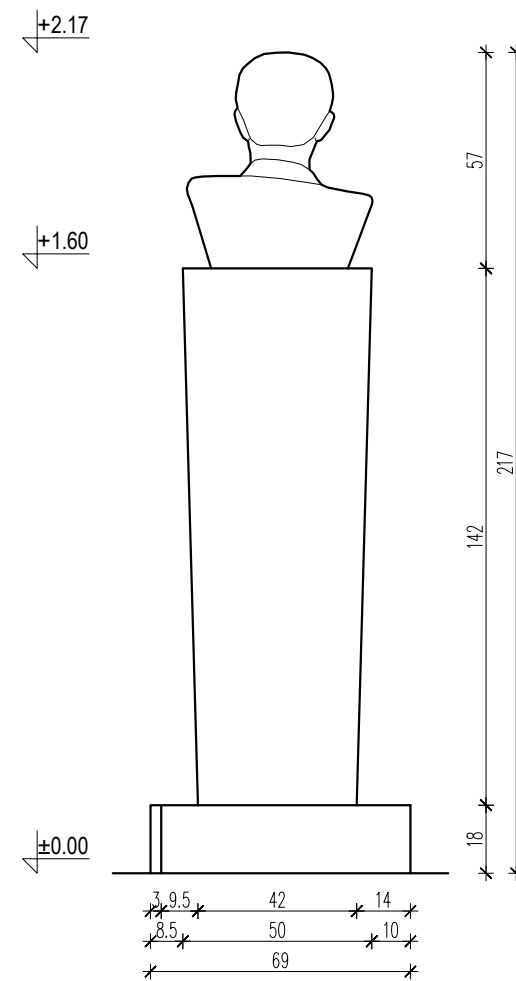
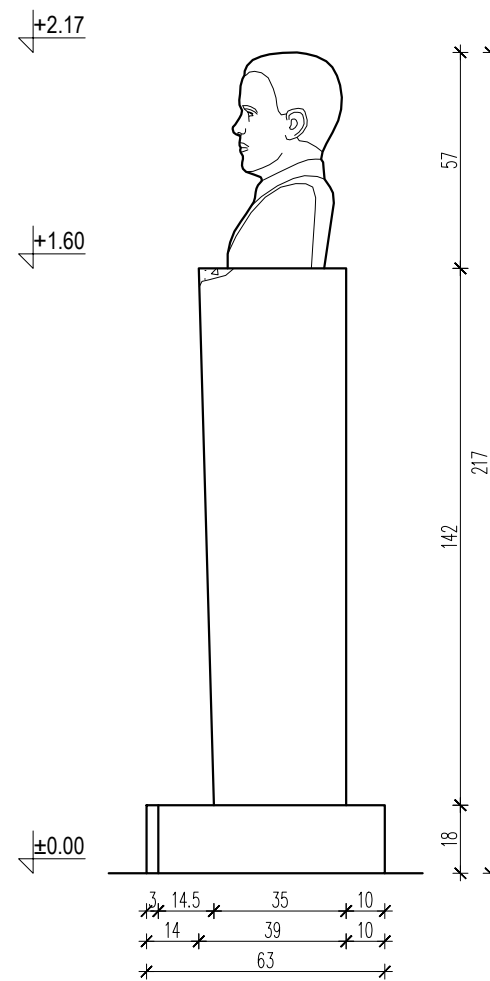
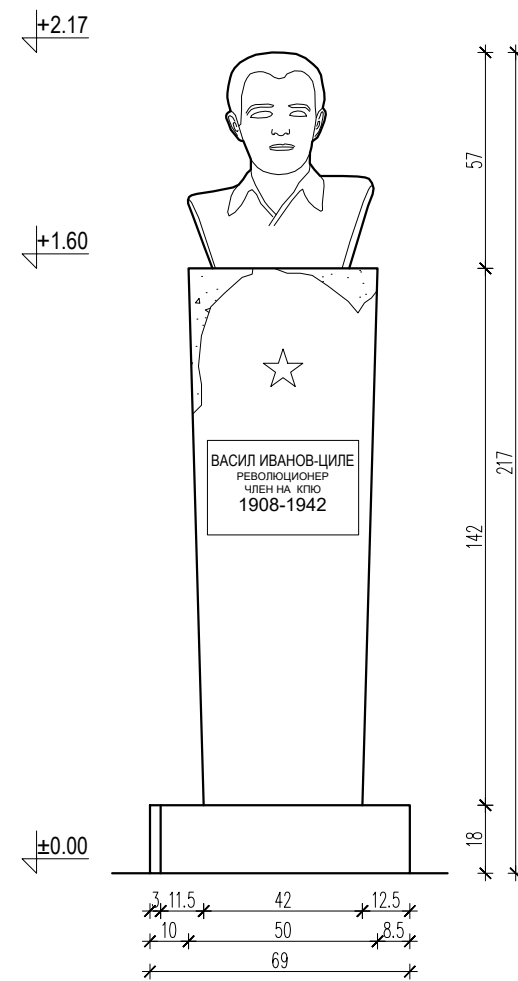

Изглед спомен бисте, октобар 2020. године (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић)

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен плочу осигурати од могућег оштећења;
- Спровести редовно одржавање и чишћење непосредне околине ратног меморијала;
- Спомен бисту третирати конзерваторско-рестаураторским поступцима, који подразумевају претходну израду прописаног конзерваторског Елабората. На основу детаљног снимања постојећег стања, као и резултата претходног истраживања, урадити пројектну документацију која обухвата студију о стању спомен бисте, са предлогом конзерваторско-рестаураторских радова и враћања у изворно стање. Конзерваторско-рестаураторске радове могуће је планирати под условом да се тиме обезбеди пуна историјска веродостојност и аутентичност изворног решења. Извршити конзерваторско-рестаураторске радове засноване на

- савременим принципима заштите ратних меморијала;
- Споменик третирати конзерваторским поступцима - чишћење и прање, механичким и хемијским поступцима уз употребу меканих четки (различите мекоће), а потом све добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута, претходно третирати и одговарајућим биоцидима/фунгицидима. Финална импрегнација и заштита спомен плоча одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
 - Бетонски постамент са завршном обрадом од вештачког камена санирати на начин да се у потпуности очува интегритет и изворни изглед ;
 - Поступак конзервације спомен бисте треба да изводи/контролише мултидисциплинарни тим, обучен за ову врсту послова (конзерватор за камен и метал, технолог, конзерватор)
 - Спомен плочу од белог мермера третирати одговарајућим поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инванзивних. Спомен плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе и употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадње. Финално импрегнирати и заштити спомен плоче одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
 - Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
 - Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења власник/корисник простора на коме се налази ратни меморијал о томе обавештава надлежни орган општине Димитровград.

	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ		
	Ратни меморијали на територији града Димитровграда		
Назив:	Димитровград/Цариброд Спомен биста Васи́ла Иванова Цилета		
Адреса:	Димитровград, Ул. Христе Ботева бр.3, на катастарској парцели број 599/1 КО Димитровград		
Садржај: Основа и изгледи споменика		Размера: 1:20	Документација/снимање/обрада: Ивана Цветковић, Ђорђе Стошић, Лазар Динић
Датум снимања: април 2023.	Датум тех.обраде: април 2023.	Бр. листа: 1	

Назив:**ДИМИТРОВГРАД - СПОМЕН ПЛОЧА О ОСНИВАЊУ I ЦАРИБРОДСКЕ БРИГАДЕ****АДРЕСА:** Димитровград, Трг Зорана
Бинђића бр.2**Катастарски подаци:**на катастарској парцели бр. 626 КО
Димитровград**ГПС координате:**

N: 4764116 E: 644882

Ситуациони план: Извор Геосрбија

Спомен плоча о оснивању I Царибродске бригаде, изглед 1980. године (ЗЗСК Ниш, 1980.)

Зграда општине Димитровград на којој је била постављена спомен плоча, изглед 1980. године (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Спомен плоча је била постављена на фасади зграде Скупштине општине Димитровград у Балканској улици бр.1, у Димитровграду. Свечано је откривена 28. септембра 1966. године, поводом 22. годишњице оснивања Царибродске бригаде. Начињена је од белог мермера.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ ИЗ 1966. ГОДИНЕ:

От бойците на Партизанския
отряд “Момчил Войвода” и гражда-
ните от Димитровградско на 28.
септември 1944 године в Димитровград
е формирана I Царибродска бригада,
която взе участие в борбата за
освобождение на Югославия от
фашизма.
28. IX 1966 год. от гражданите на
Димитровградско

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Царибродска бригада је основана од бораца Царибродског партизанског одреда и грађана Димитровграда. Имала је преко 600 бораца. Крајем октобра ушла у састав Осме српске бригаде, која је јула месеца 1944. године била под командом 22. ударне дивизије. У саставу 22. ударне дивизије борци Царибродске бригаде учествују у топличко-јабланичкој операцији у ослобађању Врања, а потом и у нишкој операцији.

Крајем октобра и почетком новембра 1944. године учествовала је у борбама за ослобођење Косова и Метохије, а у децембру у борбама у Санцаку, да би коначно априла 1945, године водила борбе на Сремском фронту, на реци Босуту и Спачви. (Лексикон народноослободилачког рата од 1944. до 1945. године у Југославији, Београд, I и II, 1980.).

Садашњи изглед спомен плоче о оснивању царибродске бригаде (фотограметрија: А. Никшић, 2020.)

Садашњи изглед спомен плоче о оснивању царибродске бригаде (фотограметрија: А. Никшић, 2020.)

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Спомен плоча је реконструисана 1987. године, када је и део фасаде на згради општине добио савременији, креативнији ликовни израз, у складу са временом реконструкције.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ ИЗ 1987. ГОДИНЕ:

Од бораца царибродског партизанског одреда и грађана општине Димитровград 12. септембра 1944. године формирана је прва царибродска народноослободилачка бригада која је од 28 септембра исте године учествовала у борбама за коначно ослобођење наше земље.

28.9.1966 година
Димитровград

грађани општине
Димитровград

Реконструисана 1987. године

ДИМИТРОВГРАД

Братството и единството на дело

Овоята 43-та годишнина на освобождението от фашизма Димитровградска община ознаменува с редица трудови победи. В присъствието на представители на Републиката, Нишки регион, доклад за 43-годишното развитие на общината изнесе Олава Тодоров, председател на Общинската скупщина.

Спирайки се върху постигнатото през изтекли-

те 43 години на свободно социалистическо развитие, населението в общината, което е 70% от живущите в нея, наравно с 12-те други националности, на дело потвърждава политиката на братство и единство между всички народи и народности в СФР Югославия.

По случай Деня на освобождението от фашизма в Димитровград беше

открита възпоменателна плоча на I царибродска бригада, а положени бяха и венци на възпоменателните плочи на паднали бойци в НОБ в общината.

Предадена беше и на употреба новата ограда на Електродистрибуция в Димитровград.

(По-обширно от честването на 4-та страница)

ГОДИНА XXVIII * БРОЙ 1317 * 11 СЕПТЕМВРИ 1987 * ЦЕНА 50 ДИН.

Садашњи изглед спомен плоче о оснивању прве царибродске бригаде (фотографија: Ђ. Стошић, 2023.)

ПО ПОВОД ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА ДИМИТРОВГРАД

Открита възобновената възпоменателна плоча

● По повод Осми септември — Деня на освобождението на Димитровградска община в Димитровград, бе открита възобновената възпоменателна плоча на сградата на Общинската скупщина, посветена на формирането на Първа цариградска бригада през септември на 1944 год.

Плочата е възобновена по проект на Никола Денков, художник, преподавател по изобразително изкуство в основното училище в Димитровград.

освобождението на общината. С това не само че пазарът е уреден, но и тази част на града, която все пак е част от центъра на града, получи много по-хубав изглед.

● След безброй разкопавания, прекопавания, кърпежи и подобно, най-после по повод Деня на освобождението на Димитровград напълно е уреден тротоара от лявата страна на главната улица. Сложена е асфалтова настилка от площада до рампата. Тъй като мина-

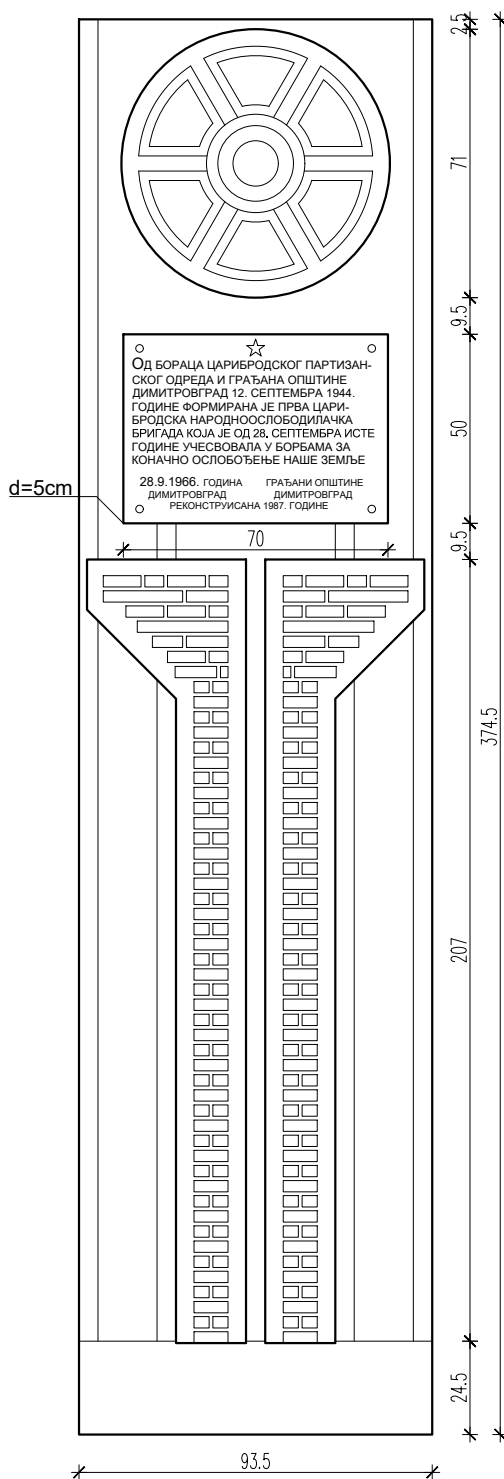
ГОДИНА XXVIII * БРОЙ 1318 * 18 СЕПТЕМВРИ 1987 * ЦЕНА 50 ДИН.
АКЦИОННИ

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен плочу осигурати од могућег оштећења;
- Спроводити редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Релјеф на згради третирали конзерваторско-рестаураторским поступцима, који подразумевају претходну израду прописаног конзерваторског Елабората. На основу детаљног снимања постојећег стања, као и резултата претходног истраживања, урадити пројектну документацију са предлогом конзерваторско-рестаураторских радова. Конзерваторско-рестаураторске радове могуће је планирати под условом да се тиме обезбеди пуна историјска веродостојност и аутентичност изворног решења;
- Простор у непосредном окружењу одржавати уредним и чистим;
- Спомен плочу третирали одговарајућим поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инвазивних. Спомен плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе и употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадне.
- Финално импрегнирати и заштити спомен плоче одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и

којима се не мења изглед и структура материјала;

- Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи/контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења власник/корисник објекта о томе обавештава надлежни орган општине Димитровград.

		ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ	
		Ратни меморијали на територији града Димитровграда	
Назив:		Димитровград/Цариброд Спомен плоча о оснивању I царибродске бригаде	
Адреса:		Димитровград, Трг Зорана Ђинђића бр.2, на катастарској парцели бр. 626 КО Димитровград	
Садржај: Изглед споменика		Размера: 1:20	Документација/снимање/обрада: Ивана Цветковић, Борђе Стошић, Лазар Динић
Датум снимања: април 2023.	Датум тех.обrade: април 2023.	Бр. листа: 1	

ДИМИТРОВГРАД- СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ

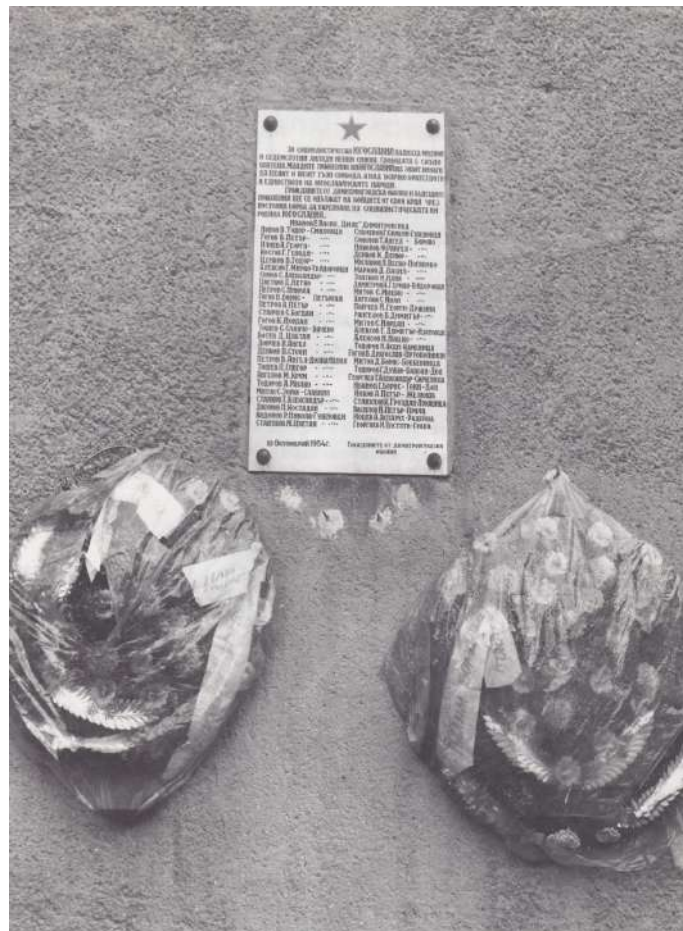
Димитровград, Ул. Христе
Ботева бр.3, Димитровград

на катастарској парцели број
599/1 КО Димитровград

N: 4763983 E: 644974

Ситуациони план: Извор Геосрбија

Спомен плоча на фасади зграде основне школе “Христо Ботев”, изглед 1980. године
(фотографија: ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Ратни меморијал/спомен плоча је постављена на фасади зграде основне школе “Христо Ботев” у улици Христо Ботев бр. 1 у Димитровграду. Откривена је 10. октобра 1954. године. Израђена је од белог мермера.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

За социјалистическа Југославија паднаха милион и седамстотни хиљади нейни синове, Свободата е скъпо платена. Младите поколения на Југославија ще знајат винаги да ценят и пазят тџи свобода, а над всичко братството и единството на југославјанските народи.

Гражданите от димитровградска околия и бъдшите поколения ше се одлжат на бойците от своя край чрез постоянна борба за укрепяне на социјалистическата ни родина Југославија.

Иванов Васил “Циле” Димитровград

Попов В, Тодор - Смиловци	Стаменов Г. Симеон - Гуленовци
Гигов В. Петар - Смиловци	Соколов Т. Ангел - Борово
Илиев А. Георги - Смиловци	Николов Ф. Рангел - Борово
Костов Г. Генади - Смиловци	Деноков К. Денко - Борово
Ценков В, Тодор - Смиловци	Миланов Л. Веско - Поганово
Алексов Г. Мирко - Тр. Одоро.	Марков Д. Васил - Поганово
Симов С. Александар - Тр. Одо.	Златков И.Илия - Поганово
Цветков. Д. Нетко - Тр. Одоро.	Димитров. А. Герман - Поганово
Петров С. Никола- Тр. Одор.	Матов, С. Мицко - В. Одоров.
Гогов В. Борис - Петърлаш	Ангелов С. Иван - В, Одоров.
Петров А. Петър - Петтлаш	Пайчев Й. Георги - Држина
Станчев С. Богдан - Петрл.	Рангелов Б. Димитър - Држина
Гогов К. Йордан - Петрлаш	Митов С. Йордан -Држина
Тошев С. Славџо - Бачево	Алексов Г. Дмитр. –Изатовце
Вотев Д. Цветан - Бачево	Алексов Н. Нацко - Изатовце
Дончев В. Ангел - Бачево	Тодоров И. Асен - Каменица
Донков В, Стоян - Бачево	Гогов В. Драгослав - Протопопинци
Петров В. Ангел - Дол. Невля	Митов Д. Борис - Бребевница
Тошев П. Глогор - Д. Невля	Тодоров. Г. Душко - Бански Дол
Ангелов М. Крум - Д. Невля	Георгиев Т. Александър - Скривеница
Тодоров. А. Милко - Д. Невля	Иванов Г. Борис - Гоин Дол
Митов С. Зорко - Славиня	Янков А. Петър - Желюша

Станков Т. Александър - Сла. Станулов К. Гроздан - Лукавица
 Джунов. П. Костадин - Славин. Василев Й. Петър - Прача
 Андонов Р. Никола - Гуленов. Йоцев А. Аспарух - Радейна
 Станчулов Ж. Цветан - Гулен. Георгиев И. Евстатие - Грапа

10. октомври 1954 г. Гражданите от димитровградска околия

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

На спомен плочи су записана имена палих бораца. Први је Васил Иванов, комуниста, убијен од полиције у Београду 1942. године. После Васила пописана су пет имена палих бораца из села Смиловаца, четири из Трнских Одороваца, четири из Петрлаша, четири из Бачева, четири из Доње Невље, три из Славиње, три из Гулановаца, из Берова, Поганова, Височких Одороваца, Држине, два из Изатоваца, и по један из Каменице, Протопопинаца, Бребевнице, Банског Дола, Скрвенице, Гојиног Дола, Жељуше, Луковице, Праче, Радејне и Грапе. Сви они пали су у борбама 1944. године и 1945. године за ослобођење Југославије.

Спомен плоча на фасади зграде основне школе “Христо Ботев”
 (фотографија: ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2020.)

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Спомен плоча је израђена од белог мермера, димензија 73x134cm, са уклесаним натписом, који је слабо читљив.

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен плочу осигурати од могућег оштећења;
- Спроводити редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Спомен плочу од белог мермера третирати одговарајућим поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инвазивних. Спомен плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе и употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадње;
- Финално импрегнирати и заштити спомен плоче одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
- Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи/контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења власник/корисник објекта о томе обавештава надлежни орган општине Димитровград.

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ

Ратни меморијали на територији града Димитровграда

Назив:	Димитровград/Цариброд Спомен плоча палим у народноослободилачком рату		
Адреса:	Димитровград, Ул. Христе Ботева бр.3, на катастарској парцели број 599/1 КО Димитровград		
Садржај:	Изглед споменика	Размера:	Документација/снимање/обрада:
Датум снимања:	Датум тех.обраде:	Бр. листа:	Ивана Цветковић, Борђе Стошић, Лазар Динић
април 2023.	април 2023.	1	

Назив:

**ВИСОЧКИ ОДОРОВЦИ/ГУЛЕНОВЦИ - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ МЕШТАНИМА
У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ**

АДРЕСА:

Село Височки Одоровци,
Димитровград

Катастарски подаци:

на катастарској парцели број
2144 КО Височки Одоровци

ГПС координате:

N: 4773813 E: 648041

Ситуациони план: Извор Геосрбија

Спомен плоча на фасади зграде Земљорадничке задруге у Височким Одоровцима (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Спомен плоча је постављена на главној фасадној равни некадашње Земљорадничке задруге/Дома културе која се налази у селу Височки Одоровци, а користили су је мештани села Гуленовци и Височки Одоровци.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

В народна револуция надахна хиляди
наши нам добри синови на техната път израсна
нова социјалистическа Титова Югославия, символ
на мира и социјализма.

В чест на падналите бойци от с. Одоровци и с.
Гуленовци вдигнаме тази въспоментална плоча.

Васа Манов род. 1888 г. загинал 1941год.
Иван С. Ангелов, род 1918г. загинал 1944год.
Мицко С, Митов, род, 1924г. загинал 1945г.
Славча Д. Савов, род. 1920 г. загинал 1945 г.
Иерман А. Митов, род. 1926 г. загинал 1945 г.
Цветан М. Станулов, род. 1914г. загинал 1945г.
Никола Р. Андонов, род. 1916г. загинал 1945г.
Сима Г. Стаменов, род. 1925 г. загинал 1945г.

7. юлий 1956 г.

Организацията на съюза на бойците и
гражданството на с. Одоровци и с. Гуленовци

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

На плочи су исписана осам имена палих бораца, од којих је један погинуо 1941. године, а седам је пало у борбама против окупатора на Сремском фронту 1944. и 1945, године Првих пет су из села Височки Одоровци, а преостала тројица из села Гуленовци.

Грандиозни објект Дома културе/задруге између села Височки Одоровци и Гуленовци је изграђен 1948/49. године, и у њему су се налазили читалиште, задружни магацин, канцеларија и сала за свечаности, а могао је служити и за биоскопске пројекције.

Спомен плоча у В. Одоровцима/Гуленовцима (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

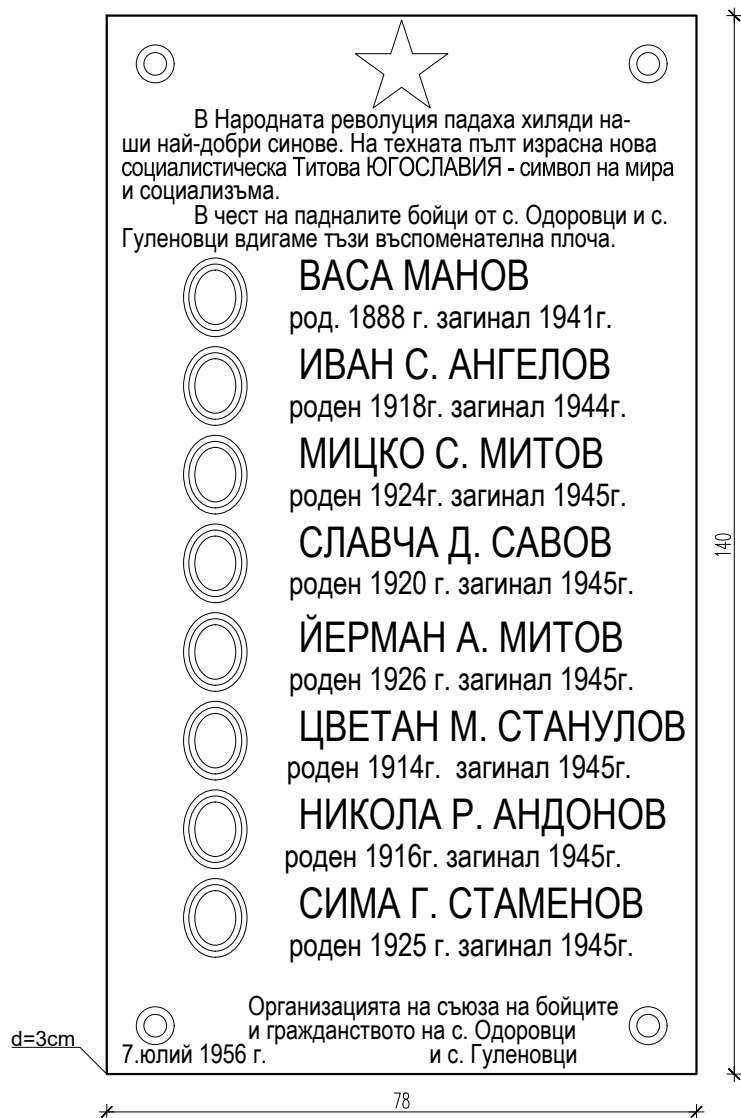
Стање спомен плоче је задовољавајуће. Текст на спомен плочи је читљив и препознатљив, као и фотографије палих бораца.

Дом културе В. Одоровци/Гуленовци (ЗЗСК Ниш, З. Радосављевић, октобар 2020.)

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен плочу осигурати од могућег оштећења;
- Спровести редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Спомен плоча се налази у солидном стању, препоручује се чишћење и прање мермерне плоче меким четкама, уз употребу благих детерџената и водоник-пероксида. Поступак чишћења и ретуширања текста, одговарајућом висококвалитетном бојом за камен, спровести по потреби;
- Препорука је нанети завршну импрегнацију адекватним висококвалитетним премазима који су безбојни, транспарентни, паропропусни, водонепропусни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
- Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи или контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења власник/корисник објекта о томе обавештава надлежни орган општине Димитровград.

		ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ	
Ратни меморијали на територији града Димитровграда			
Назив:		Височки Одоровци Спомен плоча палим мештанима у Народноослободилачком рату	
Адреса:		Село Височки Одоровци, на катастарској парцели број 2144 КО Височки Одоровци	
Садржај: Изглед споменика		Размера: 1:10	Документација/снимање/обрада: Ивана Цветковић, Борђе Стошић, Лазар Динић
Датум снимања: април 2023.	Датум тех.обраде: април 2023.	Бр. листа: 1	

Назив:**ГОЈИН ДОЛ - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛОМ У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ****АДРЕСА:**

село Гојин Дол

Катастарски подаци:на катастарској парцели број
1079 КО Гојин Дол**ГПС координате:**

N: 4764713 E: 639837

Ситуациони план: Извор Геосрбија

Спомен плоча на фасади зграде Земљорадничке задруге села Гојин Дол (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Смештена је на фасади зграде некадашње Земљорадничке задруге, односно Дома културе у селу Гојин Дол.

Плоча је израђена од белог мермера, димензија 60x50cm, са уклесаним текстом бојеним црном бојом. Плоча је откривена 1972. године.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

Борис Г. Иванов

Роден на 1-X-1922 год. в с. Гоин- Дол
Участвал е в народноосвободителната
борба от 20-IX- 1944 год, Героично
загина в борбата срещу Немците на
12 април 1945 год. при пробива на
Сремския фронт.

От опшинския отбор на
съюза на бойците и месната
организация на ССРНЮ
с. Гоин Дол.

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Борац Борис Г. Иванов из села Гојин Дол, учесник НОР-а од 20. септембра 1944. године, херојски је погинуо у борби против окупатора 12. априла 1945. године при пробоју Сремског фронта.

Спомен плоча на фасади зграде Земљорадничке задруге села Гојин Дол (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

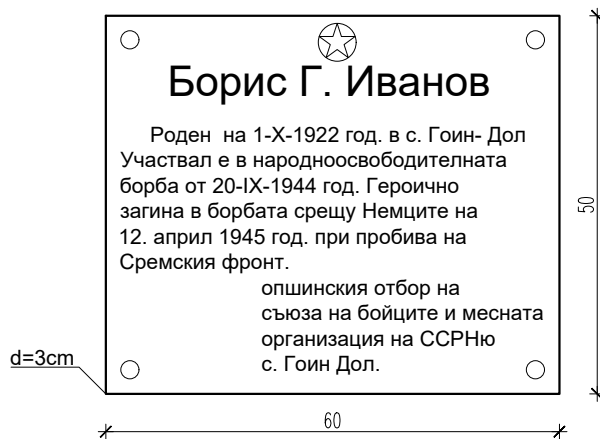
Спомен плоча на фасади зграде Земљорадничке задруге села Гојин Дол (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Спомен плоча се налази на фасади некадашње зграде Земљорадничке задруге, није у адекватном стању, текст је нечитак, с обзиром да се испрала боја којом су обојена слова. Потребно је очистити спомен плочу конзерваторским поступцима и освежити текст.

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен плочу осигурати од могућег оштећења;
- Спровести редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Спомен плочу од белог мермера третирати одговарајућим поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инвазивних. Спомен плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе и употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадне;
- Финално импрегнирати и заштити спомен плоче одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
- Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи/контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења власник/корисник објекта о томе обавештава надлежни орган општине Димитровград.

		ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ	
		Ратни меморијали на територији града Димитровграда	
Назив:		Гојин Дол Спомен плоча палом мештанину у народноослободилачком рату	
Адреса:		Гојин Дол, на катастарској парцели број 1079 КО Гојин Дол	
Садржај: Изглед споменика		Размера: 1:10	Документација/снимање/обрада: Ивана Цветковић, Борђе Стошић, Лазар Динић
Датум снимања: април 2023.	Датум тех.обраде: април 2023.	Бр. листа: 1	

Назив:

**ДОЊА НЕВЉА - СПОМЕН ЧЕСМА ПАЛИМ БОРЦИМА У
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ**

АДРЕСА:

Адреса: Доња Невља,

Катастарски подаци:

на катастарској парцели број
3196/1 (пут кроз село) КО Доња
Невља

ГПС координате:

N: 4754279 E: 643753

Ситуациони план: Извор Геосрбија

Спомен чесма посвећена палим борцима у Народноослободилачком рату у селу Доња Невља (ЗЗСК
Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

У центру села, поред асфалтног пута, на сеоској чесми је постављена спомен плоча на Дан бораца, 4. јула 1950. године. Спомен плоча је од белог мермера, а чесма је начињена од тесаног камена.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

Палим борцима
за слободу и независност своје домовине
за време другог светског рата
1941-1945

Петров. В. Ангел из с. Д. Невље
Тошев П. Георги из с. Д. Невље
Ангелов М. Крум из с. Д. Невље
Тодоров А. Милко из с. Д. Невље
Вучуровић Илија из с. Д. Невље
Тошев П. Љубен из с. Д. Невље
Михалков Д. Камен из с. Г. Невље
Георгијев Т. Александар из с. Скрвенице
Соколов Т. Ангел из села Борово
Николов Ф. Рангел из с. Борово
Денков К. Денко из с. Борово
Глигоров С. Талко из с. Скрвенице
Илијев. Т. Ангел из с. Борово
Митов. А. Нацко из с. Борово
Савез бораца
4 јула 1958.год. народно ослободилачког рата
Доња Невља и грађани са подручја
Невља - Борово

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Спомен чесма је посвећена четрнаесторици палих бораца у борбама за ослобођење Југославије 1944. и 1945. године. Од наведеног броја шесторица су из Доње Невље, петорица из Борова, двојица из Скрвенице и један из Горње Невље.

Спомен чесма у селу (ЗЗСК Ниш,
1980.)

Подлагане на венци в Д. Невля

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

На спомен чесми су изведени радови без прибављених услова од Завода за заштиту споменика културе Ниш за предузимање мера техничке заштите. Неопходно је поштовати одредбе Закона о ратним меморијалима за све будуће интервенције на ратном меморијалу и његовој околини.

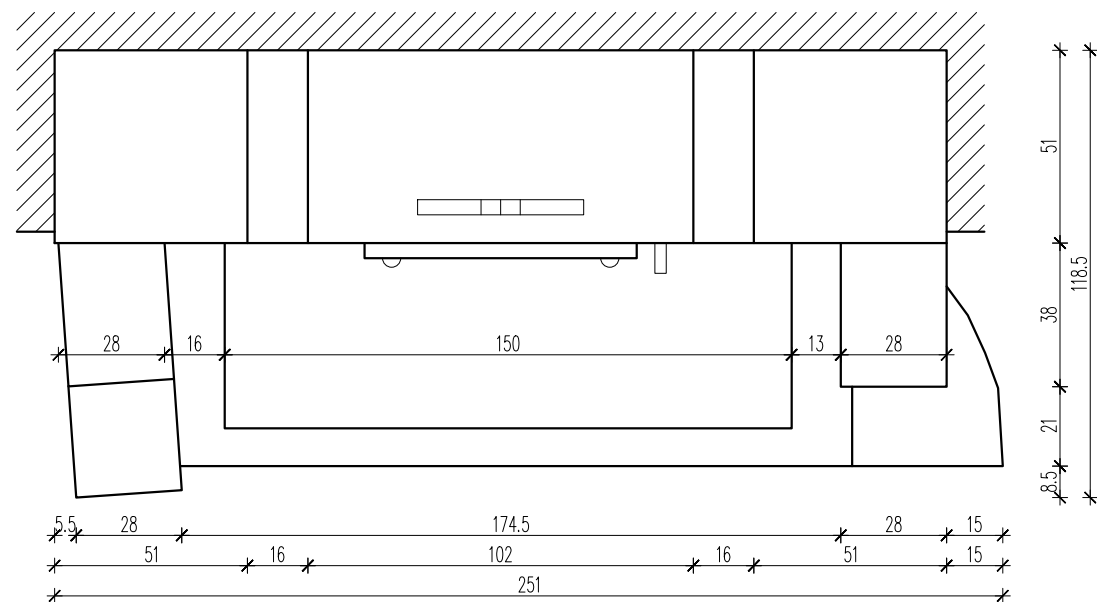
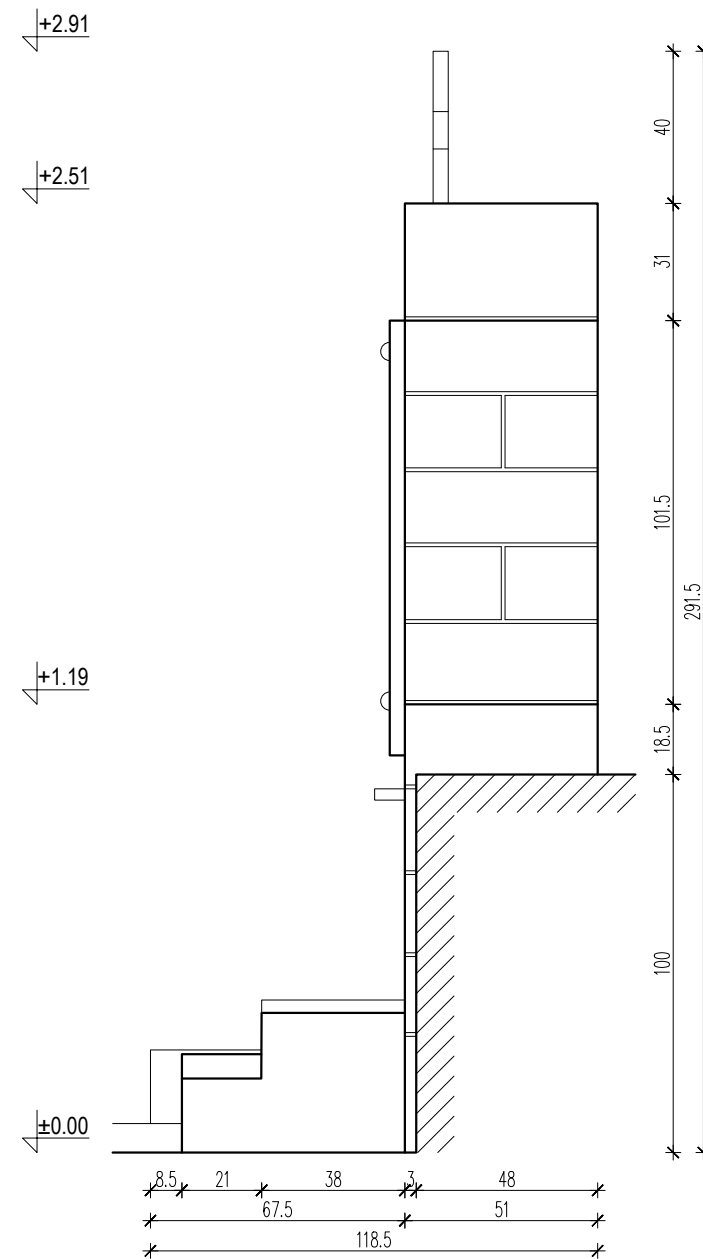
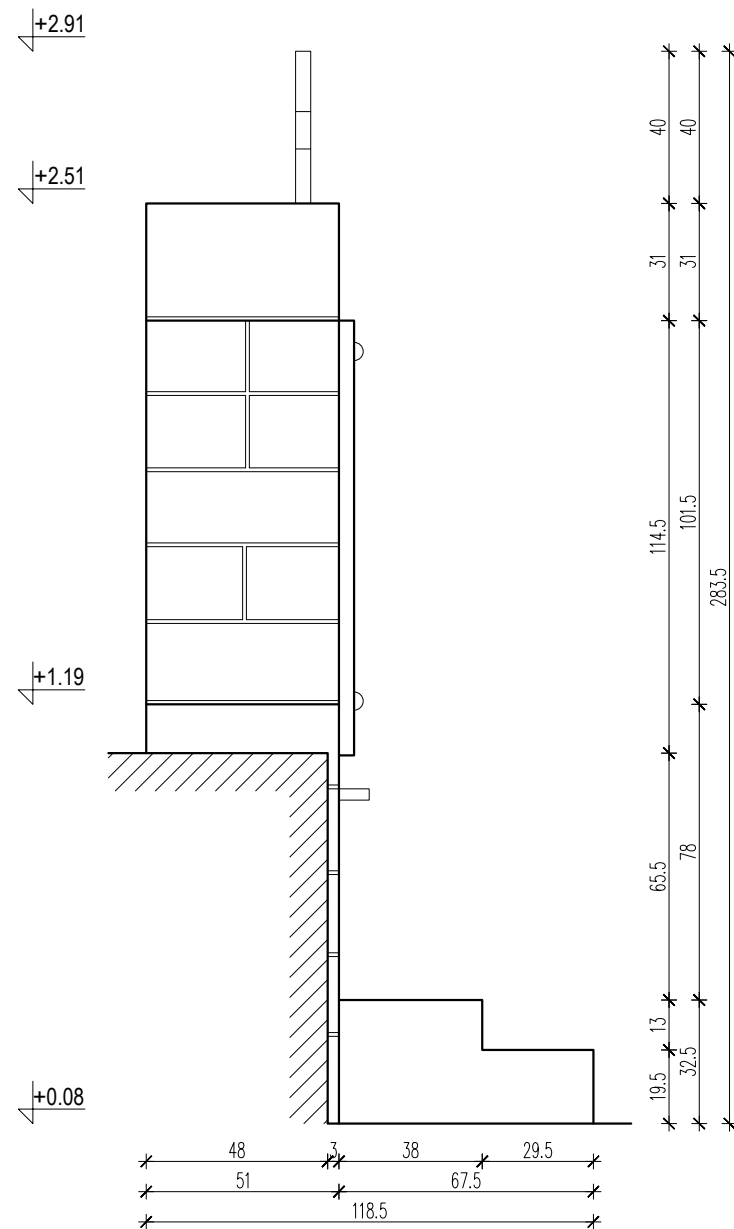
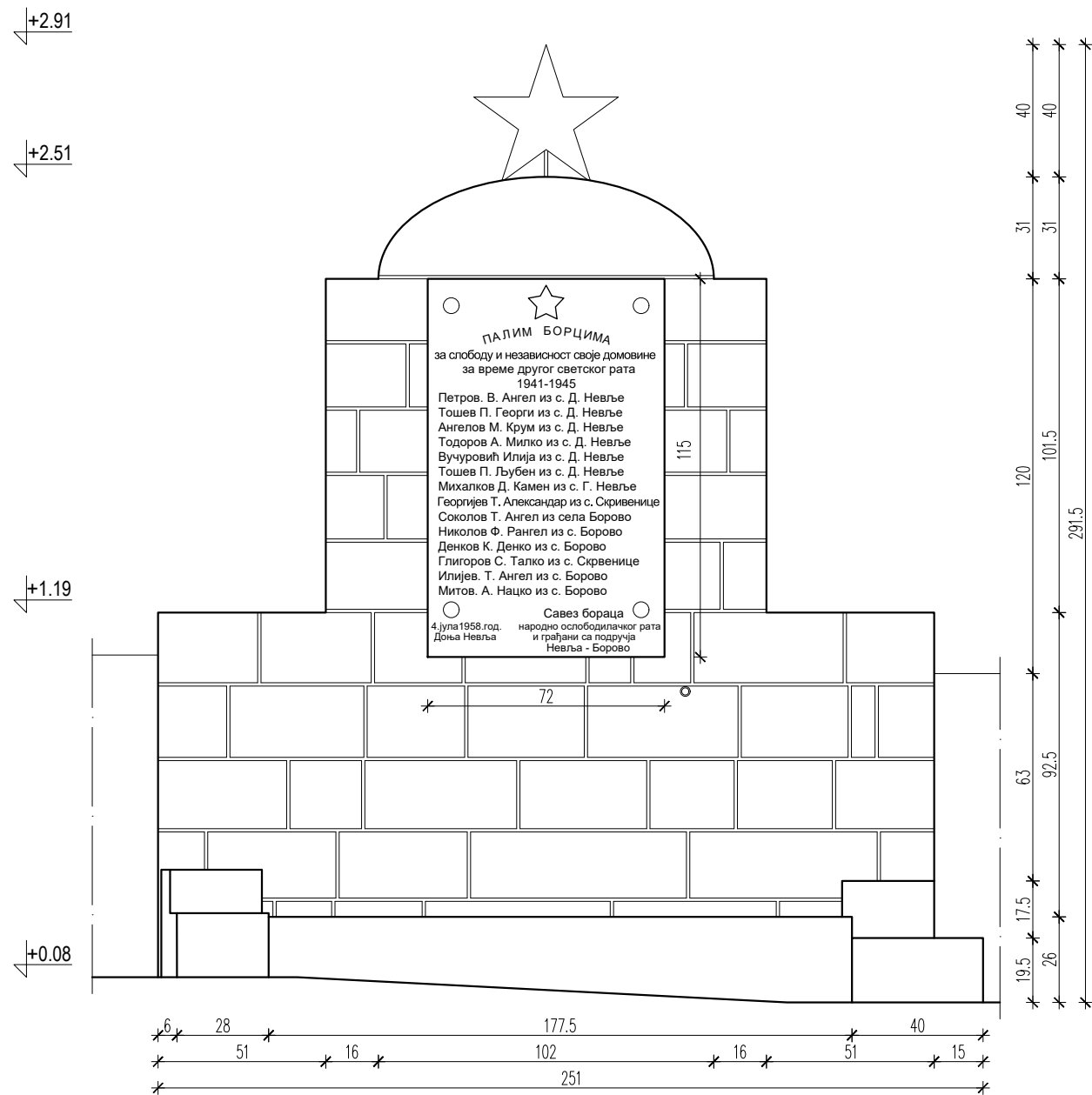
МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спроводити редовно одржавање и чишћење непосредне околине, а плато око споменика поплочати и уредити на начин примерен ратном меморијалу
- Спомен плочу од белог мермера третирати конзерваторским поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инванзивних;
- Плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе. Аплицирати раствор 10% водоник-пероксида, сачекати да хемикалија одреагује око 30 минута, након чега је потребно механички третирати површину која се чисти употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадње;
- Финално импрегнирати и заштити плочу одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала
- Са озиданог постамента обити пропале и труле делове малтера и извршити поновну завршну обраду у свему по узору на изворни изглед;
- Око мермерне плоче обијања вршити пажљиво, ситним алатима како не би дошло до оштећења;
- Бетонску звезду на врху третирати конзерваторским поступцима, очистити и санирати, а затим заштитити препаратима за импрегнацију;
- Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи или контролише обучено

лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);

- Очистити простор у непосредној близини спомен обележја, од прераслог растиња. Уредити приступ као и непосредно окружење, и спроводити редовно одржавање у циљу достојанственог и примереног изгледа;
- Спомен чесму оспособити за рад и вратити јој изворну функцију;
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења, месна заједница о томе обавештава надлежни орган општине Димитровграда.

	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ		
	Ратни меморијали на територији града Димитровграда		
Назив:	Доња Невља Спомен чесма палим мештанима у народноослободилачком рату		
Адреса:	Доња Невља, на катастарској парцели број 3196/1 (пут кроз село) КО Доња Невља		
Садржај: Основа и изгледи споменика		Размера: 1:20	Документација/снимање/обрада: Ивана Цветковић, Ђорђе Стошић, Лазар Динић
Датум снимања: април 2023.	Датум тех.обраде: април 2023.	Бр. листа: 1	

Назив:**СЛИВНИЦА - СПОМЕНИК ПАЛОМ ГРАНИЧАРУ****АДРЕСА:**

поред пута Димитровград - Доња Невља

Катастарски подаци:

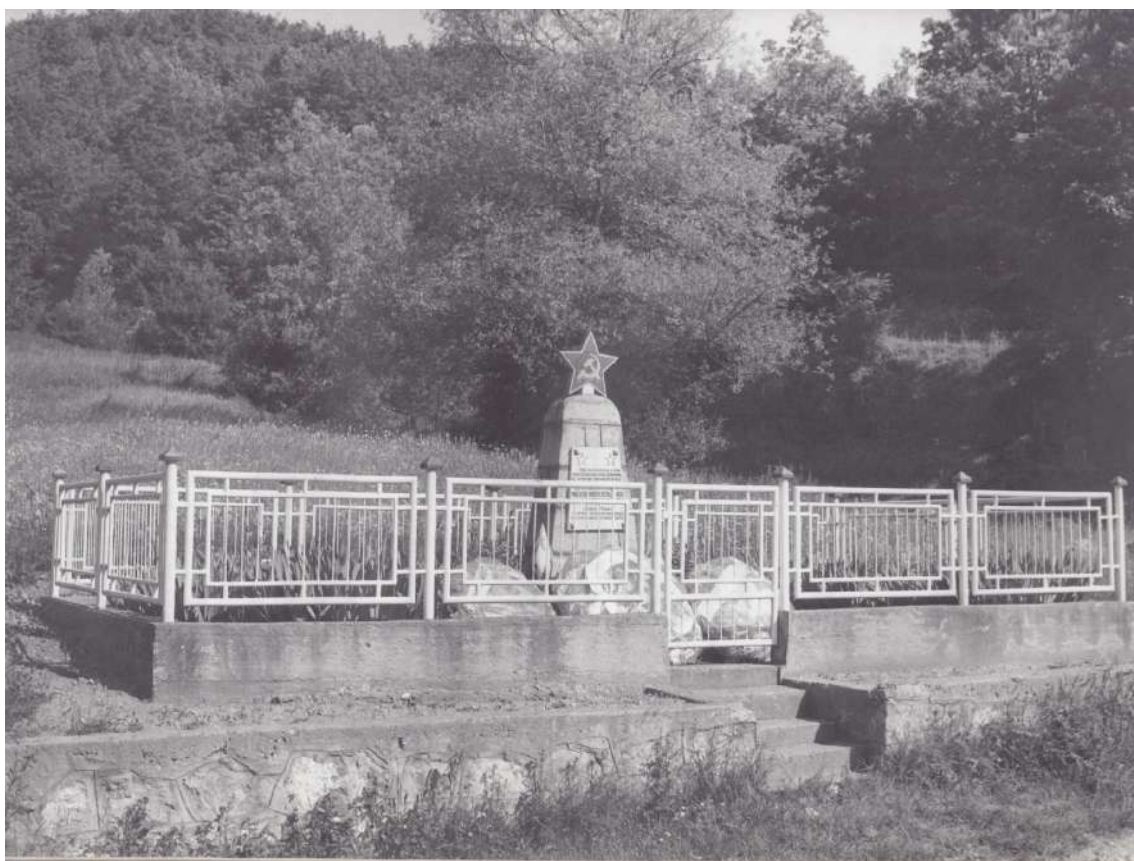
на катастарској парцели број 1976/2 КО Сливница

ГПС координате:

N: 4758610 E: 645459

Ситуациони план: Извор Геосрбија

Споменик палом граничару на путу Димитровград - Доња Невља, атар села Сливница
(ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Налази се у атару села Сливница, на путу Цариброд-Доња Невља, између карауле “Милентијевић” и карауле “Верзар”. Грађен је од тесаног камена, у облику зарубљене пирамиде, са постољем од бетона. На врху пирамидалног дела налазила се велика петокрака са српом и чекићем од метала, а са стране су биле постављене две буктиње од пластичног материјала, које су биле на постољу споменика. Ужи простор око споменика ограђен је ниским стубовима повезаних ланцима, а шири простор ограђен је металном оградом на бетонском постољу. У овом делу налазиле су се алеје са цвећем. Предвиђено је да се улазног дела споменика долази мањим степеништем.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

Овде на последњој стопи
своје Социјалистичке Домовине
од бугарског информбировског
метка 27 новембра 1951 године
пао је наш друг граничар
МИЛАН МИЛЕНТИЈЕВИЋ
ЧЛАН САВЕЗА КОМУНИСТА ЈУГОСЛАВИЈЕ

спомен подижу
његови другови војници
и старешине граничара

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

У периоду након резолуције Информбироа граница према Бугарској је била веома немирна. У току ноћи често су се чули рафали и појединачни пукњи. Тако је у ноћи 27. октобра 1951. године убијен граничар Милан Милентијевић. Налазио се у заседи са још једним граничарем на стотинак метара од границе, У мрклој ноћи чули су се кораци, па су граничари упозорили са повиком “Стој!”. Непријатељ није стао већ је бацио бомбу и пуцао из митраљеца. Том приликом је страдао Милентијевић, а други граничар је рањен. Сутрадан је претражен читав простор, а у шуми изнад села Жељуше пронађени су обавештајни подаци из Југославије послатим под шифром “Соко”. Убрзо је откривена обавештајна мрежа коју су одржавали диверзанти из Бугарске преко мештана села Жељуша.

Библиографија: Милорад Козић, “Соко” је престао да се јавља, Народне новине, 6. октобар 1979. г.

Венци пред паметника на граничаря М. Миленти-
вич, убит от информбюровски диверсанти

СТРАНИЦА 6

Братство • 21 август 1987

фотограметрија споменика

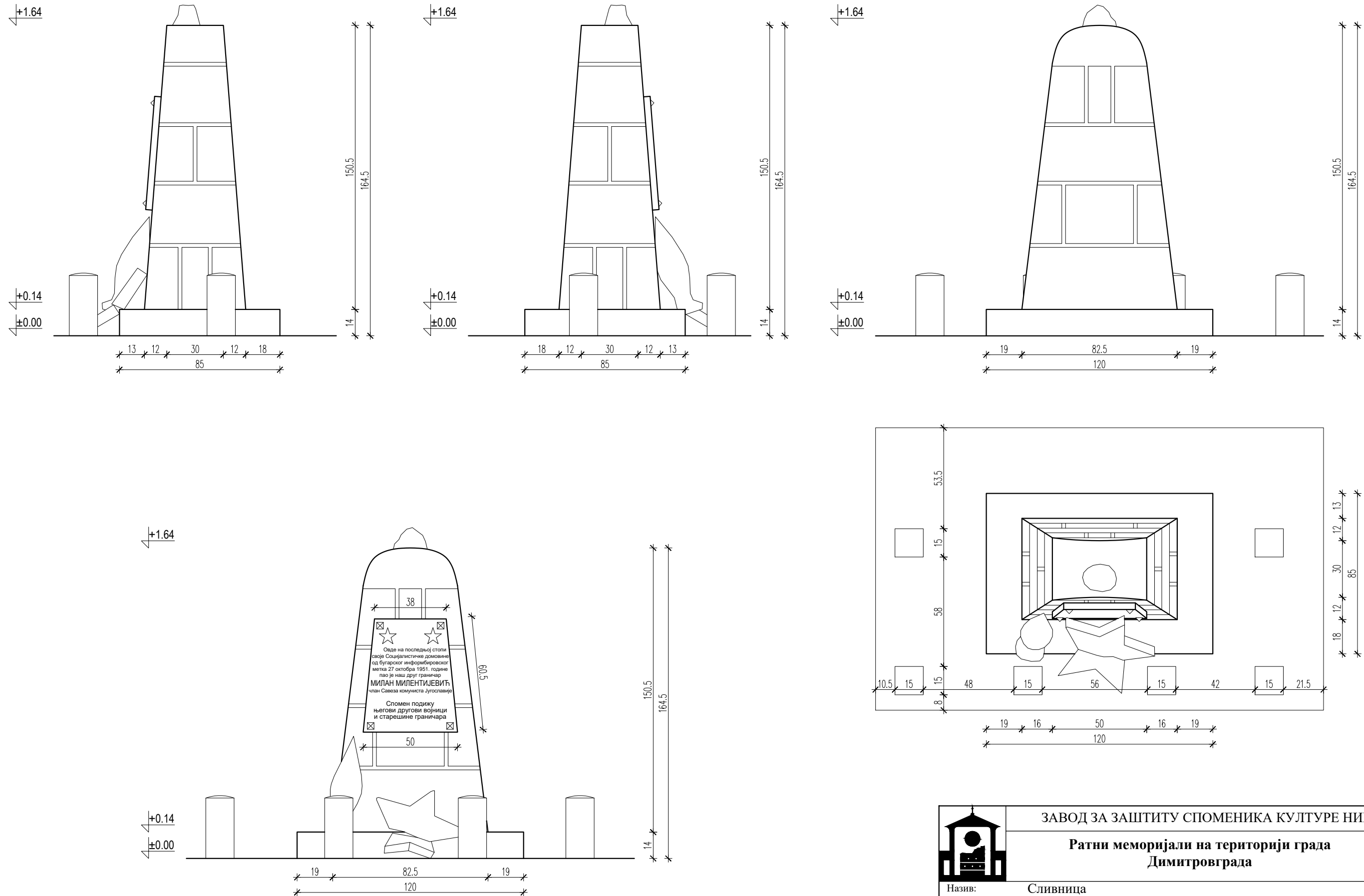
ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Споменик се налази у недопустиво запуштеном стању.

Такође, око споменика су изведени радови без прибављених услова за предузимање мера техничке заштите од Завода за заштиту споменика културе Ниш. Онемогућен је пијетан приступ споменику. Неопходно је поштовати одредбе Закона о ратним меморијалима за све будуће интервенције на ратном меморијалу и његовој околини. У непосредној околини споменика налазе се кошнице које треба уклонити.

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен плочу осигурати од могућег оштећења и хитно уклонити непримерен садржај око споменика;
- Омогућити приступ споменику;
- Спроводити редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Спомен плочу од белог мермера третирати конзерваторским поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инванзивних;
- Плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе. Аплицирати раствор 10% водоник-пероксида, сачекати да хемикалија одреагује око 30 минута, након чега је потребно механички третирати површину која се чисти употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадне;
- Финално импрегнирати и заштити плочу одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
- Са озиданог постаментa обити пропале и труле делове малтера и извршити поновну завршну обраду у свему по узору на изворни изглед;
- Око мермерне плоче обијања вршити пажљиво, ситним алатима како не би дошло до оштећења;
- Поломљену бетонску звезду третирати конзерваторским поступцима, очистити и санирати, заштитити препаратима за импрегнацију и вратити на врх споменика;
- Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи или контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења, месна заједница о томе обавештава надлежни орган општине Димитровграда.

	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ		
	Ратни меморијали на територији града Димитровграда		
Назив:		Сливница Споменик палом граничару	
Адреса:		Поред пута Димитровград-Доња Невља на катастарској парцели број 1976/2 КО Сливница	
Садржај: Основа и изгледи споменика		Размера: 1:20	Документација/снимање/обрада: Ивана Цветковић, Ђорђе Стошић, Лазар Динић
Датум снимања: април 2023.	Датум тех.обrade: април 2023.	Бр. листа: 1	

Назив:

ИЗАТОВЦИ - СПОМЕНИК ПАЛИМ БОРЦИМА У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ

АДРЕСА:

Село Изатовци

Катастарски подаци:

на катастарској парцели број
973 КО Изатовци

ГПС координате:

N: 4775897 E: 653194

Ситуациони план: Извор Геосрбија

Споменик у села Изатовци (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Налази се на раскрсници у центру села. Изграђен је у облику призме, са горњим зарубљеним делом, на коме је утиснута петокрака. У постољу су два степенаста платоа, неједнаких димензија. Споменик је једноставан, али веома изражајан, и у складу са местом где је постављен. Грађен је од тесаног камена, а постоље од бетона. Свечано је откривен 7. јула 1954. године. Ограда од метала је постављена на каменој огради.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:**На падналите бойци**

за слободата и независността на ФНРЈО

през НОБ от 1941 до 1945 години:

Богдан А. Морданов от с. Изатовци род. 1925 заг. 1945г.
Нацко Н. Алексов от с. Изатовци род. 1925 заг. 1945г.
Димитар Г. Алексов от с. Изатовци род. 1925 заг. 1945г.
Зорко С. Митов от с. Славиня род. 1922 заг. 1945г.
Георги Ж. Тошев от с. Славиня род. 1921 заг. 1945г.
Костадин П. Джунов от с. Славиня род. 1919 заг. 1945г.
Александар Т. Станков от с. Славиня род. 1905 заг. 1945г.
Асен И. Тодоров от с. Каменица род. 1924 заг. 1945г.
Стефан Д. Николов от с. Г. Криводол род. 1924 заг. 1945г.
Никола П. Гъгов от с. Д. Криводол род. 1923 заг. 1945г.
Тодор К. Гъров от с. Върковия род. 1930 заг. 1941г.
Георги Г. Гогов от с. Брайковци род. 1903 заг. 1941г.
Цветан П. Динчев от с. Сенокос род. 1915 заг. 1945г.
Нермаш А. Петров от с. Сенокос род. 1919 заг. 1944г.

7 юли 1954 год Благодарен народа
от "Висок"

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Споменик је подигнут палим борцима 1944. и 1945. године у борбама за ослобођење Југославије, али и жртвама фашистичког терора. Изградили су га заједничком акцијом осам села Висока. На споменику су исписана 12 имена палих бораца и двојице жртава фашистичког терора, укупно 14, од чега су четири из Славиње, три из Изатоваца, два из Сенокоса и по један из Каменице и Горњег и Доњег Криводола, а жртве фашистичког терора су из Влковије и Брајковца.

село Изатовци - Споменик палим у НОР-у од 1941. 1945. године и ЖФТ (фотограмetriја: А. Никшић, 2020.)

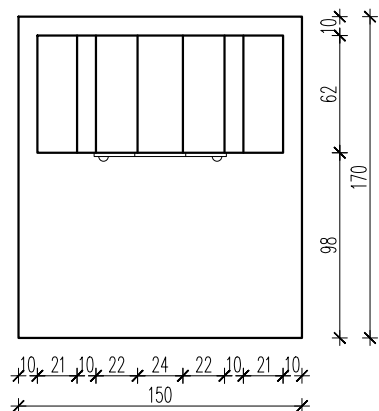
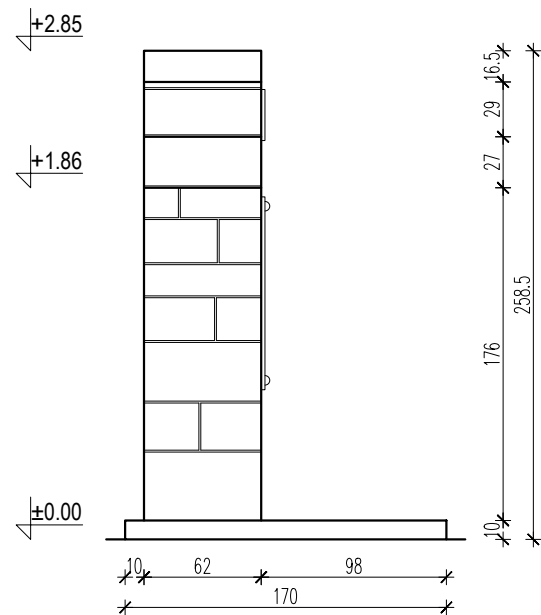
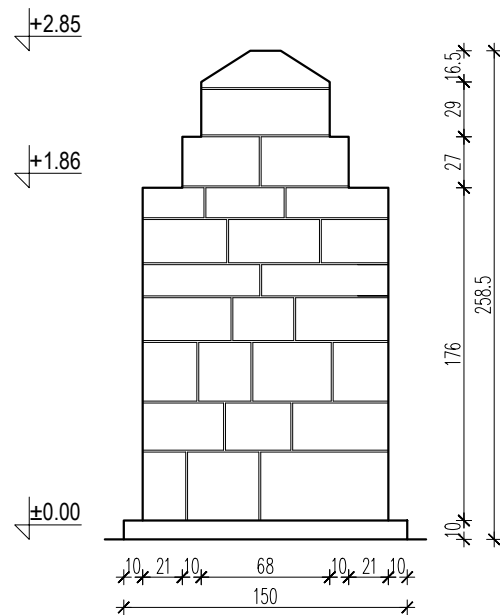
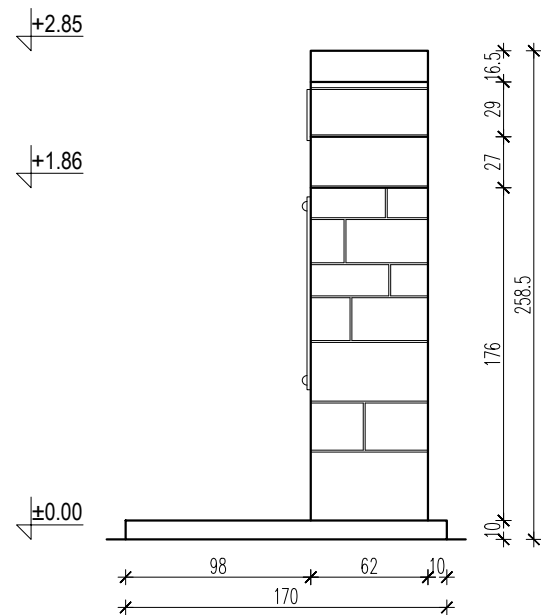
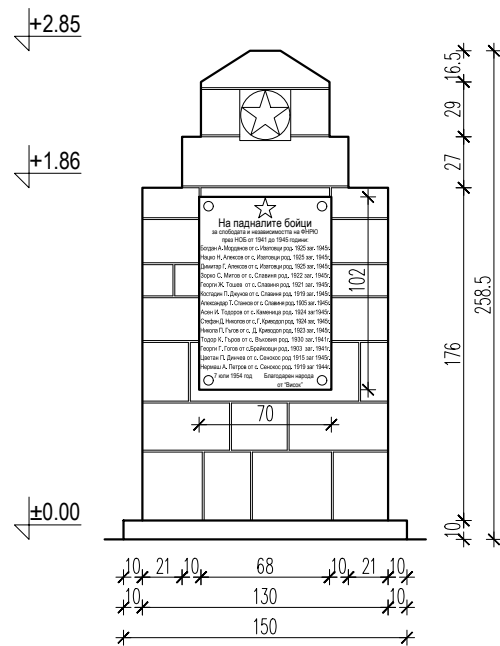

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Споменик се налази у релативно пристојном стању, што се не може рећи за његову непосредну околину. Потребно је планирати конзерваторске радове мањег обима на споменику, и уређење непосредне околине, обнављање зеленила, радове на огради, капији и санацији приступних стаза, као и чишћење од смећа и уклањање непримерених садржаја, којима се наружује укупна слика споменика. Неопходно је поштовати одредбе Закона о ратним меморијалима за све будуће интервенције на ратном меморијалу и његовој околини.

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен плочу осигурати од могућег оштећења;
- Спроводити редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Осигурати редовно одржавање зелених површина и чишћење простора у непосредној близини споменика. Слика споменика додатно је угрожена изостанком текућег одржавања непосредне околине;
- Спомен плочу од белог мермера третирати конзерваторским поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инванзивних;
- Плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе. Аплицирати раствор 10% водоник-пероксида, сачекати да хемикалија одреагује око 30 минута, након чега је потребно механички третирати површину која се чисти употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадње;
- Финално импрегнирати и заштити плочу одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
- Радове на обнови, уређењу, текућем одржавању и конзерваторско - рестаураторским радовима могуће је планирати под условом да се тиме обезбеди историјска веродостојност, очува изворни изглед и ауторско решење, материјали и начин обраде;
- Са озиданог постаментa обити пропале и труле делове малтера и извршити поновну завршну обраду у свему по узору на изворни изглед;
- Око мермерне плоче обијања вршити пажљиво, ситним алатима како не би дошло до оштећења;
- Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи или контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења, месна заједница о томе обавештава надлежни орган општине Димитровграда.

	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ		
	Ратни меморијали на територији града Димитровграда		
Назив:	Изатовци Споменик палим борцима у Народноослободилачком рату		
Адреса:	Село Изатовци, на катастарској парцели број 973 КО Изатовци		
Садржај: Основа и изгледи споменика		Размера: 1:40	Документација/снимање/обрада: Ивана Цветковић, Ђорђе Стошић, Лазар Динић
Датум снимања: април 2023.	Датум тех.обраде: април 2023.	Бр. листа: 1	

Назив:

**КАМЕНИЦА - СПОМЕН ПЛОЧА О ПРВОЈ АКЦИЈИ ЦАРИБРОДСКОГ
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА**

АДРЕСА:

Село Каменица

Катастарски подаци:

на катастарској парцели број 774 КО Каменица

ГПС координате:

N: 4777509 E: 653857

Ситуациони план: Извор Геосрбија

Споменик плоча на згради у селу Каменица (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Постављена је у центру села на згради некадашње општине/основне школе.

Спомен плоча која се више не налази на згради откривена је поводом двадесетогодишњице ослобођења ових крајева од фашизма у Другом светском рату, односно поводом прве акције Царибродског партизанског одреда. Плоча је начињена од бронзе са рељефним словима.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

“В чест на двадесетогодишната от образуването на
димитровградския партизанския отряд “Момчил Войвода” и
освобожданието на димитровградско от фашистичкото робство.

Тук, на 17. јуни 1944. година, партизанския
отряд “Момчил Войвода” проведе првата си вооружена акция
Отрядът опожари зданието на общината и завинаги ликвидира,
фашиската власт във Висока, която в Димитровградско бе
окончателно, свалена 8. септември 1944. година.

8. септември 1964. г. Общински комитет
на югославските борческа
организаций Димитровград”

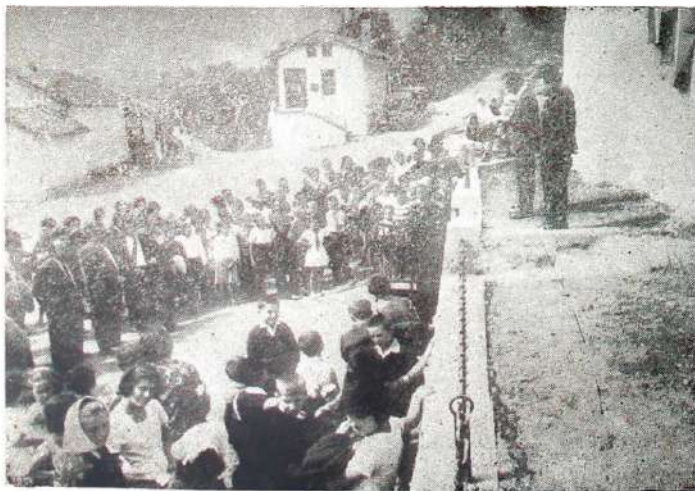
ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Прва оружана акција коју је извео Царибродски партизански одред (основан 2. јуна 1944. године), била је у височком селу Каменица, када је спаљена општина и уништена фашистичка власт у Високу.

Овај значајан догађај у народноослободилачкој борби овог краја обележен је постављањем спомен плоче на месту где се и одиграо.

На спомен плочи су дати основни подаци о дешавањима који су се одиграли 17. јуна 1944. године, када је спроведена прва акција овог одреда.

Плоча је откривена на двадесетогодишњицу од ослобођења овог краја од окупатора, 8. септембра 1964. године.

В центъра на село Каменица, където преди двадесет години бе проведена първата въоръжена акция на отряда и разформирана фашистката община, на 7 септември бе открита възпоменателна плоча.

Часопис Братство

ГОД. VI БРОЙ 156
12 септември 1964 год.

При откриване на възпоменателната плоча в Каменица говори Кирил Трайков.

На снимката: Откриване на плочата.

Зграда некадашње општине у селу Каменица (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Спомен плоча је нестала, не налази се на својој изворној позицији, односно стручни сарадници Завода нису успели да је лоцирају.

Зграда некадашње општине у селу Каменица налази се у рушевном стању, више од две трећине објекта потпуно је урушено.

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- У сарадњи са СУБНОР-ом и надлежним органом општине Димитровград пронаћи ратни меморијал-спомен плочу, уколико није уништена;
- Уколико је уништена, у садејству са наведеним институцијама пронаћи све потребне податке за реплику спомен плоче;
- Израдити реплику ратног меморијала, у свему по узору на првобитну спомен плочу и уписати изворни натпис;
- Заштитити плочу хидрофобном заштитом. Припремити подлогу за постављање спомен плоче. За заштиту површина применити одговарајуће паропропустиво средство прикладно материјалу који се третира;
- Радове обављати уз претходно прописивање МТЗ и сагласности надлежног завода.

Назив:

**КАМЕНИЦА - СПОМЕН ПЛОЧА МУЧКИ УБИЈЕНОМ МИЛИЦИОНЕРУ ОД
БУГАРСКИХ ДИВЕРЗАНАТА**

АДРЕСА:

Село Каменица

Катастарски подаци:

на катастарској парцели број
1245 КО Каменица

ГПС координате:

N: 4777518 E: 653907

Ситуациони план: Извор Геосрбија

Спомен плоча на фасади зграде месне канцеларије у Каменици, изглед 1980. године
(фотографија: ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Постављена је на фасади објекта, десно од улазне партије у месну канцеларију у селу Каменица, која се налази на око 70 метара удаљена од центра села, на путу према селу Сенокос.

Свечано је откривена на Дан устанка народа Србије 7. јула 1954. године, израђена је од белог мермера.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

Бранећи слободу и независност наше социјалистичке
домовине 26- XI—1951 године код села Изатовца
мучки је убијен од бугарских диверзаната народни милиционер
КОСТАДИНОВИЋ СТОЈИЉКА РАДИСАВ
рођен 19-XI-1924 год. у селу Јабуковцу, среза власотиначког.
Својим пожртвовањем, оданошћу и храброшћу
остаће у нашој успомени као светли пример како се треба
борити за свој народ, партију и друга Тита.
7. јула 1954 год. његови другови ДСУП
милиционери и службеници
среза димитровградског

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Бугарски граничари и диверзанти су у време Информбироа од 1948. до 1952. године у граничном подручју димитровградског среза чинили разне диверзије и убиства наших граничара и пограничних милиционера. Један од убијених био је Радисав Костадиновић, милиционер на служби у селу Каменици, који је пао у неправедној борби са бугарским диверзантама код села Изатовца.

Спомен плоча на фасади зграде месне канцеларије у Каменици (фотографија: ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

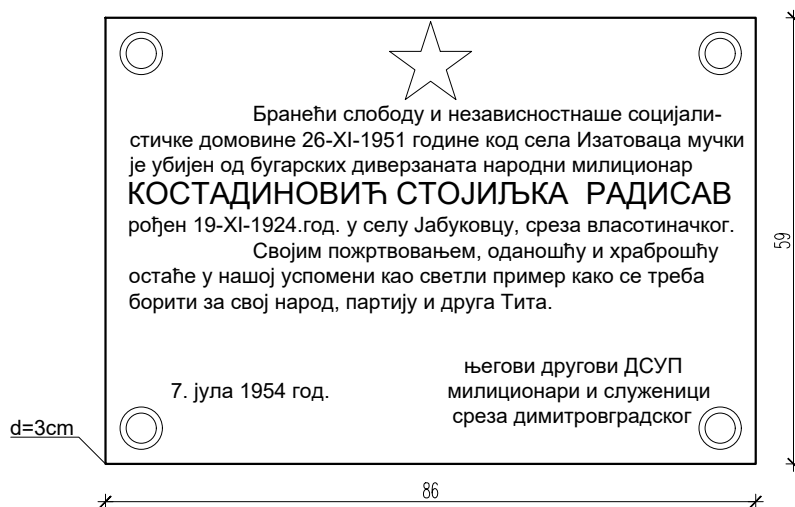

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Спомен плоча је израђена од белог мермера, са уклесаним натписом који је слабо читљив.

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен плочу осигурати од могућег оштећења;
- Спровоодити редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Спомен плочу од белог мермера третирати одговарајућим поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инванзивних. Спомен плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе и употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадње;
- Финално импрегнирати и заштити спомен плоче одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
- Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи/контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења власник/корисник објекта о томе обавештава надлежни орган општине Димитровград.

	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ		
	Ратни меморијали на територији града Димитровграда		
Назив:	Каменица Спомен плоча мучки убијеном милиционеру од бугарских диверзаната		
Адреса:	Село Каменица, на катастарској парцели број 1245 КО Каменица		
Садржај:	Изглед споменика		Документација/снимање/обрада:
Датум снимања:	Датум тех.обrade:	Размера:	Ивана Цветковић, Ђорђе Стошић, Лазар Динић
април 2023.	април 2023.	Бр. листа:	
		1	

Назив:

**ПЕТРЛАШ - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ МЕШТАНИМА У
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ**

АДРЕСА: Село Петрлаш

Катастарски подаци:
на катастарској парцели број
4186/1 КО Петрлаш

ГПС координате:

N: 4769440 E: 645749

Ситуациони план: Извор Геосрбија

Спомен плоча на фасади зграде Задружног дома у селу Петрлаш (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Постављена је на фасади зграде Задружног дома у центру села. Свечано је откривена 1. маја 1954. године. Начињена је од вештачког камена.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

В знак на благодарност за борбата срещу
германските и български фашиста, за свободна
социјалистическа Југославия, на падналите бойци
в народно ослободителната борба
Владимир Г. Панов, роден 1914 год. убит 1941 год
Крум П. Дончев, роден 1914 год убит 1941 год
Йордан К. Гогов, роден 1923 год. убит 1943 год
Борис В. Гърбов, роден 1916 год. убит 1945 год
Петар А. Петров, роден 1919 год. убит 1945 год.
Богдан С. Станчев, роден 1924 год. убит 1945 год.
Никола И. Станчев, роден 1924 год. загинал из несре-
тен случай 1947 г.
1 май 1954 год. Гражданите од село Петрѝлаш

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Из Петрѝлаша је пало укупно седам мештана, од чега су тројица жртве фашистичког терора, а још тројица су погинули на Сремском фронту 1945. године, док је један несретним случајем изгубио живот 1947. године.

Дом културе/задруга на к.п. број 4186/1 КО Петрѝлаш изграђен је 1949. године (главни мајстор је Века из Крупца звани “брзи Века”). “Културни дом” у свом саставу има пространу салу са бином и билетарницом, читаоницу, продавницу и канцеларију.

Дом културе/задруга на кп број 4186/1 КО Петрлаш (ЗЗСК Ниш, 1980.)

Дом културе/задруга на кп број 4186/1 КО Петрлаш (ЗЗСК Ниш, З. Радосављевић, 2020.)

Дом културе/задруга на кп број 4186/1 КО Петрлаш (ЗЗСК Ниш, З. Радосављевић, 2020.)

Дом културе/задруга на кп број 4186/1 КО Петрлаш (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

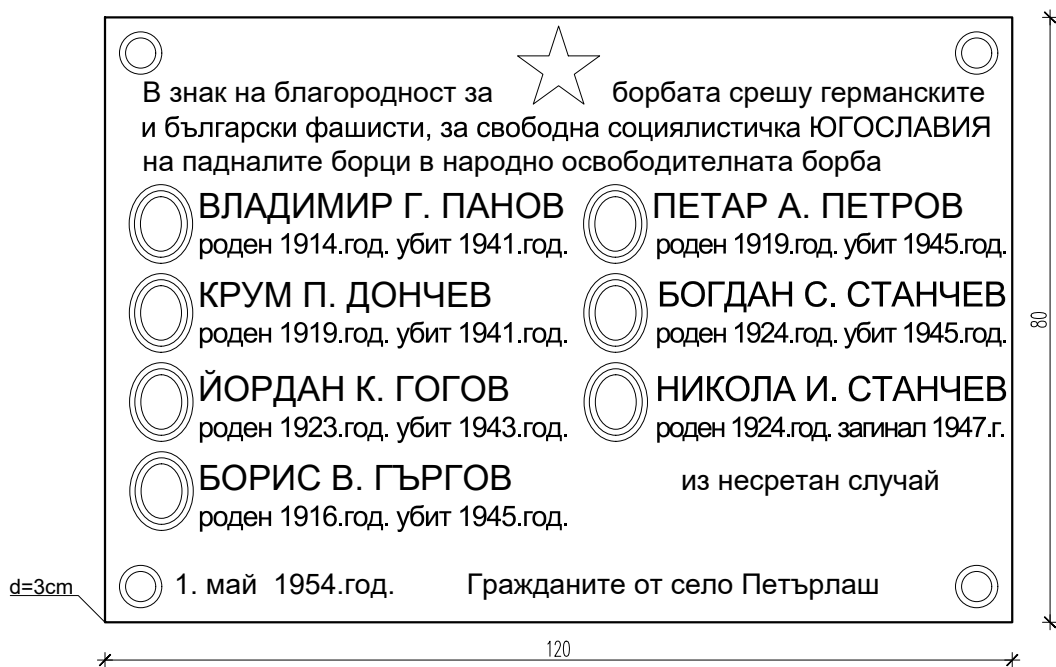
Тренутно стање ратног меморијала је задовољавајуће. Текст на спомен плочи је читљив и препознатљив. Фотографије палих бораца на спомен плочи су јасно видљиве и у добром стању. Недостаје фотографија палог борца Владимира Г. Панова.

Задружни дом Петрлаш (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен плочу осигурати од могућег оштећења;
- Спровести редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Спомен плоча се налази у солидном стању, препоручује се чишћење и прање мермерне плоче меким четкама, уз употребу благих детерџената и водоник-пероксида. Поступак чишћења као и ретуширања текста, одговарајућом висококвалитетном бојом за камен, спровести по потреби;
- Препорука је нанети завршну импрегнацију адекватним висококвалитетним премазима који су безбојни, транспарентни, паропропусни, водонепропусни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
- Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи или контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења власник/корисник објекта о томе обавештава надлежни орган општине Димитровград.

	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ		
	Ратни меморијали на територији града Димитровграда		
Назив:	Петрлаш Спомен плоча палим мештанима у Народноослободилачком рату		
Адреса:	Село Петрлаш, на катастарској парцели број 4186/1 КО Петрлаш		
Садржај:	Изглед споменика	Размера: 1:10	Документација/снимање/обрада:
Датум снимања: април 2023.	Датум тех.обраде: април 2023.	Бр. листа: 1	Ивана Цветковић, Борђе Стошић, Лазар Динић

Назив:

**ПОГАНОВО - СПОМЕН ЧЕСМА ПАЛИМ МЕШТАНИМА У
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ**

АДРЕСА:

Село Поганово

Катастарски подаци:

на катастарској парцели број
3633 КО Поганово

ГПС координате:

N: 4758784 E: 635810

Ситуациони план: Извор Геосрбија

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Спомен чесма се налази у центру села испред зграде Месне канцеларије и Дома културе. Грађена је у облику призме од камених блокова, са додатним елементима у два нивоа који фланкирају чесму са обе стране. Спомен чесма је подигнута 1954. године, поводом десетогодишњице ослобођења од фашизма.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

В чест на падналите в Народно освободителната
война бойци от село Поганово.

Манойлов Л. Васил роден на 8-II- 1915г. загинал 1944г.

Марков Д. Васил роден на 16-VIII -1924г. загинал 1945г.

Златков И. Илия роден на —-1920г загинал 1945г

Мишић Димитър роден на —-1901г. убит 1943г.

29 ноември 1954 г. Населението от с Поганово

1954

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

На чесми су уклесана имена четворице мештана погинулих у Другом светском рату. Тројица су погинули у борбама за ослобођење Југославије, од којих су двојица пала 1945. године, а један 1944. године. Један мештанин је жртва фашистичког терора.

Спомен чесма испред Дома културе у селу Поганово (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

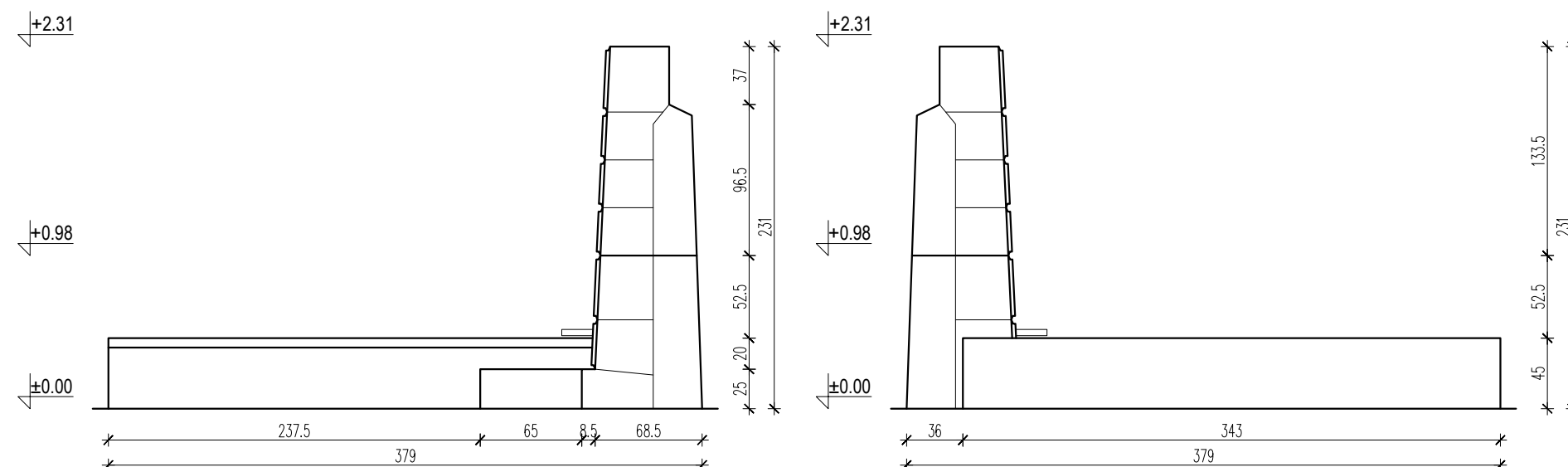
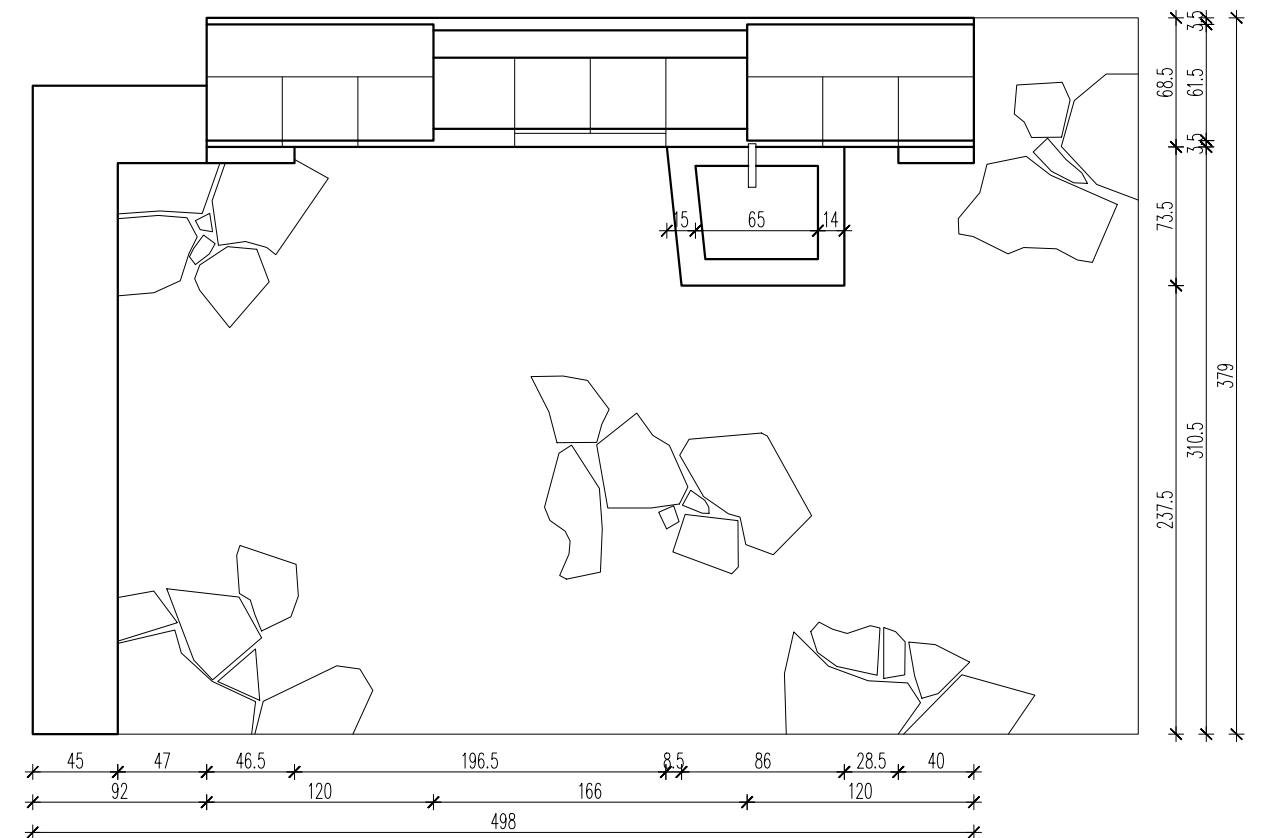
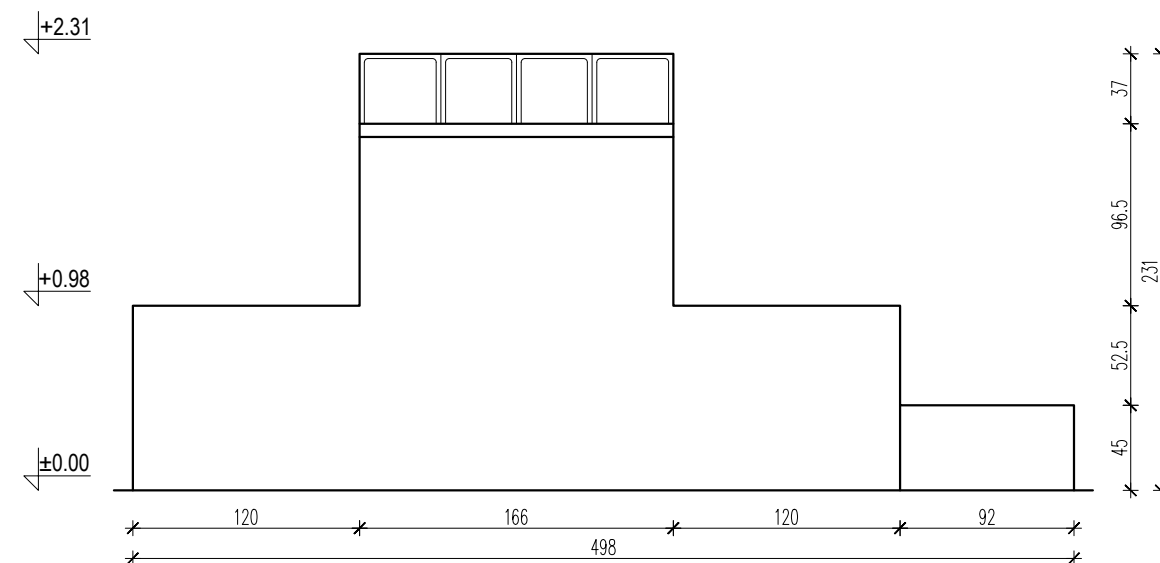
Спомен чесма налази се у релативно задовољавајућем стању. Потребно је планирати конзерваторске радове на спомен чесми и уређење непосредне околине, радове на санацији приступних стаза, обнављање зеленила, као и редовно чишћење од смећа. Неопходно је поштовати одредбе Закона о ратним меморијалима за све будуће интервенције на ратном меморијалу и његовој околини.

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен чесму осигурати од могућег оштећења;
- Спроводити редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Осигурати редовно одржавање зелених површина и чишћење простора у непосредној близини споменика;
- Спомен плочу од белог мермера третирати конзерваторским поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инванзивних;
- Плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе. Аплицирати раствор 10% водоник-пероксида, сачекати да хемикалија одреагује око 30 минута, након чега је потребно механички третирати површину која се чисти употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадње;
- Финално импрегнирати и заштити плочу одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
- Радове на обнови, уређењу, текућем одржавању и конзерваторско -

рестаураторским радовима могуће је планирати под условом да се тиме обезбеди историјска веродостојност, очува изворни изглед и ауторско решење, материјали и начин обраде;

- Са озиданог постамента обити пропале и труле делове малтера и извршити поновну завршну обраду у свему по узору на изворни изглед;
- Око мермерне плоче обијања вршити пажљиво, ситним алатима како не би дошло до оштећења;
- Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи или контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Очистити простор у непосредној близини спомен обележја, од прераслог растиња. Уредити приступ као и непосредно окружење, и спроводити редовно одржавање у циљу достојанственог и примереног изгледа;
- Спомен чесму оспособити за рад и вратити јој изворну функцију;
- Плато око споменика поплочати и уредити на начин примерен ратном меморијалу;
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења, месна заједница о томе обавештава надлежни орган општине Димитровграда.

		ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ	
		Ратни меморијали на територији града Димитровграда	
Назив:		Поганово Спомен чесма палим мештанима у народноослободилачком рату	
Адреса:		Село Поганово, на катастарској парцели број 3633 КО Поганово	
Садржај: Основа и изгледи споменика		Размера: 1:40	Документација/снимање/обрада: Ивана Цветковић, Ђорђе Стошић, Лазар Динић
Датум снимања: април 2023.	Датум тех.обrade: април 2023.	Бр. листа: 1	

Назив:**РАДЕЈНА - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ****АДРЕСА:**

Село Радејна

Катастарски подаци:на катастарској парцели број
776 КО Радејна**ГПС координате:**

N: 4767760 E: 649078

Ситуациони план: Извор Геосрбија

Спомен плоча у селу Радејна (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Спомен плоча од белог мермера била је постављена на згради основне школе. Откривена је на Дан бораца 4. јула 1959. године. Ова зграда је оштећена у земљотресу.

Спомен плоча је премештена на зграду месне канцеларије/сада сеоске амбуланте.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

В народната револуција като бойци на
народно-ослободителната војска на Југо-
славия загинаха на 12-IV- 1945 г. при река
Босут в Хърватско -

Аспарух А. Йоцев

Ефтим М. Рангелов

- за свобода, братство и единство - за
щаслив живот на югославските народи.

4 јули 1959 г.

Граждани на село

Радейна

ЧЕСТВАНЕ НА 4 ЈУЛИ- ДЕН НА БОРЕЦА

Съюз на бойците и
Сдружението на запасни-
те офицери от Димитров-
град направиха съвместна
програма за чествување
на 4 јули—Ден на бореца и
7 јули—Ден на встанье-
то в Србија. Според тази
програма централното
тържество, ще се състои
в Димитровград на 3 јули
вечерта. Също така, таки-
ва тържествени събрания
ще се състоят и в оста-
налите села на Общината.
Ще се организира и пар-
тизански марш по следи-
те на Димитровградския
партизански отред „Мом-
чил Войвода“.

В Радейна ще стане
тържествено откривање на
възпоменателна плоча на
загиналите борци.

На 6 јули ще стане сър-
евнување в стрелба с пу-
шка от малък калибър.

На 7 јули през целия
ден ще станат другарски
срещи в околността на
Димитровград а вечерта
другарска вечер и среща
на бойците от народно-
ослободително движење.

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

У народноослободилачком рату из села Радејне пала су два борца. Погинули су у борбама за ослобођење Југославије, априла 1945. године, у саставу 22. српске дивизије НОВЈ приликом пробоја Сремског фронта.

Спомен плоча у селу Радејна (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

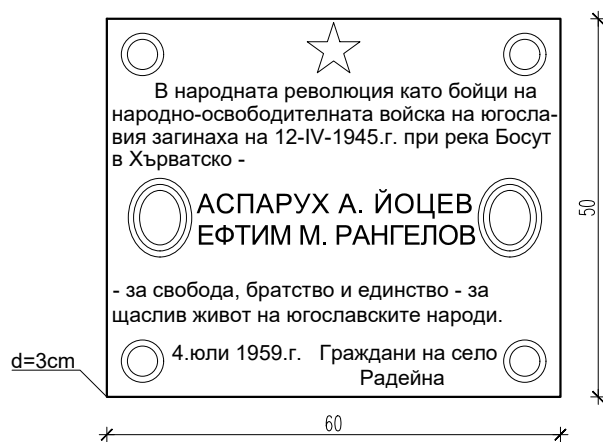
ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Ратни меморијал се налази на фасади зграде у којој је смештена амбуланта.

Спомен плоча није у адекватном стању, потребно је очистити конзерваторским поступцима и освежити текст.

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен плочу осигурати од могућег оштећења;
- Спровојати редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Спомен плочу од белог мермера третирати одговарајућим поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инвазивних. Спомен плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе и употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрађње;
- Финално импрегнирати и заштити спомен плоче одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и

	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ		
	Ратни меморијали на територији града Димитровграда		
Назив:	Радејна Спомен плоча палим мештанима у НОР-у		
Адреса:	Село Радејна, на катастарској парцели број 776 КО Радејна		
Садржај: Изглед споменика	Размера: 1:10		Документација/снимање/обрада: Ивана Цветковић, Борђе Стошић, Лазар Динић
Датум снимања: април 2023.	Датум тех.обраде: април 2023.	Бр. листа: 1	

Назив:

**СЕНОКОС -/ЗНАМЕНИТО МЕСТО/СПОМЕН ЧЕСМА ОСНИВАЊА
ЦАРИБРОДСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА**

АДРЕСА: Село Сенокос

Катастарски подаци:
на катастарској парцели број
651 КО Сенокос

ГПС координате:

N: 4781436 E: 657565

Ситуациони план:Извор Геосрбија

Спомен чесма у атару села Сенокос (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Подигнута је на месту познатијем као Извориште (Марина чесма), удаљеном од Сенокоса око три километара, сеоским путем који води за Шумско газдинство. Право место формирања партизанског одреда удаљено је од спомен чесме још 1,5 километара, на месту где извире река Височица. Место где је подигнута спомен чесма је пуно зеленила, а шумовити брежуљци и ливаде, испресецане планински поточима представљају изванредан природни амбијент. У таквом амбијенту подигнута је спомен чесма од ломљеног камена, са централним делом у облику призме, на који се лево и десно надовезују нижи потпорни зидови. Прилаз до чесме води преко мањег моста којим се премошћује река Височица, а испред чесме је плато од бетона и камена.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

+++

Порешение на Окръжния
комитет на ОКП Пирот на това
място на 2 юни 1944 год. е формиран
Царибродски партизански
отряд “Момчил Войвода”.

7 юли 1975 год.
Изворище

СУБНОР от община
Димитровград

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Царибродски партизански одред формиран је 2. јуна 1944. године, под називом “Момчило Војвода”, на Изворишту реке Височице, у подножју Старе планине, на три километара од села Сенокоса. Према неким изворима, одред је на дан оснивања имао седам бораца (Лексикон НОР Југославије од 1941-1945. год, Бгд., књ. 1, 1980, стр. 153). Заправо имао је преко двадесет бораца по тврдњи Живка Виденова, председника СУБНОР-а Димитровград из 1985. године. Број бораца је свакодневно растао, тако да је крајем септембра имао око 130 бораца. Борио се у реону Цариброда против остатака непријатељских јединица. Дејствовао је и на територији Бугарске. Почетком октобра Царибродски партизански одред је прерастао у бригаду са око 600 бораца, која је истог месеца ушла у састав Осме српске бригаде (Лексикон НОР Југославије од 1941.-1945. год, Бгд., књ. 1, 1980, стр. 153).

Царибродски одред је прву оружану акцију имао 17. јуна 1944. године у селу Каменици, где су спалили општинску зграду и ликвидирали фашистичку власт у Високу. У саставу Осме српске бригаде, односно 22. ударне дивизије учествовала је крајем октобра и у новембру 1944. године у ослобађању Косова и Метохије, а током децембра у борбама у Санцаку. Такође, учествовала је у пробоју Солунског фронта.

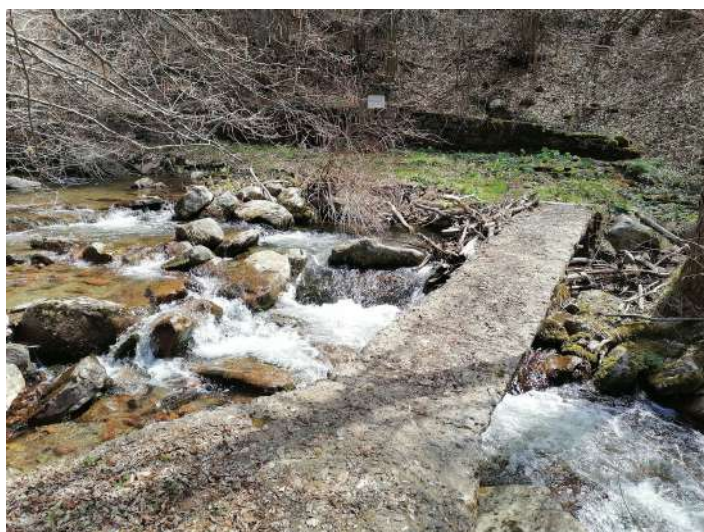
„Титово ноло“ в „Изворице“

Изворице край Сенокос (1975 г.)

Спомен чесма у атару села Сенокос,
приступ ка чесми (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић,
2023.)

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Знаменито место/спомен чесма се налази у веома запуштеном стању. Потребно је планирати конзерваторске радове на спомен чесми и уређење непосредне околине, обнављање зеленила, радове на санацији приступних стаза, као и редовно чишћење и одржавање засада. Неопходно је поштовати одредбе Закона о ратним меморијалима за све будуће интервенције на ратном меморијалу и његовој околини.

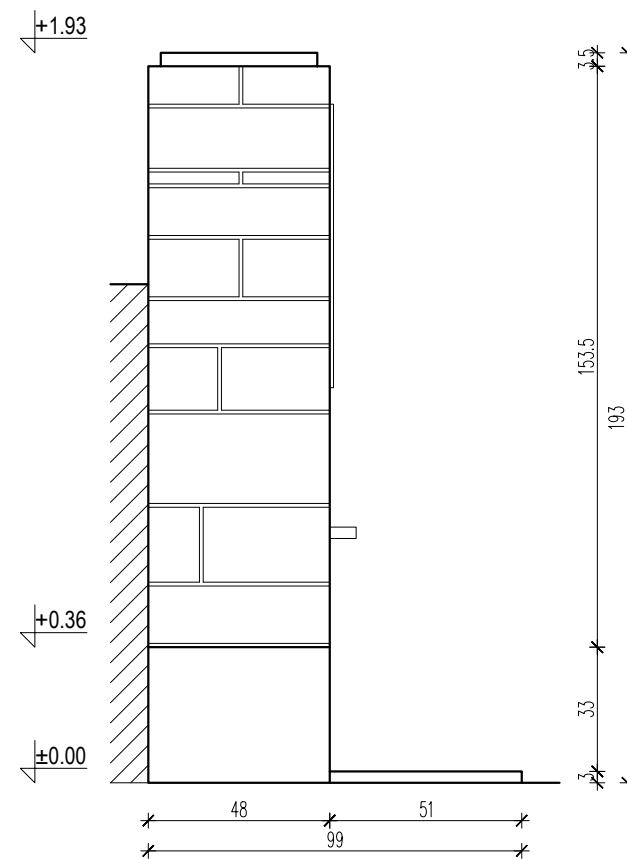
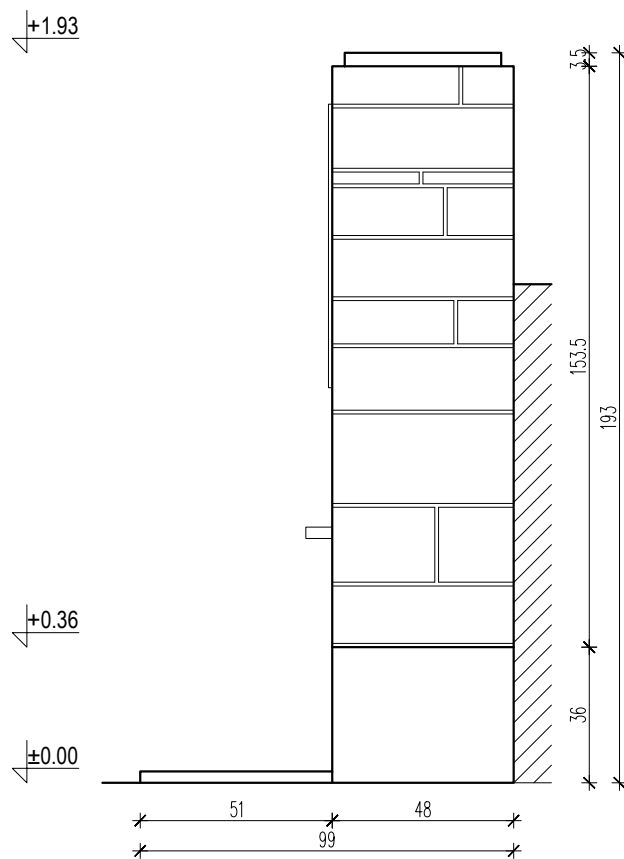
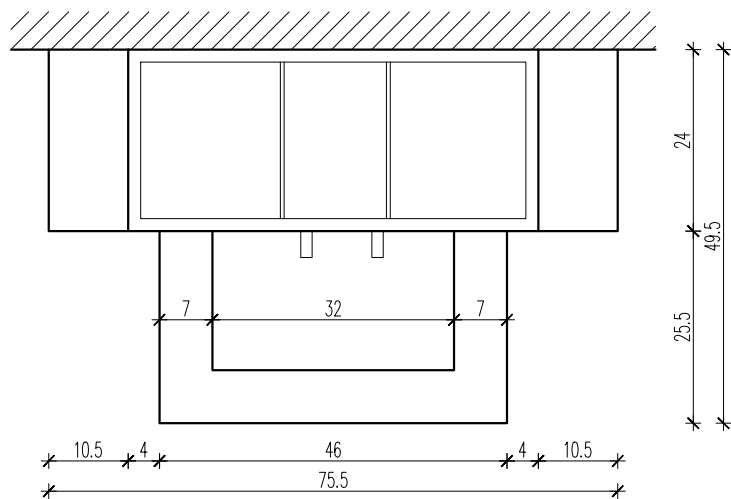
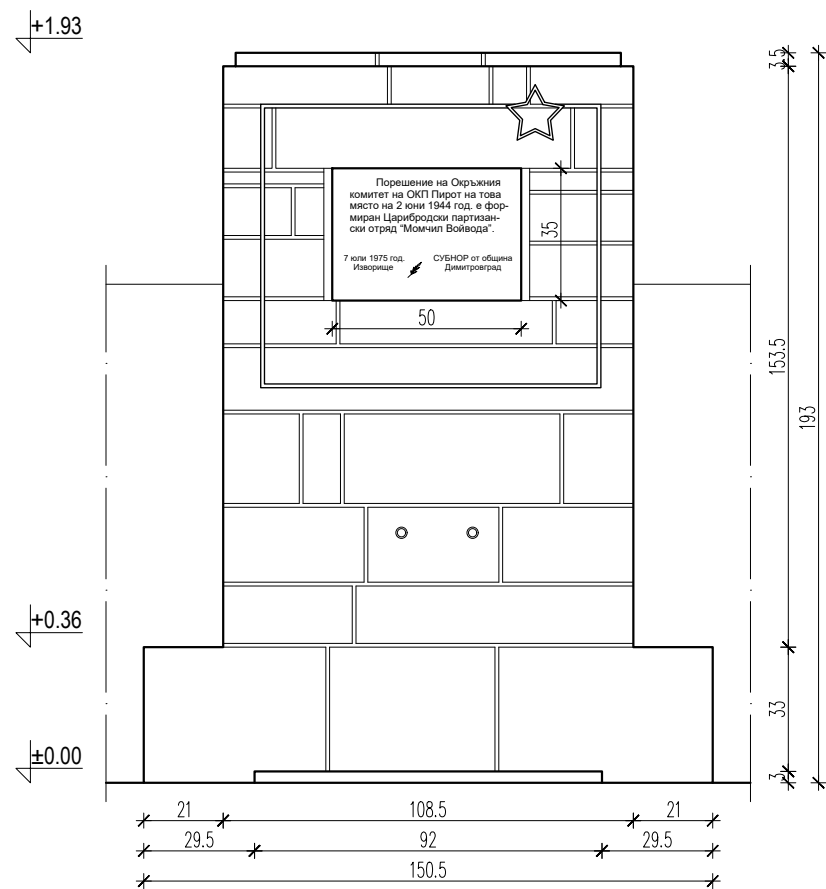

Спомен чесма у атару села Сенокос (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен чесму осигурати од могућег оштећења;
- Спроводити редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Осигурати редовно одржавање зелених површина и чишћење простора у

- непосредној близини споменика;
- Спомен плочу од белог мермера третирати конзерваторским поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инванзивних;
 - Спомен плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе. Аплицирати раствор 10% водоник-пероксида, сачекати да хемикалија одреагује око 30 минута, након чега је потребно механички третирати површину која се чисти употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадње;
 - Финално импрегнирати и заштити плочу одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
 - Радове на обнови, уређењу, текућем одржавању и конзерваторско - реставраторским радовима могуће је планирати под условом да се тиме обезбеди историјска веродостојност, очува изворни изглед и ауторско решење, материјали и начин обраде;
 - Са озиданог постаментa обити пропале и труле делове малтера и извршити поновну завршну обраду у свему по узору на изворни изглед;
 - Око мермерне плоче обијања вршити пажљиво, ситним алатима како не би дошло до оштећења;
 - Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи или контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
 - Очистити простор у непосредној близини спомен обележја, од прераслог растиња. Уредити приступ као и непосредно окружење, и спроводити редовно одржавање у циљу достојанственог и примереног изгледа;
 - Спомен чесму оспособити за рад и вратити јој изворну функцију;
 - Плато око спомен чесме поплочати и уредити на начин примерен ратном меморијалу;
 - Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
 - Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења, месна заједница о томе обавештава надлежни орган општине Димитровграда.

	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ		
	Ратни меморијали на територији града Димитровграда		
Назив:	Извориште код села Сенокос Спомен чесма - обележје места оснивања Царибродског партизанског одреда		
Адреса:	Село Сенокос, на катастарској парцели број 651 КО Сенокос		
Садржај: Основа и изгледи споменика	Размера: 1:20	Документација/снимање/обрада: Ивана Цветковић, Ђорђе Стошић, Лазар Динић	
Датум снимања: април 2023.	Датум тех.обраде: април 2023.	Бр. листа: 1	

Назив:
СЕНОКОС - СПОМЕН ЧЕСМА БОРЦИМА ЦАРИБРОДСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА

АДРЕСА:
Село Сенокос

Ситуациони план: Геосрбија

Катастарски подаци:
на катастарској парцели број
3130/3 КО Сенокос

ГПС координате:
N: 4778652 E: 656608

Спомен чесма у селу Сенокос (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Налази се у центру села. Сеоска чесма је саграђена у периоду између два светска рата. Грађена је од ломљеног камена. На чесми је 7. јуна 1975. године свечано откривена спомен плоча која сведочи о оснивању Царибродског партизанског одреда на Изворишту у близини села Сенокоса 2. јула 1944. године.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

Гражданите на Сенокос през време
на НОБ оказаха пълна подкрепа и помош
на бойците от Царибродския партизански
отряд формиран на 2 юни 1944 год. при
“Изворище” /3 км. от това място/.

Бойците и гражданите от димит-
ровградско исказиват им за това пъл-
на благодарност.

7 юли 1975 год

СУБНОР от община

Димитровград

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Спомен плоча на чесми је постављена у част формирања Царибродског партизанског одреда и сарадње народа села Сенокос са партизанским одредом. Место оснивања одреда било је на изворишту реке Височице, удаљеном од Сенокоса око 3 километара.

Възпоменателната плоча в Сенокос откриха Н. Виденов и К. Драгичевич

Спомен чесма палим борцима у села Сенокос, изглед са откривања (лево) и тренутно стање, ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023. године (десно)

Спомен чесма палим борцима у села Сенокос (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

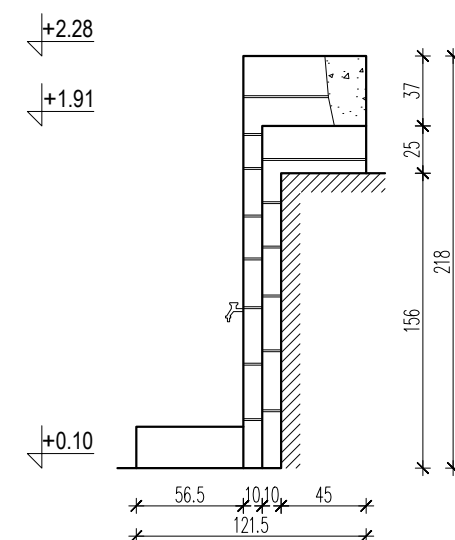
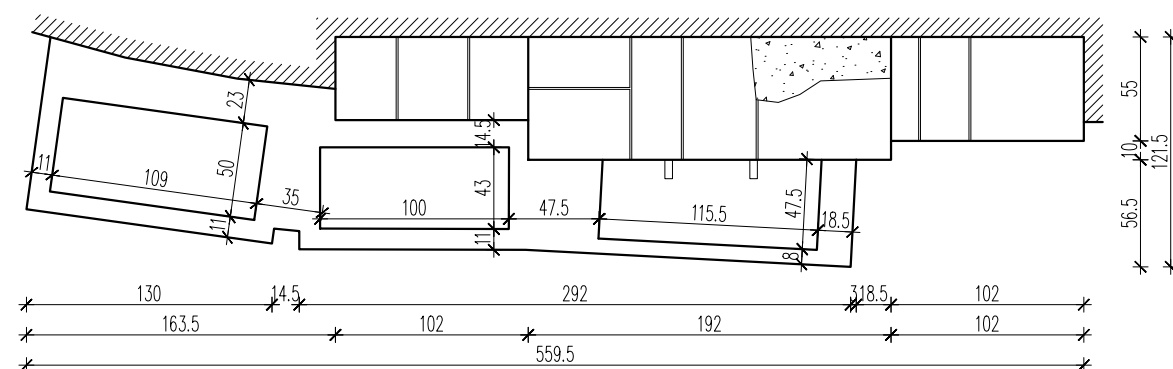
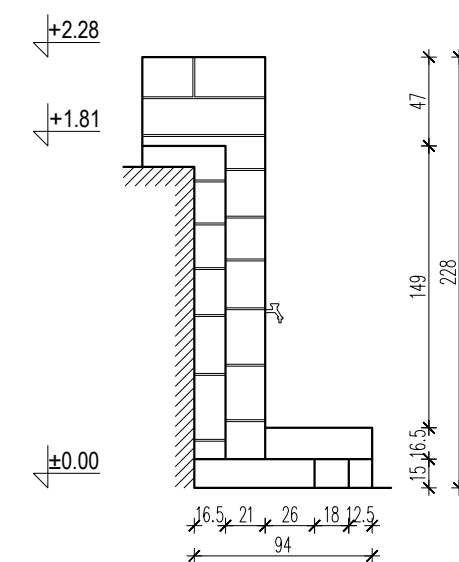
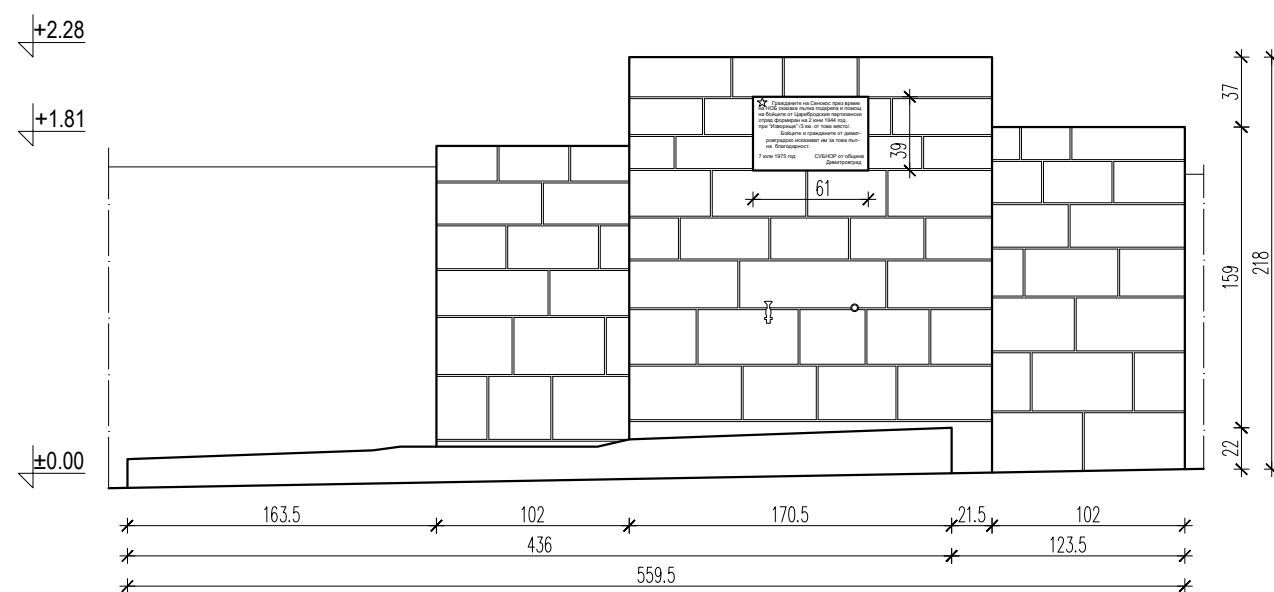
Спомен чесма налази се у релативно задовољавајућем стању. Потребно је планирати конзерваторске радове мањег обима на спомен чесми и уређење непосредне околине, обнављање зеленила, радове на санацији приступних стаза, као и редовно чишћење од смећа и одржавање засада. Неопходно је поштовати одредбе Закона о ратним меморијалима за све будуће интервенције на ратном меморијалу и његовој околини.

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен чесму осигурати од могућег оштећења;
- Спроводити редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Осигурати редовно одржавање зелених површина и чишћење простора у непосредној близини споменика;
- Спомен плочу од црног мермера третирати конзерваторским поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инвазивних;
- Плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе. Аплицирати раствор 10% водоник-пероксида, сачекати да хемикалија одреагује око 30 минута, након чега је потребно механички третирати површину која се чисти употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадне;
- Финално импрегнирати и заштити плочу одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења

изглед и структура материјала;

- Радове на обнови, уређењу, текућем одржавању и конзерваторско - рестаураторским радовима могуће је планирати под условом да се тиме обезбеди историјска веродостојност, очува изворни изглед и ауторско решење, материјали и начин обраде;
- Са озиданог постаментa обити пропале и труле делове малтера и извршити поновну завршну обраду у свему по узору на изворни изглед;
- Око мермерне плоче обијања вршити пажљиво, ситним алатима како не би дошло до оштећења;
- Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи или контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Очистити простор у непосредној близини спомен обележја, од прераслог растиња. Уредити приступ као и непосредно окружење, и спроводити редовно одржавање у циљу достојанственог и примереног изгледа;
- Спомен чесму оспособити за рад и вратити јој изворну функцију;
- Плато око спомен чесме поплочати и уредити на начин примерен ратном меморијалу;
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења, месна заједница о томе обавештава надлежни орган општине Димитровграда.

 ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ			
Ратни меморијали на територији града Димитровграда			
Назив:		Сенокос	
Адреса:		Село Сенокос, на катастарској парцели број 3130/3 КО Сенокос	
Садржај:		Размера:	Документација/снимање/обрада:
Основа и изгледи споменика		1:40	Ивана Цветковић,
Датум снимања:		Бр. листа:	Ђорђе Стошић,
април 2023.		1	Лазар Динић
Датум тех.обrade:			
април 2023.			

Назив:
СМИЛОВЦИ - СПОМЕНИК ПАЛИМ МЕШТАНИМА У
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ

Катастарски подаци:
на катастарској парцели број
1754 КО Смиловци

A black and white photograph of the entrance to the Bala Memorial Park. In the center, a stone pillar topped with a globe stands behind a metal fence. A plaque on the pillar is adorned with a wreath. To the left, a building is under construction, and hills are visible in the background.

130

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Подигнут је на најдоминантнијем месту у селу, на брегу код цркве, у махали Сред село. Споменик је у облику призме, у три нивоа, и постављен је на двостепеном постољу. Обложен је вештачким каменом. На врху је постављена буктиња/вечни пламен од камена. На средишњем делу споменика, у мањем удубљењу, постављена је спомен плоча од белог материјала. Око споменика је ограда од бетона, постављена у два нивоа због пада терена.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

Запис на споменику:

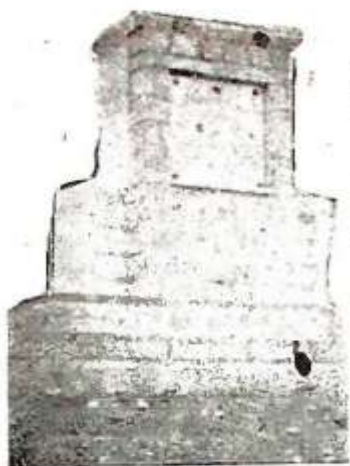

“ В Народната револуция наднаха хиляди
наши най-добри синове. На техната път израстна
нова Социалистическа Титова Югославия - символ
на мира и социјализма.
В чест на падналите бойци от с. Смиловци вдигнаме
тѝзи въспоментална плоча.
Руско В. Ценков роден 1914 год. загинал 1945г.
Тодор В. Георгиев роден 1924 год. загинал 1945г.
Петар В. Гогов роден 1924 год. загинал 1945г.
Георги А. Илиев роден 1923 год. загинал 1945г.
Генча Г. Костоев роден 1925год. загинал 1944г.
4.јули 1956 г. Организацията на съюза на бойците
и гражданството на с. Смиловци.”

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Споменик је подигнут у знак сећања и захвалности палим мештанима из села Смиловца у борбама за ослобођење наше земље од фашиста 1944. и 1945. године. Од укупно пет палих бораца, један је погинуо 1944. године у Босни, а остала четворица 1945. године на Сремском фронту.

ПАМЕТНИК НА ЗАГИНА- ЛИТЕ В НОБ

СМИЛОВЦИ. По по-
чин на местната органи-
зация на Съюза на бойци
те смиловчани построи
в центъра на селото памет-
ник на загиналите от
Смиловци през Народно-
освободителната война на
югославските народи.

ГОД. 1 БРОЙ 2
ПИРОТ, 1 ЈУЛИ 1959 ГОД.

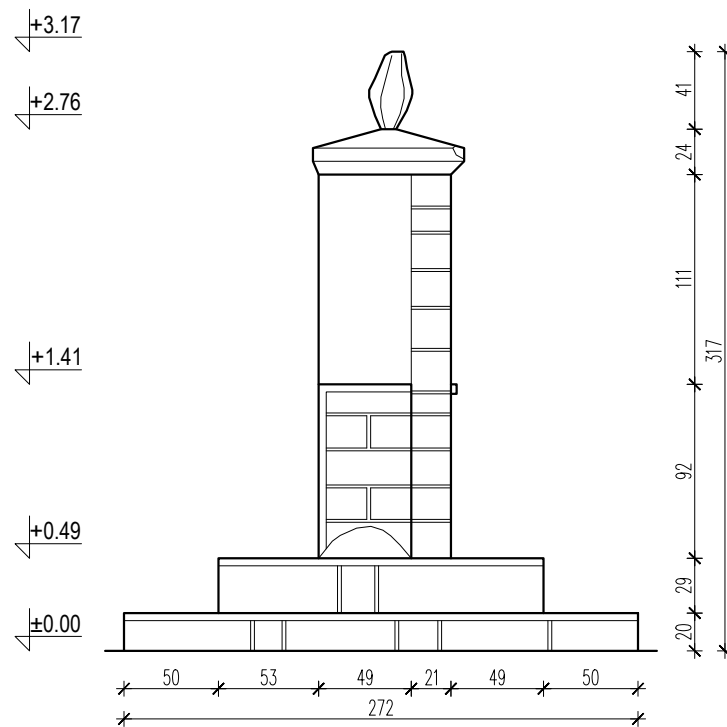
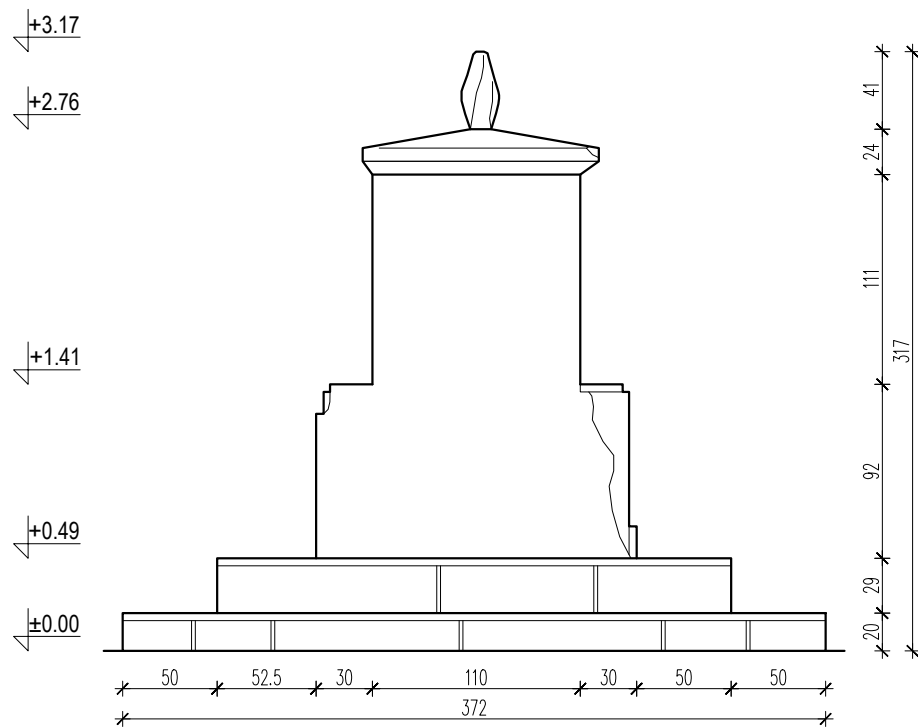
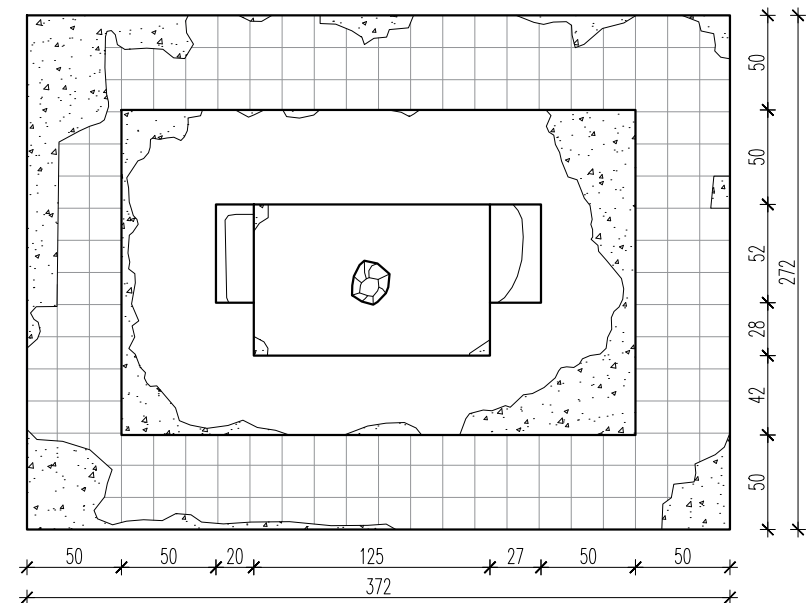
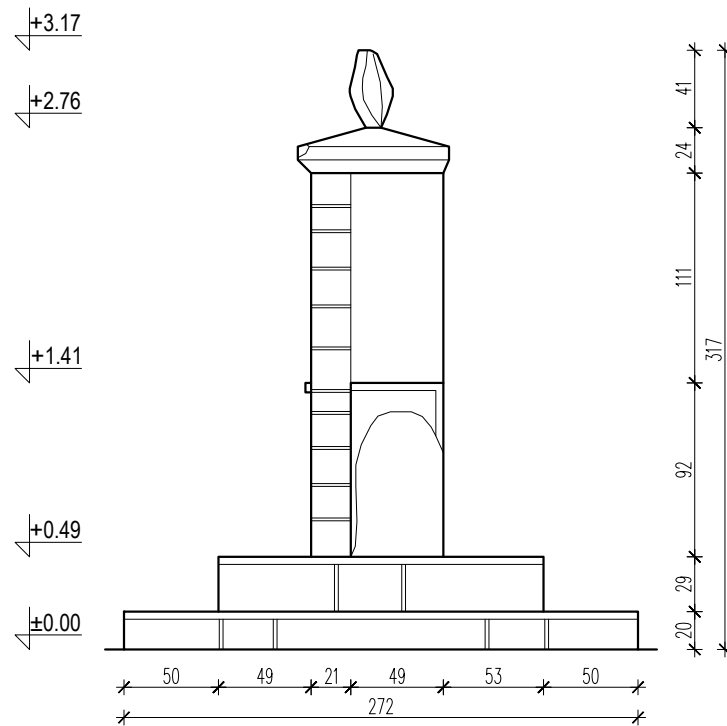
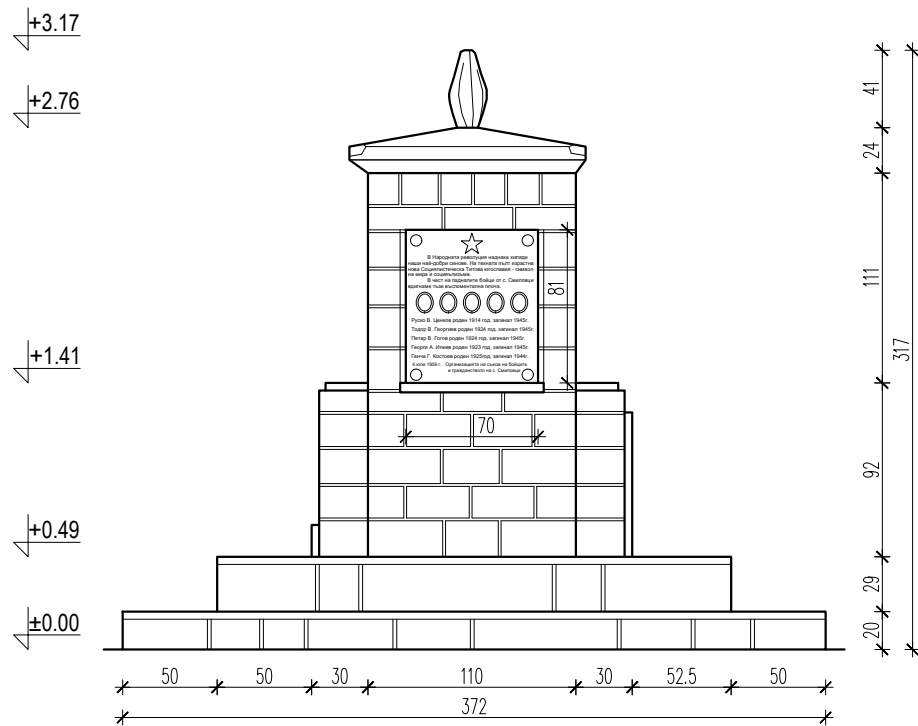
Спомен чесма у селу Смиловци (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

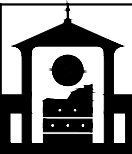
ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Споменик се налази се у релативно задовољавајућем стању. Потребно је планирати конзерваторске радове и уређење непосредне околине, обнављање зеленила, радове на санацији приступних стаза, редовно чишћење од смећа, и одржавање засада. Неопходно је поштовати одредбе Закона о ратним меморијалима за све будуће интервенције на ратном меморијалу и његовој околини.

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Споменик осигурати од могућег оштећења;
- Спроводити редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Осигурати редовно одржавање зелених површина и чишћење простора у непосредној близини споменика;
- Спомен плочу од белог мермера третирати конзерваторским поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инвазивних;
- Плочу опрати и очистити од наслага прљавштина, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе. Аплицирати раствор 10% водоник-пероксида, сачекати да хемикалија одреагује око 30 минута, након чега је потребно механички третирати површину која се чисти употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадне;
- Финално импрегнирати и заштити плочу одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
- Радове на обнови, уређењу, текућем одржавању и конзерваторско-рестаураторским радовима могуће је планирати под условом да се тиме обезбеди историјска веродостојност, очува изворни изглед и ауторско решење, материјали и начин обраде;
- Са озиданог постаментa обити пропале и труле делове малтера и извршити поновну завршну обраду у свему по узору на изворни изглед
- Око мермерне плоче обијања вршити пажљиво, ситним алатима како не би дошло до оштећења;
- Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи или контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења, месна заједница о томе обавештава надлежни орган општине Димитровграда.

	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ		
	Ратни меморијали на територији града Димитровграда		
Назив:		Смиловци Споменик палим мештанима у НОР-у	
Адреса:		Село Смиловци, на катастарској парцели број 1754 КО Смиловци	
Садржај: Основа и изгледи споменика		Размера: 1:40	Документација/снимање/обрада: Ивана Цветковић, Ђорђе Стошић, Лазар Динић
Датум снимања: април 2023.	Датум тех.обраде: април 2023.	Бр. листа: 1	

Назив:

**ТРНСКИ ОДОРОВЦИ - СПОМЕН ПЛОЧА ПАЛИМ МЕШТАНИМА У
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ**

АДРЕСА: Село Трнски
Одоровци

Катастарски подаци:
на катастарској парцели број
2721/1 КО Трнски Одоровци

ГПС координате:
N: 4757244 E: 631659

Ситуациони план: Геосрбија

Спомен плоча у селу Трнски Одоровци (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Постављена је на фасади зграде основне школе “Христо Ботев”.

Свечано је откривена на Дан устанка 7. јула 1963. године. Плоча је од белог мермера.

САДРЖАЈ СПОМЕН ПЛОЧЕ:

В неравната борба срещу

фашизма, за нашата

братска общност СФРЈУ, храбро

загинаха нашите съселани:

Мирко Г. Алексов

роден 1927 г. загинал 3-5-1945 г.

Александър С. Симеонов

роден 1925 г. загинал 2-2-1945 г.

Недко Д. Цветков

роден 1922 г. загинал 1944 г.

Никола С. Петров

роден 1912 г. загинал 8-4-1941 г.

От месната организация на Съюза

на бойците от НОБ и гражданите

на с Трънско Одоровци.

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Спомен плоча обележава погибију четворице мештана палих за ослобођење земље од фашизма. Тројица су погинула у борбама на Сремском фронту, од којих су двојица пала 1945.године, а један 1944. године. Један мештанин је жртва фашистичког терора.

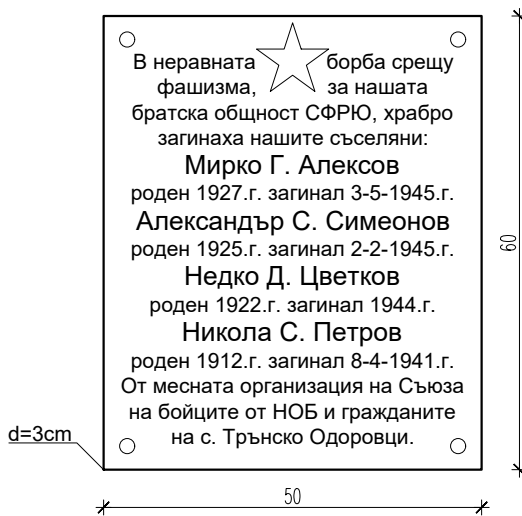

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Спомен плоча је израђена од белог мермера, са уклесаним натписом, и налази се у задовољавајућем стању.

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- Спомен плочу осигурати од могућег оштећења;
- Спроводити редовно одржавање и чишћење непосредне околине;
- Спомен плочу од белог мермера третирати одговарајућим поступцима, уз поштовање конзерваторских принципа и начела, на првом месту водити се принципом минимума интервенција и примене методе од мање инвазивних. Спомен плочу опрати и очистити од наслага прљавштине, микрофлоре и паразитске вегетације комбинацијом механичке и хемијске методе и употребом четки (различите мекоће), а потом добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадње;
- Финално импрегнирати и заштити спомен плоче одговарајућим висококвалитетним премазима који су транспарентни, отпорни на УВ зраке, и којима се не мења изглед и структура материјала;
- Поступак конзервације спомен плоче треба да изводи/контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења власник/корисник објекта о томе обавештава надлежни орган општине Димитровград.

	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ		
	Ратни меморијали на територији града Димитровграда		
Назив:	Трнски Одоровци Спомен плоча палим мештанима у Народноослободилачком рату		
Адреса:	Село Трнски Одоровци на катастарској парцели број 2721/1 КО Трнски Одоровци		
Садржај: Изглед споменика	Размера: 1:10	Документација/снимање/обрада: Ивана Цветковић, Борђе Стошић, Лазар Динић	
Датум снимања: април 2023.	Датум тех.обраде: април 2023.	Бр. листа: 1	

**СПОМЕНИЦИ ПАЛИМ МЕШТАНИМА У РАТОВИМА 1912-1918.
ГОДИНЕ**

Назив:

БРАЋЕВЦИ - СПОМЕНИК ПАЛИМ МЕШТАНИМА У РАТОВИМА ОД 1912-1918. ГОДИНЕ

АДРЕСА: Село Браћевци

Катастарски подаци:

катастарска парцела број 1573 КО
Браћевци

ГПС координате:

N: 4776040 E: 652010

Ситуациони план: Геосрбија

Изглед спомен чесме у селу Браћевци (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Налази се у центру села. Пошто је првобитно постоље од споменика уништено, горњи део споменика у облику пирамиде, висине 1,5 метара постављен је на чесми која се ту и раније налазила. Сачувани део оригиналног споменика је у облику пирамиде и на њему су исклесана имена погинулих мештана. Споменик је изграђен од камена.

Изглед споменика у селу Браћевци (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

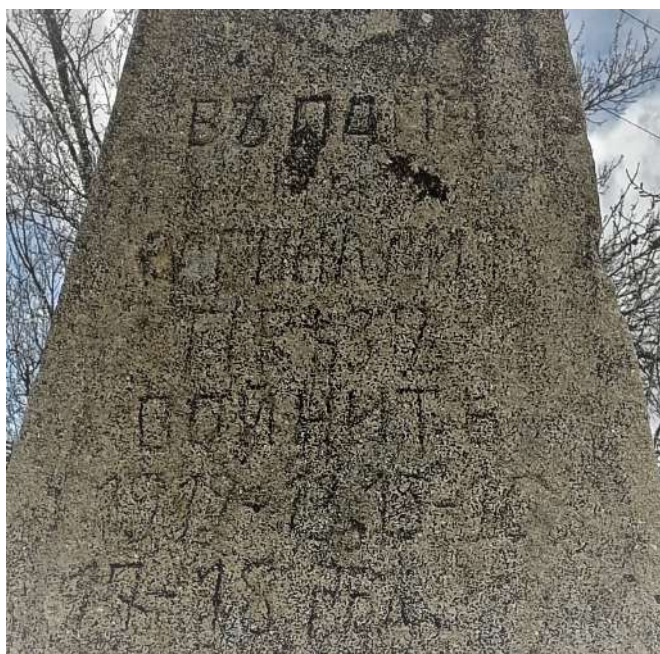
САДРЖАЈ СПОМЕНИКА:

На све четири стране споменика исписана су имена палих мештана у ратовима од 1912-1918. године. Због оштећења на споменику, имена су тешко читљива. Укупно је уписано: на источној страни девет имена, на јужној седам, а на западној и северној по четири имена палих мештана.

Тодоръ Николовъ
Ставри Тошевъ
Еленко Николовъ
Петъръ Раннгелов

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Укупно је уписано 24 имена палих мештана у балканским и Првом светском рату. Споменик је подигнут после 1920. године од стране родбине погинулих војника. Посвећен је погинулим мештанима у ратним збивањима 1912-1913, 1915-1918. године.

ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Споменик који се налази на спомен чесми изграђен је од зналачки обликоване камене пирамиде. Простор у непосредној околини споменика је неуређен и запуштен, а споменик/чесма не долази до изражаја. Камена пирамида је у стању деградације, прети му губитак споменичких својства и неопходно је планирати радове на њеној

конзервацији. Опште стање споменика је веома лоше са бројним ситнијим оштећењима. Натпис на споменику је нечитак.

Обновити ратни меморијал у изворном облику, и тиме сачувати успомену на део историје села. Ради спречавања даље деградације споменика неопходно је извести конзерваторско-рестаураторске радове.

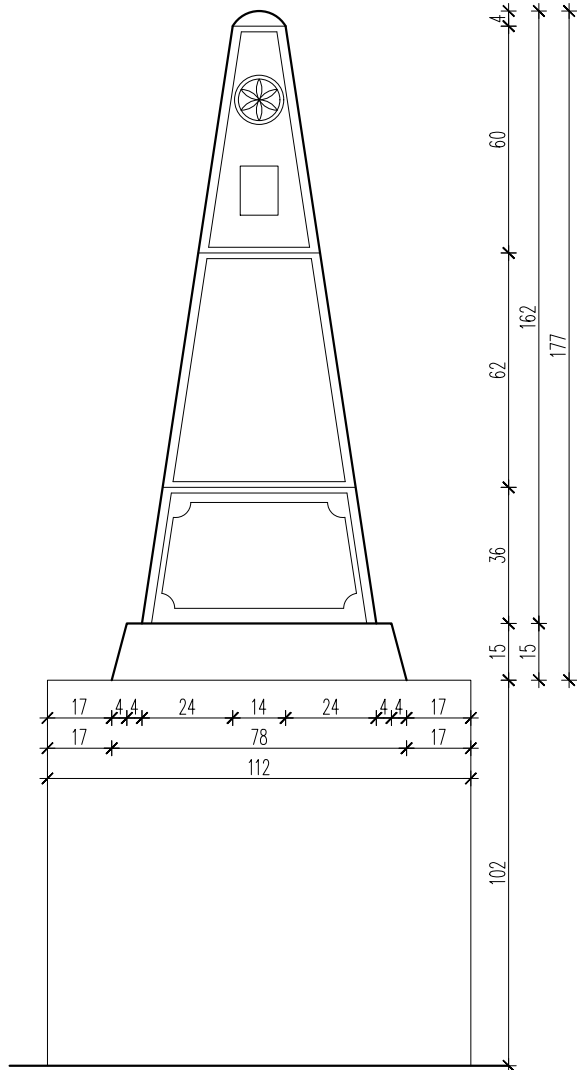
МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- На основу детаљног снимања постојећег стања, као и резултата претходног истраживања, урадити пројектну документацију која обухвата архитектонско-грађевински део и студију о стању споменика, са предлогом конзерваторско-рестаураторских радова и враћања у изворно стање;
- Споменик третирати конзерваторским поступцима - чишћење и прање, механичким и хемијским поступцима уз употребу меканих четки (различите мекоће), а потом све добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута, претходно третирати и одговарајућим биоцидима/фунгицидима. Ретуширати натпис на спомен плочи, уз све потребне предрадње;
- Поступак конзервације споменика треба да изводи или контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Очистити простор у непосредној близини спомен обележја, од прераслог растиња. Уредити приступ као и непосредно окружење, и спроводити редовно одржавање у циљу достојанственог и примереног изгледа;
- Спомен чесму оспособити за рад и вратити јој изворну функцију;
- Плато око споменика поплочати и уредити на начин примерен ратном меморијалу;
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења, месна заједница о томе обавештава надлежни орган општине Димитровград.

±2.79

±1.02

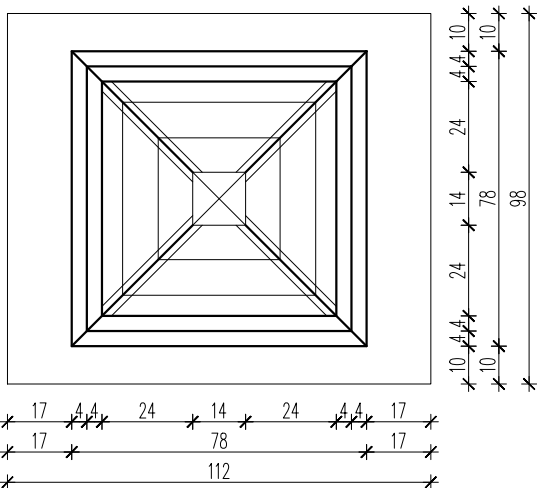
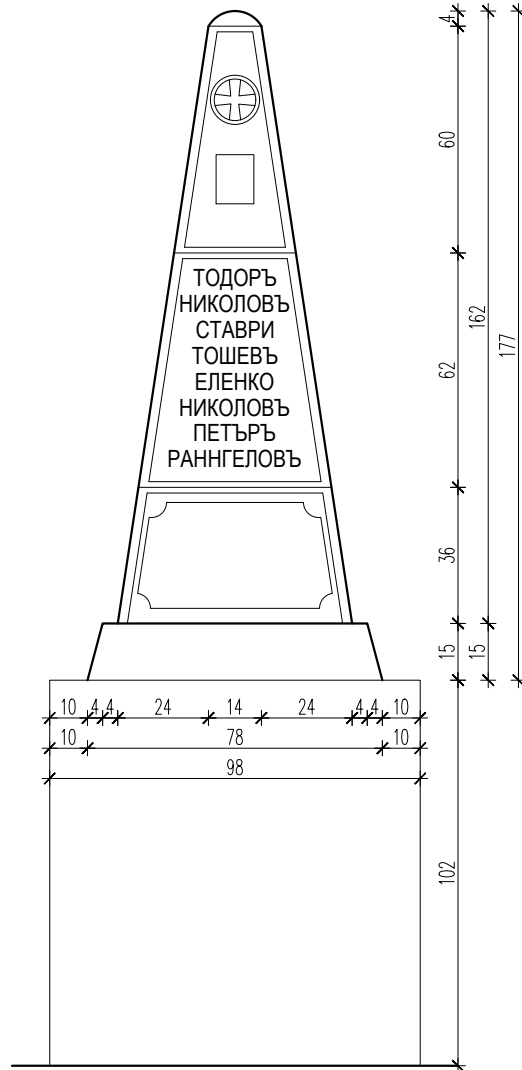
±0.00

±2.79

±1.02

±0.00

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ

Ратни меморијали на територији града
Димитровграда

Назив: Браћевци
Споменик палим мештанима у ратовима од 1912-1918. године

Адреса: Село Браћевци, катастарска парцела број 1573 КО Браћевци

Садржај:
Основа и изгледи споменика

Размера:
1:20

Документација/снимање/обрада:

Датум снимања:
април 2023.

Датум тех.обраде:
април 2023.

Бр. листа:
1

Ивана Цветковић,
Борђе Стошић,
Лазар Динић

Назив:

ВЛКОВИЈА - СПОМЕНИК ПАЛИМ МЕШТАНИМА У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ

АДРЕСА: Село Влковија

Катастарски подаци:

на катастарској парцели број
2069 КО Влковија

ГПС координате:

N: 4772365 E: 655982

Ситуациони план: Геосрбија

Изглед споменика у селу Влковија (ЗЗСК Ниш, 1980.)

МЕСТО И ОПИС ОБЈЕКТА:

Налази се у центру села - средсело. Грађен је у облику куле, постављене на четворостепеном постољу урађеном од тесаних камених блокова. На врху је крунасти/ зупчасти завршетак на коме је крст. Грађен је од зеленкастог мермера.

САДРЖАЈ СПОМЕНИКА:

Падналитъ герой през войнитъ
Јордан Иванов
убит на 6/IV 1918.г. с. Кукуреченски
дол погребен с. Черно-букъ Битолско-
южни фронтъ бѣзр 26. г. ергень

Васил Митов
убит 26/IX 1916. г. с. Пара-кѣой
Добруджа 26 г.

Сандо Димитров 22. г.
убит 1916, г. при превзимането
на Букурещъ, почива В.Трново
мл.п-рѣ Дойко Котеов 24. г.
убит 18/IX 1916. г. с. Енеже Добруджа
ф-лѣ Еленко Алексов 26. г.
убит 26/IX 1916. г. с. Пара-кѣой
Добруджа

Сотир Джунов 21 г.
убит 29/VI 1913, г на Султанъ-тере
е-рѣ Пейчо Гогов 23 г.
убит 16/IX 1918. г на Казио поле Макед.
ф-лѣ Димитѣрѣ Стефанов 29 г.

а и

15 р 25 п.пол. поданов за рединат на
15/X 1915. г. при вимането на Бела палан-
ка почива въ Пирот.

На другој страни споменика:

Отъ вечно признателните
бощи и маики

Иван Апостолов
Мито Виденов
Димитрашко Манов
Гога Иванов
Иванка Еленова
Маца Стефанова
Станка Динурова.

ИСТОРИЈСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ:

Споменик је подигнут 1921. године и на њему су уписана имена осам мештана из Влковије, који су погинули у борбама у Македонији и Добруци. Споменик су направили родитељи палих синова у ратовима током 1912-1918. године.

Споменик у селу Влковија (ЗЗСК Ниш, Ђ. Стошић, 2023.)

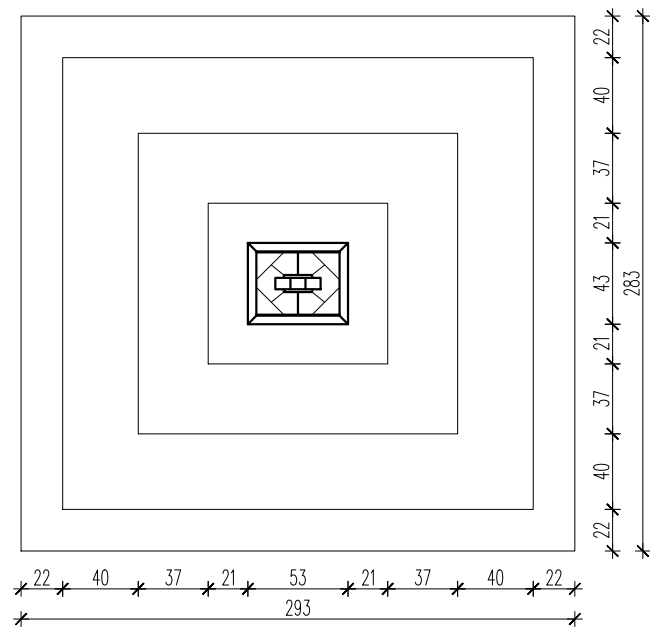
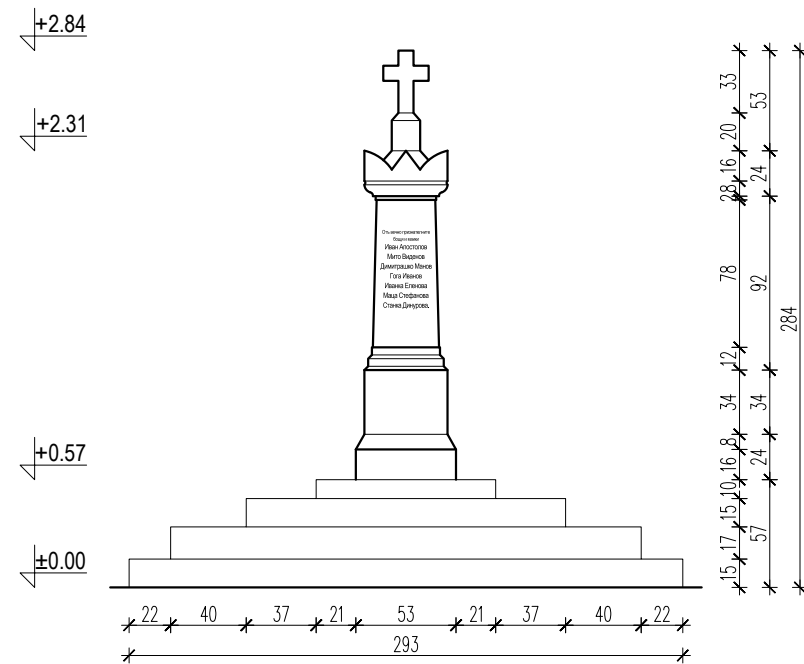
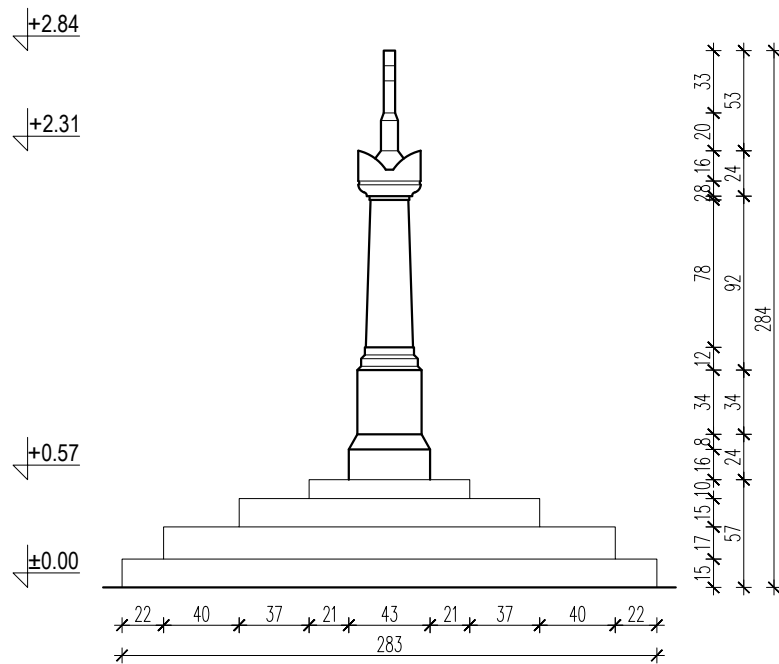
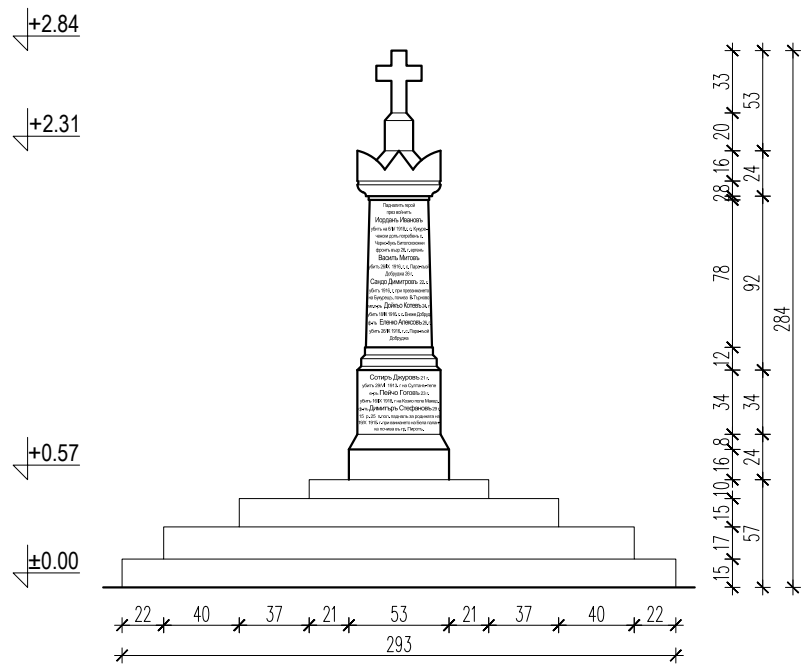
ТРЕНУТНО СТАЊЕ:

Простор у непосредној околини споменика је неуређен и запуштен. Несређена околина утиче да тако ратни меморијал не долази до изражаја, односно да буде маргинализован. Степенасто камено постоље је у стању деградације и оптерећено наслагама лишајева, па је неопходно планирати радове на конзервацији и уклањању ове инванзивне врсте. Споменик је изграђен од зналачки обликованих елемената од квалитетног мермера. Опште стање споменика је задовољавајуће, али је оптерећен наслагама нечистоћа, као и ситнијим оштећењима,. Текст на споменику је читак.

Спровести конзерваторске поступке на ратном меморијалу у циљу очувања изворног стања, и тиме сачувати успомену на део историје села. Ради спречавања даље деградације неопходно је предвидети конзерваторско-рестаураторске радове.

МЕРЕ ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТЕ:

- На основу детаљног снимања постојећег стања, као и резултата претходног истраживања, урадити пројектну документацију која обухвата архитектонско-грађевински део и студију о стању споменика, са предлогом конзерваторско-рестаураторских радова и враћања у изворно стање;
- Споменик третирати конзерваторским поступцима - чишћење и прање, механичким и хемијским поступцима уз употребу меканих четки (различите мекоће), а потом све добро испрати водом. Уколико је потребно процес поновити више пута, претходно третирати и одговарајућим биоцидима/фунгицидима. Ретуширати натпис на споменику, уз све потребне предрадне;
- Поступак конзервације споменика треба да изводи или контролише обучено лице за ову врсту послова (конзерватор за камен);
- Очистити простор у непосредној близини спомен обележја, од прераслог растиња. Уредити приступ као и непосредно окружење, и спроводити редовно одржавање у циљу достојанственог и примереног изгледа;
- Плато око споменика поплочати и уредити на начин примерен ратном меморијалу;
- Радове обављати уз претходно прописивање детаљних МТЗ и сагласности надлежног завода;
- Уколико на ратном меморијалу настану промене и оштећења, месна заједница о томе обавештава надлежни орган општине Димитровград.

	ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ НИШ		
	Ратни меморијали на територији града Димитровграда		
Назив:	Влковија Споменик палим мештанима у Првом светском рату		
Адреса:	Село Влковија, на катастарској парцели број 2069 КО Влковија		
Садржај: Основа и изгледи споменика		Размера: 1:40	Документација/снимање/обрада: Ивана Цветковић, Ђорђе Стошић, Лазар Динић
Датум снимања: април 2023.	Датум тех.обраде: април 2023.	Бр. листа: 1	

ЛИСТА ПРИОРИТЕТА ЗА САНАЦИЈУ РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА

На територији општине Димитровград је након рекогносцирања и обиласка терена евидентирано укупно 22 ратна меморијала, од тога 6 у самом насељеном месту Димитровграда, а преосталих 16 у сеоским насељима.

Најбројније су спомен плоче, којих има 10, споменика - 7, затим су заступљене спомен чесме, којих има 4, док на територији општине Димитровград постоји једна спомен биста.

Одређивање приоритета за реализацију текућег, инвестиционог одржавања и конзерваторско-рестаураторских радова подразумева узимање у обзир следећих критеријума:

- стање ратног меморијала,
- регионални, национални значај, или значај за локалну заједницу,
- обележавање важних годишњица изградње споменика или историјских догађаја ослободилачких ратова Србије.

У наставку, у табели дата је листа приоритета за третирање ратних меморијала, према угрожености, односно стању ратног меморијала. Поред овог критеријума, орган јединице локалне самоуправе може узети у обзир и друге критеријумиме за одређивање коначне листе приоритета за третирање ратних меморијала (значај, важне годишњице, и сл.), као што је већ наведено.

Мишљења смо да је на годишњем нивоу потребно третирати што је могуће више спомен плоча (3-4), уредити једну спомен чесму, и инвестиционо одрадити два споменика. Уколико се прихвати оваква динамика конзервације и уређивања ратних меморијала, може се очекивати унапређење стања ратних меморијала на подручју читаве општине у року од 3-4 године, те ће се након тога спроводити редовно одржавање и мониторинг стања меморијала.

Чување и одржавање ратних меморијала захтева посебан третман, имајући у виду да се ради о објектима од посебног значаја за заједницу, регион и државу. Посебно треба узимати у обзир да се ове структуре налазе на отвореном и да су изложене атмосферским приликама. Очувању свих ратних меморијала мора се приступити са посебном пажњом и у складу са конзерваторским принципима, при чему се посебна пажња посвећује очувању интегритета ратног меморијала, изворног изгледа и оригиналних материјала.

Листа приоритета за санацију ратних меморијала према угрожености:

ЛИСТА ПРИОРИТЕТА ЗА САНАЦИЈУ УГРОЖЕНИХ РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА			
редни број	НАЗИВ РАТНОГ МЕМОРИЈАЛА	СТАЊЕ	ГОДИНА ИЗГРАДЊЕ
1.	Димитровград - Споменик посвећен десетогодишњици народне револуције	апсолутни приоритет изузетно угрожен - демонтиран како би се преместио, али никада није поново изграђен	1951 (демонтиран 2003-2004. година)
2.	Димитровград - Спомен плоча на кући у којој је илегално боравио Моша Пијаде 1922. године, односно Иван Караиванов 1923. године	изузетно угрожена уклоњена са зида и непримерено се складишти	непознат датум демонтирања са аутентичног места
3.	Атар села Сливнице - Споменик палом граничару	девастиран и угрожен, онемогућен приступ и непримерено се користи	4. јул 1959. године
4.	Сенокос - Знаменито место Извориште/спомен чесма/спомен обележје на месту оснивања царибродског партизанског одреда	знаменито место је веома угрожено и запуштено, потребни хитни спасавалачки радови и текуће одржавање	7. јул 1975. године
5.	Браћевци - Споменик палим мештанима у ратовима 1912-1918. године	опште стање споменика је веома лоше са бројним ситнијим оштећењима. Натпис на споменику је нечитак	
6.	Доња Невља - Спомен чесма палим борцима у НОР-у	веома угрожена, потребно уређење партера и хитни конзерваторско - рестаураторски радови	4. јул 1950. године
7.	Гојин Дол - Спомен плоча палом борцу у НОР-у	текст је нечитак, с обзиром да се испрала боја којим су обојена слова	
8.	Изатовци - Споменик палим борцима у НОР-у	хитно уредити и очистити непосредну околину споменика, спровести неопходне конзерваторско рестаураторске радове	7. јул 1954. године
9.	Смиловци - Споменик палим мештанима у НОР-у	спровести потребне конзерваторско -рестаураторске радове на телу споменика, уредити партер	4. јул 1956. године
10.	Димитровград - Спомен биста В. И. Цилета	угрожен постамент, потребно је очистити спомен бисту конзерваторским поступцима	1966. године
11.	Каменица - Спомен плоча о првој акцији царибродског партизанског одреда	нестала је са аутентичног места, израдити реплику спомен плоче	8. септембар 1964. године

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

1. Историја Ниша, Ниш, књ. I.
2. Дневник Сулејмановог похода против Београда 1521. године, издање Г. Елезовић и Г. Шкриванић, како су Турци после више опсада заузели Београд, Зборник за источњачку и књижевну грађу, САНУ, Београд 1956. година.
3. П. Матковић, Путовање Корнелија Дуплиција Шепера 1533. године, Рад ЈАЗУ Загреб, бр. 62, 1882.
4. М. Влаинац, Из путописа Х. Дерншвама 1553-1555. г., Братство XXI, Београд, 1927.
5. О. Зиројевић, Турско војно уређење У Србији 1459-1683, Београд 1974.
6. О. Зиројевић, Цариградски друм од Београда до Софије 1499-1683. Зборник историјског музеја Србије, бр. 7, Београд, 1970.
7. С. Новаковић, Путничке белешке о Балканском полуострву XVII и XVIII века, Годишњица Николе Чупића, књ. 17, Бгд. 1897.
8. К. Протић, Путовање кроз Србију 1719. и 1720. г., Отаџбина, Београд, 1889.
9. С. Печињачки, Један нацрт из периода август-септембар 1737. године с аустро-српским пограничним гарнизонима у Србији према Турској, Лесковачки зборник бр. XIV, 1974.
10. П. Дамјанов, Осма српска НОУ бригада, Републички одбор СУБНОР-а Србије: Секција Осме српске НОУ бригаде, 1995.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ:

11. Закон о ратним меморијалима ("Сл. гласник РС", бр. 50/2018) (<https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-ratnim-memorijalima.html>)
12. ГЕО Србија (<https://a3.geosrbija.rs/>)
13. https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/drzavni_program__lista_zvanic_nika.pdf
14. <http://kultura.bosilegrad.rs/bg/category/digital-centar/kolekcii/>

НОВИНЕ:

15. Милорад Козић, "Соко" је престао да се јавља, Народне новине, 6. октобар 1979. године.
16. Б. Николов, Васил Иванов-Циле-Живот посвећен партији, Народне новине, Ниш, 30. и 31. мај 1981. године
17. Богдан Николов, Моша Пијаде илегално у Цариброду, Политика, 20. март 1977. године

СТУДИЈА ЗАШТИТЕ РАТНИХ МЕМОРИЈАЛА
ДИМИТРОВГРАДА